

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**  
**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЮРИДИЧНИЙ**

**КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ НАВЧАЛЬНОЇ**  
**ДИСЦИПЛІНИ**

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО**

Освітній ступінь бакалавр

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма «Економіка» наказ ДДУВС від 08.02.2018 № 118

Форма навчання денна

у 2019/2020 навчальному році

Плани семінарських (практичних)  
занять обговорені та схвалені на  
засіданні  
кафедри загальноправових дисциплін  
протокол від 26.06.2019 № 20

Т.в.о. завідувача кафедри  
загальноправових дисциплін,  
кандидат юридичних наук

**Ольга ЧЕШІК-ТРЕГУБЕНКО**

**Дніпро 2019**

Конституційне право // Плани семінарських (практичних) занять для денної форми навчання. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 193 с.

**РОЗРОБНИКИ:**

**Лариса НАЛИВАЙКО**, професор кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

# ТЕМА 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА, СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ, НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

*Семінарське заняття 2 год.*

## План

1. Поняття конституційного права як галузі права. Місце конституційного права в системі національного права України.
2. Предмет, метод конституційного права України як галузі права та їх специфіка.
3. Система конституційного права України: поняття, структура, особливості.
4. Конституційно-правові норми: поняття, класифікація, структура.
5. Конституційно-правові інститути: поняття, специфіка, види.
6. Принципи конституційного права: поняття, види, нормативне закріплення.
7. Конституційно-правові відносини: поняття, види, ознаки. Умови виникнення, зміни та припинення конституційно-правових відносин. Суб'єкти та об'єкти конституційного права.
8. Предмет, завдання та джерела науки конституційного права України. Зв'язок науки конституційного права з іншими суспільними та галузевими юридичними науками.
9. Конституційне право як навчальна дисципліна: поняття, система, функції.

***Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:***  
 конституційне право України як галузь права, державне право, соціальний зміст конституційного права України, юридичний зміст конституційного права України, функції конституційного права України, предмет правового регулювання, суверенітет народу, потенційний суверенітет, реальний суверенітет, влада, метод правового регулювання, система конституційного права України, принципи конституційного права України, конституційно-правова норма, матеріальні норми, процесуальні норми, регулятивні норми, охоронні норми, імперативні норми, диспозитивні норми, факультативні норми, ситуаційні норми, спеціалізовані норми, дефінітивні норми, загальні норми, норми-принципи, установчі норми, гарантуючі норми, оперативні норми, колізійні норми, конституційно-правовий інститут, загальні інститути, головні інститути, початкові інститути, суб'єкти конституційно-правових відносин, об'єкти конституційно-правових відносин, юридичні факти, правоздатність, дієздатність, джерела конституційного права України, наука конституційного права України, функції науки конституційного права України, предмет науки конституційного права України, методологія науки конституційного права України, система науки конституційного права України, джерела науки конституційного права України, навчальна дисципліна конституційного права України.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як конституційне право України як галузь права, державне право, соціальний зміст конституційного права України, юридичний зміст конституційного права України, функції конституційного права України, предмет правового регулювання, суверенітет народу, потенційний суверенітет, реальний суверенітет, влада, метод правового регулювання, система конституційного права України, принципи конституційного права України, конституційно-правова норма, матеріальні норми, процесуальні норми, регулятивні норми, охоронні норми, імперативні норми, диспозитивні норми, факультативні норми, ситуаційні норми, спеціалізовані норми, дефінітивні норми, загальні норми, норми-принципи, установчі норми, гарантуючі норми, оперативні норми, колізійні, конституційно-правовий інститут, загальні інститути, головні інститути, початкові інститути, суб'єкти конституційно-правових відносин, об'єкти конституційно-правових відносин, юридичні факти, правоздатність, дієздатність;

вміти давати аналіз конституційного права України як галузі національного права передбачає визначення поняття та характерних ознак, що розкривають його юридичний і соціальний зміст, пояснити співвідношення системи конституційного права України та системи Конституції України, виділити загальні та специфічні риси відповідних систем шляхом порівняльного аналізу їх поняття, змісту та внутрішньої структури; важливим питанням при аналізі конституційно-правових норм є їх класифікація, яка є розподілом їх на відносно самостійні групи (види) в залежності від того чи іншого критерію. Таким чином, необхідно визначити ці критерії та поняття кожного виду конституційно-правових норм. Аналіз наступного елементу системи конституційного права України – конституційно-правового інституту, включає визначення поняття конституційно-правового інституту і його специфічних особливостей. Необхідно виділити юридичні критерії виокремлення тієї чи іншої сукупності конституційно-правових норм у конкретний конституційно-правовий інститут. Розуміння правової природи конституційно-правових інститутів пов'язано із розглядом їх класифікації, яка відрізняє конституційно-правові інститути один від одного за різними ознакам тощо.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 1:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття конституційного права України як галузі права. Місце конституційного права в системі національного права України.
- Конституційне право України як навчальна дисципліна: поняття, система, функції.
- Конституційно-правові відносини: поняття, види, ознаки. Умови виникнення, зміни та припинення конституційно-правових відносин.

#### **Скласти схеми:**

- Система конституційного права України.
- Класифікація конституційно-правових норм.
- Класифікація конституційно-правових інститутів.
- Конституційно-правові інститути: поняття, специфіка, види.
- Зв'язок науки конституційного права з суспільними та галузевими юридичними науками.
- Сутність конкретизації сучасного права.
- Правова традиція: розуміння у контексті співвідношення з правовою системою і правовою культурою.

### **Індивідуальні завдання до Теми 1:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Конституційне право України як провідна галузь національного права».
- «Місце конституційного права України в системі галузевих юридичних наук».
- «Християнська мораль як визначальне світоглядне джерело українського права».
- «Правовий звичай серед форм (джерел) права України».
- «Громадські об'єднання – суб'єкти конституційно-правових відносин».
- «Установча влада Українського народу як конституційний феномен».
- «Місце правового звичаю серед форм (джерел) права України».
- «Системний підхід та його застосування в дослідженні державно-правових явищ».
- «Місцеве самоврядування як суб'єкт конституційних правовідносин».
- «Проблеми процесуальної форми в конституційному праві України».
- «Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України».
- «Конституційно-правові засади здійснення впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів в Україні».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Джерела конституційного права України: поняття, види та їх характеристика.
- Конституційно-правові відносини в Україні: історія розвитку.
- Суб'єкти конституційно-правових відносин в Україні та їх система.
- Джерела міжнародного права в системі конституційного права України.
- Утвердження процесуального конституційного права в Україні.

**Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** Народні депутати подали законопроект, в якому пропонується внести зміни до ч. 2 ст. 5 та інших статей Конституції, зокрема, замість терміна «народ» слід уживати «електорат (дієздатні громадяни України, які досягли 18 років)» у відповідних відмінках. На думку авторів законопроекту, це більше відповідатиме реальному стану речей, оскільки такого суб'єкта конституційного права, як народ, не існує. Це зніме всі питання, пов'язані з відповідністю норм виборчих законів Конституції України, згідно з якими вибори вважаються такими, що відбулися, якщо в них взяв участь навіть один виборець.

*Висловіть Вашу позицію з приводу цього законопроекту. Дайте розгорнуту характеристику статусу (поняття, об'єм правосуб'єктності, відносини, в які вступає суб'єкт, тощо) такого суб'єкта конституційного права, як народ.*

**Практичне завдання №2** Вставте замість трьох крапок пропущені слова у нижче наведеному фрагменті тексту та вкажіть, з якого нормативно-правового акта його наведено:

«закони України, інші акти Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України не пізніш як у ... строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають ... державною мовою в офіційних друкованих виданнях. Офіційними друкованими виданнями є: ...; газета «Урядовий кур'єр».

Офіційними друкованими виданнями, в яких здійснюється офіційне оприлюднення законів та інших актів Верховної Ради України, є також ..., «Відомості Верховної Ради України». Офіційним друкованим виданням, в якому здійснюється офіційне оприлюднення законів, актів Президента України, є також інформаційний бюлетень ...».

**Варіація.** Вкажіть видання, у яких також офіційно оприлюднюються чинні міжнародні договори України, правові акти органів державної влади, які не визначені у вище наведеному фрагменті тексту нормативно-правового акта (не менше п'ятих видань).

**Практичне завдання № 3** Визначте, які елементи конституційної норми закріплено в нижче наведених статтях Конституції України. Завдання виконується письмово:

а) у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку;

б) ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом;

в) громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону;

г) відмова скласти присягу має наслідком втрату депутатського мандата;

г) у разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням;

д) Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину;

е) матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку.

**Практичне завдання №4** На основі аналізу нормативних положень Конституції України віднайдіть у її тексті нижче наведені види конституційних норм. Встановіть, за якими критеріями їх класифіковано? Завдання виконується письмово:

а) диспозитивні та імперативні;

б) матеріальні та процесуальні;

в) уповноважуючі, зобов'язуючі та забороняючі;

г) постійні та тимчасові;

г) норми-принципи, норми-декларації, норми-цілі, норми-дефініції;

д) повні, посилкові та бланкетні;

е) регулятивні та охоронні;

є) загальні, спеціальні та виняткові;

ж) казуїстичні та абстрактні.

## **ТЕМА 2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Основні етапи розвитку вітчизняного конституціоналізму.
2. Державно-конституційні традиції українського козацтва. Пакти та Конституції законів і вільностей Війська Запорізького (Конституція Пилипа Орлика).

3. Розвиток національної конституційної думки та спроби її втілення у державотворчі процеси у XIX на початку XX століть.

4. Конституція Української Народної Республіки 1918 року. Конституційний розвиток Української РСР.

5. Конституція України 1978 року: порівняльно-правовий аналіз із Конституцією України 1996 року.

6. Розвиток конституційної реформи на основі Конституції України. Конституційне забезпечення політичної реформи в державі (з 2002 року). Основні напрями, мета, засоби конституційного реформування держави та суспільства.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** конституційний процес, етапи історичного розвитку Конституції України, акти конституційного характеру, звичаєве право, віче, «Руська Правда», гетьманські статті – конституція, Зборівська угода, Білоцерківський договір, Переяславські (Березневі) статті, Гадяцький трактат, Конституція П. Орлика, Універсали Центральної Ради, Декларація про державний суверенітет України, Декларація Української Директорії, Конституція Української Народної Республіки, українські радянські конституції, декларація, державний суверенітет, незалежність, державна влада, територіальне верховенство, економічна самостійність, національна ідеологія, національний суверенітет, конституційна реформа, політична реформа, конституційна модернізація, політична (конституційна) криза, «Революція Гідності».

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як конституційний процес, акти конституційного характеру, звичаєве право, віче, «Руська Правда», гетьманські статті – конституція, декларація, державний суверенітет, незалежність, державна влада, територіальне верховенство, економічна самостійність, національний суверенітет, конституційна реформа, політична реформа, політична (конституційна) криза тощо;

вміти виділити акти конституційного характеру, що конкретизують особливості генезису конституціоналізму в ті чи інші історичні часи. При цьому, слід пам'ятати, що мова йде не тільки про акти, а й про результати конституційної думки, а саме про наукові праці, твори, літописи, вчення тощо. Аналіз історії Конституції України періоду Київської Русі потребує ретельної характеристики форми, структури та змісту таких актів конституційного характеру, як Зборівський договір, Білоцерківський договір, Переяславські та інші гетьманські статті-конституції. Необхідно визначити роль цих актів у процесі становлення та розвитку конституціоналізму в Україні як державно-правової практики. При характеристиці Конституції Української Народної Республіки 1918 року необхідно знати її структуру та основні положення, визначити місце цього акту як складової частини скарбниці національної конституційної думки. Досить важливим періодом конституційного процесу в

Україні є радянський період. Актами, що характеризують цей період є українські радянські конституції 1919, 1929, 1937, 1978 років. Студенти повинні висвітлити позитивні та негативні риси цих конституцій. Особливої уваги заслуговує аналіз Конституції УРСР 1978 року в рамках порівняння її з Конституцією України 1996 року. Слід визначити роль Конституції УРСР у новітньому конституційному процесі. Останнім періодом конституційного процесу в Україні, що триває є новітній конституційний процес. Цей період характеризується постійними змінами, перетвореннями та реформаторськими настроями в суспільстві. Про це свідчать події, пов'язані з суверенністю та незалежністю нашої держави; з розробкою, підготовкою та прийняттям Конституції України; з проведенням конституційної та політичної реформ.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 2:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Основні етапи розвитку вітчизняного конституціоналізму.
- Розвиток національної конституційної думки та спроби її втілення у державотворчі процеси у XIX на початку XX століть.
- Розвиток конституційної реформи на основі Конституції України. Основні напрями, мета, засоби конституційного реформування держави та суспільства.

#### **Скласти схеми:**

- Етапи розвитку вітчизняного конституціоналізму.
- Конституційний розвиток Української РСР.
- Конституція України 1978 року: порівняльно-правовий аналіз із Конституцією України 1996 року.
- Принципи українського конституціоналізму.
- Проблеми і перспективи конституційної реформи в Україні.
- Проблеми змін в політичній системі України.

## **Індивідуальні завдання до Теми 2:**

### **Тематика рефератів:**

- «Конституція П. Орлика 1710 року та розвиток українського конституціоналізму».
- «Актуальні проблеми сучасного конституційного процесу».
- «Конституційна реформа: теоретичні та практичні проблеми реалізації».
- «Конституційний процес в Україні та вплив на нього Ради Європи».
- «Декларація про державний суверенітет України та її роль в історії творення незалежної Української держави».
- «Конституційна реформа в аспекті забезпечення стабільності». □
- «Основні риси та принципи судового процесу в Гетьманщині другої половини XVII століття».
- «Проблеми державотворення та правотворення в період реформ в Україні».
- «Гарантії прав і свобод людини в Україні та шляхи їх удосконалення в контексті модернізації Конституції України».
- «Конституційні перетворення в Україні: доктринально-правові основи та практика».
- «Сучасний український парламентаризм: особливості розвитку».
- «Конституційний процес в Україні та вплив на нього Ради Європи».

### **Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Державний суверенітет у міжнародному праві: роль та зміст у сучасних умовах.
- Конституціоналізм, демократія і державний суверенітет.
- Державний суверенітет і права людини: питання співвідношення і пріоритету.
- Конституційна держава і конституційна реформа в Україні.
- Конституційна реформа судової гілки влади: історія та сучасність.

### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** З метою врегулювання суперечностей між Верховною Радою України, Президентом та Прем'єр-міністром, що, на думку політиків, виникають через недосконалість Конституції України в частині врегулювання діяльності вищих органів влади, Голова Верховної Ради України запропонував Президентові та Прем'єр-міністру укласти між трьома владними інституціями тимчасовий договір про розподіл владних повноважень, в якому на період до внесення в установленому порядку змін до Основного Закону по-новому необхідно виписати статус цих вищих органів влади.

*Дайте правову оцінку такій пропозиції. Чи є договір джерелом конституційного права України (проаналізуйте Розділ IV Конституції України, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»)?*

**Практичне завдання №2** Після проголошення в 1991 році Україною державної незалежності постало питання про державні символи. В 1991-92 рр. було прийнято постанову Президії Верховної Ради України «Про Прапор України», «Про державний Герб України».

*Дайте відповідь на запитання: 1. Чи мають право вказані органи приймати подібні акти? 2. Що необхідно відносити до державних символів? Чи можна віднести до державних символів столицю держави? Чим є в державно-правовому розумінні «столиця»?*

**Практичне завдання №3** У 1669 році англійський філософ Джон Локк на прохання графа Шефтсбері склав проект адміністративного устрою для колонії Нова Каледонія в Північній Америці. Цей устрій виявився настільки тяжким для переселенців, що через 20 років вони добилися його відміни.

*Як ви думаєте, в чому полягає реальна причина невдалого проекту «Конституції» для Нової Каледонії? Дайте відповідь на це запитання з точки зору процедури прийняття Конституції. Які найбільш типові процедури прийняття Конституції існують на сьогодні?*

**Практичне завдання №4** При розробці Конституції України від 28 червня 1996 року в ній було записано чимало програмних положень.

*Як ви вважаєте, до чого і кого зобов'язують програмні положення в конституціях? Чи є необхідними програмні положення в Конституції?*

### **ТЕМА 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

**Семінарське заняття 2 год.**

#### **План**

1. Поняття конституційно-правової відповідальності: характеристика підходів. Співвідношення конституційно-правової відповідальності з конституційною, державно-правовою відповідальністю. Місце конституційно-правової відповідальності в системі соціальної відповідальності.

2. Ознаки конституційно-правової відповідальності (2 групи): їх характеристика.

3. Функції конституційно-правової відповідальності: поняття та види.

4. Класифікація конституційно-правової відповідальності: критерії та види.

5. Конституційне правопорушення (делікт): поняття, склад (характеристика), класифікація.

6. Конституційно-правова відповідальність та конституційний контроль,

їх співвідношення.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** юридична відповідальність, конституційно-правова відповідальність, конституційна відповідальність, державно-правова відповідальність, соціальна відповідальність, політична відповідальність, загальні ознаки конституційно-правової відповідальності, спеціальні ознаки конституційно-правової відповідальності, функції конституційно-правової відповідальності, види функцій конституційно-правової відповідальності, форми конституційно-правової відповідальності, ретроспективна конституційно-правова відповідальність, позитивна конституційно-правова відповідальність, конституційне правопорушення (делікт), юридичний склад конституційного правопорушення, об'єкт конституційного правопорушення, об'єктивна сторона конституційного правопорушення, суб'єкт конституційного правопорушення, суб'єктивна сторона конституційного правопорушення, конституційний контроль.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як юридична відповідальність (ретроспективна та позитивна), конституційно-правова відповідальність, конституційна відповідальність, державно-правова відповідальність, соціальна відповідальність, політична відповідальність, загальні ознаки конституційно-правової відповідальності, спеціальні ознаки конституційно-правової відповідальності, функції конституційно-правової відповідальності, ретроспективна конституційно-правова відповідальність, позитивна конституційно-правова відповідальність, конституційне правопорушення (делікт) тощо;

вміти визначати місце конституційно-правової відповідальності в системі юридичної відповідальності. Для виявлення місця конституційно-правової відповідальності в системі юридичної відповідальності варто використовувати системний підхід. Співвідношення конституційно-правової відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності є важливою проблемою для визначення місця цього виду відповідальності в системі, висвітлити позитивні і ретроспективні аспекти юридичної відповідальності, доведення їх понятійної єдності та існування цілісної категорії юридичної відповідальності. Аналіз ознак конституційно-правової відповідальності дозволить найбільш повно з'ясувати її суть. Необхідно також провести аналіз функцій конституційно-правової відповідальності. Розгляд класифікації конституційно-правової відповідальності має велике значення для з'ясування сутності інституту конституційно-правової відповідальності, що є одним із системоутворюючих факторів конституційного права України як основи системи національного права. На основі аналізу чинного законодавства і конституційно-правової доктрини передбачається визначення критеріїв класифікації та видів конституційно-правової відповідальності; визначити поняття конституційного правопорушення та його характерні риси. Далі передбачається визначення

понять кожного з невід'ємних елементів юридичного складу конституційного правопорушення: об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту, суб'єктивної сторони.

**Завдання для самостійної роботи до Теми 3:**

**Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття конституційно-правової відповідальності: характеристика підходів. Співвідношення конституційно-правової відповідальності з конституційною, державно-правовою відповідальністю. Місце конституційно-правової відповідальності в системі соціальної відповідальності.
- Ознаки конституційно-правової відповідальності (2 групи): їх характеристика.
- Конституційне правопорушення (делікт): поняття, склад (характеристика), класифікація.

**Скласти схеми:**

- Класифікація видів конституційно-правової відповідальності.
- Функції конституційно-правової відповідальності.
- Ознаки конституційно-правової відповідальності: їх характеристика.
- Конституційно-правова відповідальність та конституційний контроль, їх співвідношення.
- Місце конституційно-правової відповідальності в системі соціальної відповідальності.
- Співвідношення конституційно-правової відповідальності та політичної відповідальності.
- Види конституційно-правової відповідальності за її суб'єктами та підставами.
- Проблеми конституційної відповідальності в Україні.

**Індивідуальні завдання до Теми 3:****Тематика рефератів:**

- «Теоретичні та практичні проблеми реалізації конституційно-правової відповідальності в Україні».
- «Конституційно-правова відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності».
- «Співвідношення конституційно-правової відповідальності та політичної відповідальності».
- «Конституційно-правова відповідальність в Україні: критерії класифікації та види».
- «Позитивний та ретроспективний аспекти конституційно-правової відповідальності».
- «Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні».
- «Особливості конституційно-правової відповідальності громадських організацій та політичних партій в Україні».
- «Поділ влади і конституційно-правова відповідальність як гарантії реалізації прав і свобод людини в Україні».
- «Юридична відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування».
- «Дисциплінарна відповідальність та службове розслідування щодо державних службовців».
- «Конституційна відповідальність глави держави».
- «Державна влада в контексті конституційної відповідальності».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Історичні аспекти застосування конституційно-правової відповідальності.
- Політико-правові засади відповідальності уряду в Україні.

- Проблеми конституційно-правової відповідальності за порушення законодавства про вибори.
- Особливості конституційно-правової відповідальності громадських організацій.
- Механізм процедури імпічменту (теоретичний та практичний досвід).

### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** На засіданні наукового гуртка, де обговорювалась проблема конституційно-правової відповідальності, один із студентів заявив, що йому незрозуміло, чому настає така відповідальність навіть в тих випадках, коли суб'єкти взагалі не порушують вимог Конституції та законодавства.

*Дайте відповідь на запитання: 1. В чому полягає особливість конституційно-правової відповідальності? 2. Які види конституційно-правової відповідальності ви знаєте? 3. Назвіть конституційно-правові санкції.*

**Практичне завдання №2** Народний депутат України Коденко на сесії Верховної Ради України звернувся із депутатським запитом до Президента України, попередньо підтриманий у формі підписів під ним 1/3 від конституційного складу парламенту. Після того як зміст цього запиту було заявлено на сесії Верховної Ради України, його невідкладно направили Главі держави. Депутатський запит був заявлений стосовно негайного вжиття заходів щодо стабілізації роботи паливно-енергетичного комплексу України, недопущення знищення підприємств галузі та поглиблення енергетичної кризи. Президент України отримавши запит, відмовився його розглядати на підставі порушення процедури направлення депутатського запиту, яка встановлена чинним конституційним законодавством України.

*Скажіть будь ласка, чи вірною є позиція Глави держави, щодо відмови розглядати депутатський запит, направлений у вище вказаний спосіб?*

**Практичне завдання №3** За ініціативою 160 народних депутатів України у Верховній Раді України було створено спеціальну тимчасову слідчу комісію щодо перевірки інформації про причетність Голови Адміністрації Президента України Бондаря до низки корупційних схем у земельній галузі. За результатами розгляду звіту даної слідчої комісії, Верховна Рада України 2/3 народних депутатів України від її конституційного складу, прийняла Постанову «Про висловлення недовіри Голові Адміністрації Президента України Бондарю», яку одразу ж Голова ВРУ надіслав Президентові України.

*Скажіть, будь ласка, чи зобов'язаний Глава держави звільняти з посади Голову Адміністрації Президента України виходячи з вище викладених фактів та обставин?*

*Варіація. Верховною Радою України 2/3 народних депутатів України від її конституційного складу було прийнято Постанову «Про висловлення*

*недовіри Голові Служби безпеки України Бондарю», яку одразу ж Голова ВРУ надіслав Президентіві України.*

**Практичне завдання №4** Двісті тридцятьма народними депутатами України було ініційовано у Верховній Раді України питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту. Підставою для цього стала відмова Глави держави виконувати низку судових рішень, що набрали законної сили. Гарант Конституції України коментуючи дане рішення парламенту у засобах масової інформації наголосив, що судові рішення він не виконував свідомо, оскільки з точки зору закону вони є сумнівними. А сам факт ініціювання усунення його з поста у порядку імпічменту є не більше чим політичним шантажем опозиційної парламентської більшості. Президент України також спрогнозував, що у Висновку Конституційного Суду України рішення Верховної Ради України про ініціювання його відставки буде визнане безпідставним.

*Скажіть будь ласка, наскільки обґрунтованими є підстави для ініціювання усунення Президента України з поста в порядку імпічменту у даному разі?*

## **ТЕМА 4. ТЕОРІЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Поняття, ознаки (юридичні властивості) та сутність Конституції України.
2. Конституція та держава. Конституція та політична система суспільства. Конституція та конституціоналізм. Розкрити питання їх співвідношення.
3. Функції конституції та її характеристика.
4. Класифікація конституцій: мета та критерії класифікації. Види конституцій в Україні. Характеристика Конституції Автономної Республіки Крим.
5. Об'єкти конституційного регулювання. Дія Конституції України.
6. Форма і структура Конституції України. Мова та стиль Конституції України.
7. Внесення змін та доповнень до Конституції України (Розділ XIII Конституції України). Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 158 та статті 159 Конституції України.
8. Поняття, структура механізму реалізації Конституції України. Фактори, що визначають реалізацію та ефективність дії Конституції України, проблеми її реалізації.
9. Додержання та охорона Конституції України: гарантії, механізм захисту та охорони. Суб'єкти захисту.
10. Конституція і проблема імплементації норм міжнародного права.

***Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:***

конституціоналізм, конституція у матеріальному значенні, конституція у формальному значенні, юридична конституція, фактична конституція, фіктивна конституція, Конституція як Основний Закон держави або система правових актів, зміст конституції, правовий зміст конституції, суспільний зміст конституції, форма конституції, функції конституції, система Конституції України, структура Конституції України, преамбула, писані конституції, неписані конституції, кодифіковані (консолідовані) конституції, некодифіковані (неконсолідовані) конституції, народні конституції, октройовані конституції, гнучкі конституції, жорсткі конституції, змішані конституції, постійні конституції, тимчасові конституції, демократичні конституції, авторитарні конституції, тоталітарні конституції, констатуючі конституції, програмні конституції, унітарні конституції, федеративні конституції, республіканські конституції, монархічні конституції, Конституція Автономної Республіки Крим, правова охорона Конституції України, суб'єкти захисту Конституції, гарантії дотримання Конституції України, механізм реалізації Конституції України, конституційний контроль, конституційний нагляд.

***Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:*** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати поняття конституціоналізм, конституція у матеріальному значенні, конституція у формальному значенні, юридична конституція, фактична конституція, фіктивна конституція, Конституція як Основний Закон держави або система правових актів, зміст конституції, правовий зміст конституції, суспільний зміст конституції, форма конституції, функції конституції, система Конституції України, структура Конституції України, преамбула, соціально-психологічний механізм реалізації Конституції України, писані конституції, неписані конституції, кодифіковані (консолідовані) конституції, некодифіковані (неконсолідовані) конституції, народні конституції, октройовані конституції, гнучкі конституції, жорсткі конституції, змішані конституції, постійні конституції, тимчасові конституції, демократичні конституції, авторитарні конституції, тоталітарні конституції, констатуючі конституції, програмні конституції тощо;

вміти визначати поняття Конституції України та її юридичних ознак і характерних особливостей, розкривати її юридичний та соціальний зміст, правову сутність, визначати її місце в ієрархії нормативно-правових актів, що є джерелами конституційного права України, соціальне призначення Конституції України в суспільстві і державі; розкривати зміст функцій Конституції України. класифікації конституцій. Одними з юридичних характеристик Конституції України є її форма та структура. А також, необхідно звернути увагу на мову та стиль Конституції України. Що ж стосується структури, то вона є сукупністю елементів, поняття та зміст яких слід визначити. Принципове значення має проблема реалізації конституційних норм. Ця проблема містить в собі чимало питань. Необхідно звернути увагу на наступні: 1) поняття механізму реалізації Конституції України; 2) пряме та опосередковане здійснення норм Конституції,

значення в цьому аспекті конкретизації конституційних приписів у чинному законодавстві; 3) фактори, які впливають на здійснення норм Конституції; 4) роль державних органів і структур громадянського суспільства у реалізації конституційних норм (інституціональний аспект); 5) роль актів Конституційного Суду України у тлумаченні норм Конституції та застосуванні цих норм на практиці; 6) значення постанов Пленумів Верховного Суду України у цьому аспекті; 7) форми реалізації норм Конституції – дотримання, виконання, використання; 8) правова культура і здійснення на практиці конституційних норм.

#### **Завдання для самостійної роботи до Теми 4:**

##### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Класифікація конституцій: мета та критерії класифікації. Види конституцій в Україні.
- Додержання та охорона Конституції України: гарантії, механізм захисту та охорони. Суб'єкти захисту.
- Поняття, структура механізму реалізації Конституції України. Фактори, що визначають реалізацію та ефективність дії Конституції України, проблеми її реалізації.

##### **Скласти схеми:**

- Поняття та ознаки (юридичні властивості) Конституції України.
- Функції конституції та її характеристика.
- Форма і структура Конституції України.
- Об'єкти конституційного регулювання
- Порядок внесення змін і доповнень в Конституцію України.
- Співвідношення громадянського суспільства та держави.

### **Індивідуальні завдання до Теми 4:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Конституція України 1996 року: юридична та фактична».
- «Конституція України як фундаментальна основа розвитку законодавства та правової системи України».
- «Правовий механізм трансформації української Конституції».
- «Проблема внесення змін до Конституції».
- «Властивості Конституції як основного закону та конституційна регламентація змісту і реалізації суб'єктивних прав і свобод».
- «Доктрина верховенства Конституції України у конституційному правосудді».
- «Принцип верховенства Конституції України у контексті застосування практики Європейського суду з прав людини».
- «Конституція в системі чинників обмеження державної влади».
- «Обмежувальна роль Конституції у забезпеченні функціонування правової держави».
- «Конституційно-правові підстави для прийняття нової Конституції України».
- «Правовий механізм трансформації української Конституції».
- «Проблема внесення змін до Конституції у контексті еволюції державного режиму сучасної України».
- «Функція правової охорони Конституції України».

#### **Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Українська Конституція у світлі проблеми гармонізації національного та європейського права.
- Охорона Конституції України засобами конституційного судочинства.
- Конформне тлумачення Конституції та забезпечення єдності правової системи в діяльності Конституційного Суду України.
- Конституція і конституційне регулювання.

#### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** На пленарному засіданні Конституційного Суду України під час розгляду конституційного подання Президента України щодо офіційного тлумачення Основного Закону України суддя-доповідач заявив, що «єдиною причиною, що викликає, необхідність тлумачення Конституції, є недосконалість юридичної техніки, пов'язана з неточними й неконкретними формулюваннями конституційного тексту. Якби текст цього акта був написаний чіткою й зрозумілою мовою, не допускав подвійного розуміння і не містив протиріч, усі суб'єкти державно-владних повноважень

діяли б у чіткій відповідності до Конституції і жодних протиріч і суперечностей не виникало б».

*Чи згодні Ви з таким твердженням? Наскільки обґрунтованою є висловлена позиція?*

**Практичне завдання №2** У своєму зверненні до Міністерства освіти і науки України громадянин А., посилаючись на підручник з конституційного права, запропонував «з огляду на те, що Конституції притаманна виховна функція, запровадити з наступного року вивчення головних положень Основного Закону України у старших групах дошкільних виховних закладів та видати привабливо оформлений навчальний посібник «Конституція в малюнках».

*Дайте розгорнуту характеристику виховної функції Конституції. Знайдіть найбільш вдалий синонім до цієї функції та обґрунтуйте свій вибір. Підготуйте обґрунтовану відповідь на звернення.*

**Практичне завдання №3** До Окружного адміністративного суду надійшов адміністративний позов про визнання незаконним рішення районної державної адміністрації, яким було затверджено перелік вулиць та майданів, на яких забороняється проводити мітинги. Розглядаючи цей позов, суддя П. дійшов висновку, що рішення районної державної адміністрації, яке оскаржується, є неправовим. Враховуючи, що ст. 8 Конституції України закріпила принцип верховенства права, суддя П. виніс постанову про задоволення адміністративного позову й визнав рішення районної державної адміністрації неправовим. Аргументуючи своє рішення в мотивувальній частині постанови суду, П. навів низку визначень поняття «право» відомих філософів й правознавців, які, на його думку, підтверджують неправовий характер рішення, що оскаржувалося.

*Дайте кваліфікований аналіз описаній вище ситуації.*

## **ТЕМА 5. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Поняття та конституційні принципи правового статусу людини та громадянина в Україні. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
2. Система гарантій конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні.
3. Громадянство України: законодавство; міжнародні акти; зміст права на громадянство; документи, які підтверджують громадянство України. Принципи та способи набуття громадянства України. Територія держави. Умови прийняття до громадянства України (порядок розгляду заяв громадян з питань громадянства України). Припинення громадянства України. Зміна громадянства

України.

4. Роль міжнародних актів в регулюванні конституційних прав, свобод та обов'язків в Україні.

5. Конституційно-правові засади статусу іноземних громадян, осіб без громадянства та біженців в Україні.

6. Конституційні обов'язки громадян: поняття, види та їх характеристика.

7. Необмеженість конституційних прав і свобод людини і громадянина.

8. Право власності за Конституцією України та чинним законодавством.

9. Статус мови в Україні (Закон України «Про засади державної мовної політики»).

10. Право громадян на звернення (Закон України «Про звернення громадян»).

11. Право на правову допомогу (Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

12. Право звернення до міжнародних установ (Закон України «Про ратифікацію конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» та ін.).

13. Право на повагу до гідності, невтручання в особисте і сімейне життя, таємницю листування, недоторканість життя (ст.ст. 162, 163 КК України, ст.ст. 11-16 КПК України, ст. 289, 297, 301, 306, 311 ЦК України, ст. 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 року, ст.ст. 2, 37 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року і ст.ст. 2, 33 Закону України «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 року, Європейська конвенція про захист приватного життя).

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** абсолютне суб'єктивне право, відносне суб'єктивне право, свобода людини і громадянина, конституційний обов'язок громадянина і людини, правовий статус, індивідуальний статус особи, родовий (спеціальний) статус особи, галузевий статус особи, конституційно-правовий (базовий) статус особи, конституційно-правовий статус людини і громадянина як конституційно-правовий інститут, принципи конституційно-правового інституту прав і свобод людини і громадянина, конституційні права, свободи та обов'язки, загальна правоздатність, дієздатність, громадянство, принципи громадянства, філіація, принцип «права крові», принцип «права ґрунту», натуралізація, індивідуальна натуралізація, натуралізація внаслідок правонаступництва держав, іноземець, імміграція, іммігрант, міграція, апатриди, біпатриди, біженці, природні права і свободи людини, громадянські права, економічні права, соціальні права, культурні права, політичні права і свободи, конституційні обов'язки людини і громадянина, механізм реалізації прав і свобод людини і громадянина, система гарантій конституційних прав, свобод та обов'язків, організаційні гарантії, юридичні гарантії, механізм захисту прав і свобод людини і громадянина, право на захист, право на звернення, адвокат, внутрішньо переміщена особа, особа, яка потребує тимчасового захисту.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як абсолютне суб'єктивне право, відносне суб'єктивне право, свобода людини і громадянина, конституційний обов'язок громадянина і людини, правовий статус, індивідуальний статус особи, родовий (спеціальний) статус особи, галузевий статус особи, конституційно-правовий (базовий) статус особи, конституційно-правовий статус людини і громадянина як конституційно-правовий інститут, принципи конституційно-правового інституту прав і свобод людини і громадянина, конституційні права, свободи та обов'язки, загальна правоздатність, дієздатність, громадянство, принципи громадянства, філіація, принцип “права крові”, принцип “права ґрунту”, натуралізація, індивідуальна натуралізація, натуралізація внаслідок правонаступництва держав, іноземець, імміграція, іммігрант, міграція, апатриди, біпатриди, біженці, природні права і свободи людини, громадянські права, економічні права, соціальні права, культурні права, політичні права і свободи тощо;

вміти надати аналіз теоретичних аспектів цієї теми, насамперед, визначення поняття правового статусу людини і громадянина як конституційно-правового інституту, необхідно відштовхуватись від існуючих підходів, концепцій щодо правового статусу особи у світовому конституціоналізмі. Передбачається розгляд системи взаємовідносин держави і особи та її елементів. І найважливішим моментом є основні принципи конституційно-правового інституту прав і свобод людини. Правова характеристика механізму реалізації, системи гарантій конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина полягає у визначенні поняття механізму реалізації та його елементів; поняття системи гарантій. Необхідно розглянути класифікацію гарантій за певними критеріями та розкрити їх види. Як відомо, ефективність гарантій основних прав та свобод людини залежить від певних чинників, тому необхідно провести їх аналіз. Значне місце у механізмі захисту прав і свобод людини належить контролю за додержанням законодавчими, виконавчими й судовими органами положень Конституції про права і свободи людини і громадянина. Отже, потрібно визначити, які форми контролю існують у світовій конституційній практиці та в Україні; систему органів, які здійснюють моніторинг (нагляд за додержанням прав і свобод людини). Велике значення при висвітленні цього питання має інститут омбудсмена в Україні. Детально питання діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини визначені в Законі України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 5:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття та конституційні принципи правового статусу людини та громадянина в Україні. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- Громадянство України: законодавство; міжнародні акти; зміст права на громадянство; документи, які підтверджують громадянство України. Принципи та способи набуття громадянства України. Територія держави. Умови прийняття до громадянства України (порядок розгляду заяв громадян з питань громадянства України). Зміна громадянства України.
- Конституційно-правові засади статусу іноземних громадян, осіб без громадянства та біженців в Україні.

#### **Скласти схеми:**

- Механізм захисту прав і свобод людини.
- Міжнародний захист прав людини: особливості регламентації.
- Умови прийняття до громадянства України.
- Умови прийняття до громадянства України.
- Конституційні обов'язки громадян: поняття, види та їх характеристика.

### **Індивідуальні завдання до Теми 5:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Конституція України та міжнародні стандарти в сфері прав і свобод людини».
- «Гарантії правового захисту прав і свобод людини і громадянина».
- «Право на свободу та особисту недоторканність».
- «Роль Президента України в забезпеченні культурних прав громадян».
- «Конституційне право громадянина на звернення до суду».
- «Правове забезпечення економічних гарантій права людини на свободу світогляду і віросповідання».
- «Право на свободу та особисту недоторканність: відповідність українського законодавства євро стандартам».
- «Конвенція про захист прав людини і основних свобод у судах Європейських держав та перспективи її застосування в Україні».
- «Регламентація захисту прав людини у системі права Європейського Союзу: організаційно-правовий аспект».
- «Правові гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні».
- «Судові органи в системі реалізації конституційного права людини та громадянина на соціальний захист в Україні».
- «Конституційне право громадянина на звернення до суду за захистом своїх прав».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Конституційно-правові гарантії економічних прав людини і громадянина.
- Нормативно-правові гарантії конституційного права людини і громадянина на свободу наукової творчості в Україні.
- Захист прав і свобод в світлі положень Конституції України та конвенції про захист прав людини і основних свобод.
- Теоретичні та практичні проблеми правового статусу біженців в Україні.
- Права людини як головний об'єкт національної безпеки України.

### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** Громадянин О. направив звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. У зазначеному документі О. просив Уповноваженого звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності ст. 51 Основного Закону ч. 1 ст. 199 Сімейного кодексу України (далі – СК України). Адже, на його думку, ч. 1 ст. 199 СК України, згідно з якою «якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з ним потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу», покладає на нього додатковий обов'язок, не передбачений Конституцією України.

*Дайте правову оцінку даному зверненню. Які обов'язки людини і громадянина передбачені Конституцією України?*

**Практичне завдання №2** До Верховної Ради України було подало проект щодо внесення змін до Розділу II Конституції України, а саме виключити такі соціальні права, як право на достатній життєвий рівень, право на житло, право на працю тощо й передбачити право на соціальний захист для людей похилого віку (на гідне та незалежне життя, участь у соціальному та культурному житті) та людей з фізичними вадами (на заходи, призначені для забезпечення їх незалежності, соціальної та професійної інтеграції і участі в суспільному житті). Також запропоновано доповнити нормою наступного змісту: «Держава зобов'язується в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, зокрема, в економічній і технічній галузях, задіяти усі наявні ресурси і використати можливості для того, щоб поступово забезпечити повне здійснення соціально-економічних прав усіма належними способами».

*Наскільки доцільними з конституційної точки зору є такі зміни? Дайте розгорнуту характеристику другому поколінню прав людини.*

**Практичне завдання №3** Основоположник доктрини природних невідчужуваних прав людини Джон Локк основним правом громадян вважав право на життя, свободу та майно. Декларація незалежності США 1776 р. проголосила право на життя, свободу і прагнення до щастя. Французька Декларація прав людини і громадянина 1789 р. основними назвала право на свободу, власність, безпеку та опір пригнобленню. Конституція України 1996 р. у ст. 21 закріпила принцип, згідно з яким права і свободи людини визнані невідчужуваними і непорушними, а право людини на життя – невід’ємним правом кожної людини (ст. 27).

*Чи можна всі закріплені в Конституції України права і свободи вважати невідчужуваними, непорушними, природними? Які, на Вашу думку, права людини і громадянина, крім закріплених у Конституції України, є найбільш актуальними для нашої країни в сучасних умовах? Своє рішення аргументуйте політичними і юридичними доводами.*

**Практичне завдання №4** Громадянка України А., депутат Харківської міської ради, після укладання шлюбу з громадянином Італії Т. автоматично набула громадянства чоловіка, хоча й бажала надалі виконувати функції депутата міської ради відповідно до вимог Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» і не мала наміру змінювати громадянство України. У зв’язку з наявністю одночасно громадянства двох держав А. висловила занепокоєння та звернулася за консультацією.

*Проаналізуйте ситуацію, що склалася, підготуйте і обґрунтуйте відповідь на звернення А.*

## **ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ**

**Семінарське заняття 2 год.**

### **План**

1. Конституційно-правове регулювання питань організації і діяльності органів державної влади.
2. Поняття та особливості органів державної влади.
3. Види органів державної влади: критерії класифікації та види.
4. Принцип єдності та розподілу державної влади та його реалізація.
5. Легалізація та легітимація державної влади в Україні.
6. Місце прокуратури в системі органів державної влади: система і структура прокуратури; функції і повноваження прокуратури; акти органів прокуратури.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** влада, соціальна влада, політична влада, публічна влада, державна влада, державна влада як конституційно-правовий інститут, принципи організації і діяльності державної влади, принцип єдності державної влади, принцип розподілу державної влади, форми здійснення державної влади, методи

здійснення державної влади, державний апарат, моноцефальна система державних органів державної влади, централізовано-сегментна система органів державної влади, державний орган України, ознаки органу державної влади, центральні органи державної влади, компетенція державного органу, посадова особа, державна програма, система стримувань і противаг, легалізація державної влади, легітимація державної влади, форми легітимації державної влади, раціональна легітимація державної влади, ідеологічна легітимація державної влади, державний суверенітет, конституціоналізм, конституційні засади організації і здійснення державної влади, конституційно-правовий статус органу державної влади, функції Української держави, функції державних органів, структура державної влади в Україні, прокуратура, неурядові організації, державне управління, механізм здійснення державної влади, верховенство державної влади, парламент, функції парламенту, парламентський контроль, глава держави, президент України, уряд, функції уряду, виконавчо-розпорядча діяльність, Кабінет Міністрів України, державна служба, державні службовці, урядові органи державного управління, органи місцевого самоврядування, управлінські послуги, правосуддя, функції судової влади.

***Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:*** і після вивчення даної теми студенти повинні:

знати поняття влада, соціальна влада, політична влада, державна влада, державна влада як конституційно-правовий інститут, легалізація державної влади, легітимація державної влади, способи верифікації, принципи організації і діяльності державної влади, принцип єдності державної влади, принцип розподілу державної влади, державний апарат, централізовано-сигментна система органів державної влади, державний орган України, центральні органи державної влади, посадова особа, державна програма, система стримувань і противаг тощо;

вміти проаналізувати теоретичні аспекти питання організації і діяльності органів державної влади, а також особливостей конституційно-правового регулювання цього питання в Україні, зміст державної влади з теоретичних положень науки конституційного права, саме як один з його основних інститутів, який регулює вид однорідних політико-правових суспільних відносин. Згідно з положеннями Конституції України необхідно визначити фундаментальні засади організації і функціонування державної влади. Наприклад, такими є легальність і легітимність державної влади. Ці поняття потребують певної конституційно-правової характеристики: визначення поняття, ознак і способів їх верифікації. З метою розкриття правової природи державного апарату, по-перше, необхідно визначити поняття державного апарату України та його соціальне призначення в суспільстві. По-друге, потрібно визначити поняття структурних елементів державного апарату – органів державної влади. Важливим аспектом аналізу органів державної влади є висвітлення їх ознак та особливостей, які виокремлюють їх у відносно самостійний елемент механізму держави, тобто відрізняють від інших структурних елементів. Класифікація державних органів передбачає розподіл за

певними критеріями і характеристику існуючих видів органів державної влади в Україні. Тобто, згідно з положеннями Конституції України та іншого діючого законодавства, виділити наступні державні органи: центральні і місцеві державні органи; законодавчі, виконавчі і судові державні органи тощо. При розкритті змісту двох з основоположних принципів функціонування державної влади, а саме принципів єдності та розподілу державної влади, необхідно визначити організаційно-правовий та соціальний аспект як єдності влади, так і її розподілу.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 6:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття та особливості органів державної влади. Види органів державної влади: критерії класифікації та види.
- Принцип єдності та розподілу державної влади та його реалізація.
- Місце прокуратури в системі органів державної влади: система і структура прокуратури; функції і повноваження прокуратури; акти органів прокуратури.

#### **Скласти схеми:**

- Класифікація органів державної влади.
- Конституційне регулювання організації і функціонування державної влади в Україні.
- Функції Української держави.
- Принцип єдності та розподілу державної влади.
- Система і структура прокуратури.

### **Індивідуальні завдання до Теми 6:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Проблеми легалізації та легітимації державної влади в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку».
- «Державна влада і муніципальна влада: питання взаємодії».
- «Уряд у механізмі поділу влади».
- «Роль та місце прокурорської влади в системі державних органів».
- «Реформування механізму держави в контексті євроінтеграційної орієнтованості зовнішньої політики України».
- «Принцип верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації».
- «Конституційно-правовий вимір реалізації принципу поділу державної влади».
- «Проблема забезпечення цілісності державної влади в контексті розвитку системи конституційно-правового регулювання в Україні».
- «Конституція в системі чинників обмеження державної влади».
- «Державний механізм держави як система органів державної влади та органів місцевого самоврядування та фактори його цілісності».
- «Зловживання правом у публічно-правовій сфері як державно-правова проблема». «Правове обмеження державної влади – необхідна передумова стабільності конституційного ладу».
- «Механізми реалізації Регламенту Верховної Ради України».

#### **Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Теоретичні основи поділу влади.
- Конституційні основи єдності державної влади.
- Державний контроль – особлива функція органів державної влади.
- Конституційно-правові основи механізму Української держави.
- Соціальні проблеми державної влади в сучасній Україні.

#### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** На парламентських слуханнях, присвячених удосконаленню системи організації державної влади, народний депутат А. наголосив, що «оскільки у ст. 6 Конституції України закріплено, що державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову, то існування в Україні інших органів державної влади Основний Закон не передбачає. Саме тому з метою забезпечення стабільності конституційного ладу України необхідно терміново ліквідувати всі державні органи, які не належать до жодної з гілок державної влади, передбачених ст. 6, передавши їх владні повноваження легітимним органам».

*Проаналізуйте таку пропозицію народного депутата. Про які органи влади може йти мова?*

**Практичне завдання №2** Вкажіть органи державної влади України за нижче наведеними родовими найменуваннями, а також встановіть, за якими критеріями їх класифіковано. Завдання виконується письмово у формі таблиці: а) виборні та призначувані; б) загальнодержавні, регіональні та місцеві; в) постійно діючі та тимчасово діючі; г) колегіальні та одноособові; ґ) загальної компетенції та спеціальної компетенції; д) законодавчі, виконавчі та судові; е) правотворчі, правозастосовні, правоохоронні та контрольно-наглядові.

**Практичне завдання №3** Класифікуйте за відомими Вам гілками влади нижче наведені органи державної влади. Завдання виконується письмово у формі таблиці або схеми: а) Антимонопольний комітет України; б) Генеральна прокуратура України; в) Житомирська обласна державна адміністрація; г) Конституційний Суд України; ґ) Верховна Рада України; д) Президент України; е) Міністерство юстиції України; є) Національний банк України; ж) Служба безпеки України; з) Центральна виборча комісія; и) Вища рада правосуддя України; і) Рахункова палата; ї) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; й) Кабінет Міністрів України; к) Вищий адміністративний суд України.

## ТЕМА 7. ВИБОРЧЕ ПРАВО ТА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

*Семінарське заняття 2год.*

### План

1. Поняття, ознаки та принципи виборів в Україні.
2. Становлення інституту виборів в Україні.
3. Класифікація виборів в Україні.
4. Виборча система в Україні.
5. Виборчий процес в Україні: конституційно-правова характеристика.
6. Інформаційне забезпечення виборчого процесу.
7. Правові проблеми фінансування виборів.
8. Правове забезпечення контролю за використанням коштів, що виділяються з Державного бюджету України на підготовку проведення виборів та референдумів.
9. Відповідальність за порушення законодавства про вибори.
10. Референдуми в Україні: поняття, види, принципи. Передумови виникнення референдумів.
11. Референдний процес: предмет всеукраїнського референдуму, учасники та їх конституційно-правовий статус. Відповідальність за порушення порядку проведення референдуму.
12. Проблеми імплементації рішень всеукраїнського референдуму від 16 квітня 2000 року: теоретичний та практичний аспекти.
13. Місцеві референдуми в Україні: поняття, види, основні засади організації і проведення.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** народовладдя, безпосередня демократія, народне волевиявлення, вибори, принципи виборів, виборчий корпус, суб'єктивне виборче право, загальне виборче право, активне виборче право, пасивне виборче право, рівне виборче право, пряме виборче право, вільне виборче право, виборче право як конституційно-правовий інститут, виборчі цензи, необраність, несумісність, легітимні вибори, вільні вибори, загальні вибори, справедливі вибори, парламентські вибори, регіональні вибори, муніципальні вибори, прямі вибори, непрямі вибори, виборча система (в широкому та вузькому значенні), мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, виборча квота, змішана виборча система, виборчий процес, стадії виборчого процесу, суб'єкти виборчого процесу, виборчі округи, уніомінальні виборчі округи, поліномінальні виборчі округи, виборчі дільниці, виборчі органи, Центральна виборча комісія, грошова застава, передвиборна агітація, принципи передвиборної агітації, таємне голосування, інформація, інформаційне забезпечення, інформаційні відносини, фінансування виборів, фінансові операції, референдум, плебісцит, предмет референдуму, формула референдуму, конституційний референдум, вирішальний референдум, консультативний референдум, обов'язковий референдум, факультативний референдум, місцевий референдум.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати поняття народовладдя, безпосередня демократія, народне волевиявлення, вибори, принципи виборів, виборчий корпус, суб'єктивне виборче право, активне виборче право, пасивне виборче право, рівне виборче право, виборче право як конституційно-правовий інститут, виборчі цензи, необраність, несумісність, легітимні вибори, вільні вибори, загальні вибори, справедливі вибори, парламентські вибори, регіональні вибори, муніципальні вибори, прямі вибори, непрямі вибори, виборча система (в широкому та вузькому значенні), мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, виборча квота, змішана виборча система, виборчий процес тощо;

вміти виділити основні їх ознаки та фундаментальні засади, на яких будуються та здійснюються вибори в багатьох демократичних країнах світу, тобто їх принципи. При розкритті юридичного змісту виборів, виходячи з їх конституційно-правової сутності, потрібно висвітлити соціальний зміст та соціальне призначення виборів. Під час висвітлення класифікації виборів важливо вказати критерії класифікації, відповідно до яких вибори в Україні поділяються на певні види (групи). Аналізуючи виборчу систему в Україні необхідно дати загальну характеристику виборчої системи, тобто визначити її поняття та види. Важливим при розгляді теми є питання щодо змісту виборчого процесу. Цей вид юридичного процесу є процедурою реалізації форми безпосереднього народовладдя, участі народу України у здійсненні та вирішенні державних справ. Виборчий процес – це сукупність певних стадій, кожна з яких є його невід'ємною складовою. Таким чином, для повного

дослідження цього питання необхідно охарактеризувати кожну стадію, тобто визначити поняття цих стадій, їх ознаки та принципи, якщо такі є. При розгляді кожної стадії виборчого процесу згідно з національним законодавством про вибори необхідно визначити поняття, які розкривають їх зміст. Розкриття поняття референдуму як форми безпосереднього народовладдя та його юридичного і соціального змісту пов'язано із ознайомленням із положеннями Конституції України та іншими конституційно-правовими актами. Необхідно також виділити види референдумів за певними критеріями. Важливим теоретичним аспектом референдуму в Україні є передумови його виникнення, тобто ті чинники, які сприяли виникненню цього правового явища. Референдний процес, як і виборчий, є сукупністю відносно самостійних стадій, процедур, що здійснюються у певній послідовності. Таким чином, для розкриття змісту референдного процесу потрібно розкрити зміст кожної з цих стадій.

**Завдання для самостійної роботи до Теми 7:**

**Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття, ознаки та принципи виборів в Україні. Класифікація виборів в Україні. Виборча система в Україні.
- Референдний процес: предмет всеукраїнського референдуму, учасники та їх конституційно-правовий статус. Відповідальність за порушення порядку проведення референдуму.
- Місцеві референдуми в Україні: поняття, види, основні засади організації і проведення.

**Скласти схеми:**

- Види відповідальності за порушення виборчого законодавства України.
- Гарантії виборів в Україні.
- Відповідальність за порушення порядку проведення референдуму.
- Правові проблеми фінансування виборів.
- Місцеві референдуми в Україні: поняття, види.
- Еволюція виборчої системи в Україні.
- Проблеми призначення виборів до органів місцевого самоврядування.

**Індивідуальні завдання до Теми 7:****Тематика рефератів:**

- «Гарантії всеукраїнського референдуму».
- «Всеукраїнський референдум 16 квітня 2000 року: проблеми імплементації».
- «Становлення інституту виборів в Україні».
- «Запровадження пропорційної виборчої системи в практиці українського парламентаризму: позитивні та негативні аспекти».
- «Реалізація захисту виборчих прав громадян в Україні».
- «Конституційно-правове регулювання і розвиток виборчого права України».
- «Проблеми зловживання правами громадян у процесі реалізації форм безпосередньої демократії».
- «Конституційно-правові принципи як елементи механізму забезпечення виборчих прав громадян».
- «Механізм забезпечення виборчих прав громадян України та його основні елементи».
- «Принцип рівного виборчого права громадян у рішеннях Конституційного Суду України».
- «Права громадян на народне волевиявлення: історичні та теоретико-правові аспекти виборів». «Перспектива розвитку громадянського контролю за виборами і референдумами в Україні».
- «Вибори народних депутатів України як ключовий процес державотворення і право творення».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Проблема недійсності парламентських виборів.
- Перспектива розвитку громадянського контролю за виборами і референдумами в Україні.
- Акти прямого народовладдя у механізмі правового регулювання.
- Референдум в Україні – головний прояв безпосередньої демократії.
- Механізм забезпечення виборчих прав громадян України та його основні елементи.

### Виконати практичні завдання:

**Практичне завдання №1** Політична партія розпочала кампанію з проведення референдуму щодо змін до Конституції України. У 18 областях України було проведено збори ініціативних груп щодо проведення референдуму. Учасниками зборів схвалено пропозиції про проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою щодо змін до Конституції та затверджено формулювання тих питань, які запропоновано винести на всеукраїнський референдум: 1. Чи підтримуєте Ви президентську форму правління, за якої Президент України обирається всенародно, є главою держави і очолює уряд України? 2. Чи підтримуєте Ви парламентську форму правління, за якої посада Президента України скасовується, уряд України призначається і звільняється Верховною Радою України, а Прем'єр-міністр України є главою держави? 3. Чи підтримуєте Ви обрання та відкликання суддів народом? 4. Чи підтримуєте Ви розширення прав місцевого самоврядування з наданням усім органам місцевого самоврядування права формувати власні виконавчі органи? 5. Чи підтримуєте Ви встановлення дієвого контролю за владою через надання конституційного статусу парламентській опозиції? 6. Чи підтримуєте Ви скасування недоторканності вищих керівників держави, народних депутатів України та суддів? 7. Чи підтримуєте Ви позбавлення мандатів депутатів усіх рівнів, які порушили обіцянки перед народом? 8. Чи підтримуєте Ви спрощення процедур проведення всеукраїнських і місцевих референдумів для залучення народу до безпосереднього здійснення влади?

*Чи всі з цих питань можуть бути предметом всеукраїнського референдуму? Чи може бути прийнята нова редакція або внесені зміни до Конституції України на всеукраїнському референдуму? Які мають бути дії Центральної виборчої комісії?*

**Практичне завдання №2** Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням, у якому просив визнати неконституційними Закони України «Про вибори народних депутатів України» та «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», якими встановлено пропорційну систему виборів. На думку суб'єкта права на конституційне подання, пропорційний тип виборчої системи суперечить конституційним принципам рівного і прямого виборчого права, закріпленим ст. 71 Конституції України, оскільки за такої виборчої системи, по-перше, виборці голосують не безпосередньо за кандидатів, а за виборчі списки політичних партій, а по-друге, позапартійний громадянин чи член політичної партії, яка не бере участі у виборах, не можуть реалізувати своє пасивне виборче право.

*Складіть проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду такого подання. Яке значення мають конституційні принципи участі громадян у виборах?*

**Практичне завдання №3** Визначте за такими видами виборчих систем:

1) мажоритарна виборча система відносної більшості; 2) мажоритарна виборча система абсолютної більшості; 3) пропорційна виборча система жорстких списків нижче наведені вибори до органів влади в Україні. Встановіть також, які з них проводяться в одномандатних, а які в багатомандатних округах. Завдання виконується письмово у формі таблиці або схеми: а) вибори депутатів районних рад; б) вибори голів міських рад; в) вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; г) вибори депутатів міських рад; ґ) вибори Президента України; д) вибори депутатів сільських рад; е) вибори народних депутатів України; є) вибори депутатів районних рад у містах; ж) вибори депутатів селищних рад; з) вибори депутатів обласних рад; и) вибори голів селищних, сільських рад.

## **ТЕМА 8. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Поняття, ознаки, структура, особливості конституційного ладу України:
  - демократична, правова, світська держава – конституційно-правова характеристика;
  - політичний плюралізм та ідеологічне розмаїття (порівняльний аналіз: Україна та країни СНД);
  - плюралізм форм власності;
  - верховенство права та закону.
2. Гарантії конституційного ладу України: поняття, система.
3. Поняття, принципи, ознаки державного ладу України.
4. Система державних органів України.
5. Поняття, ознаки, принципи суспільного ладу України.
6. Структура суспільного ладу України:
  - політична система суспільства: поняття, елементи та їх характеристика;
  - економічна система України: конституційно-правові засади;
  - соціальна система: поняття, особливості;
  - духовно-культурна система як елемент суспільного ладу України.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** конституційний лад України, принципи конституційного ладу, демократія, демократична держава, правова держава, соціальна держава, світська держава, громадянське суспільство, політичний плюралізм, ідеологічний плюралізм, економічний плюралізм, верховенство права, верховенство закону, гарантії конституційного ладу, нормативно-правові гарантії конституційного ладу, організаційно-правові гарантії конституційного ладу, гарантії конституційного ладу України, державний лад України, принципи державного ладу, суверенітет, державний суверенітет, національний суверенітет, форма держави, механізм

держави, державний апарат, функції держави, об'єктні функції держави, технологічні функції держави, система державних органів, державний орган, суспільний лад України, принципи суспільного ладу, система суспільного ладу України, політична система суспільства, суб'єкти політичної системи, політичні партії, громадські об'єднання, економічна система суспільства, власність, форми власності, підприємницька діяльність, фінансова система, податки, бюджетний процес, банківська система, соціальна система суспільства, духовно-культурна система суспільства, релігійні організації, концепція відкритої держави, концепція відкритого суспільства.

***Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:*** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати поняття конституційний лад України, принципи конституційного ладу, демократія, демократична держава, правова держава, соціальна держава, світська держава, громадянське суспільство, політичний плюралізм, ідеологічний плюралізм, економічний плюралізм, верховенство права, верховенство закону, гарантії конституційного ладу, нормативно-правові гарантії конституційного ладу, організаційно-правові гарантії конституційного ладу, гарантії конституційного ладу України, державний лад України, принципи державного ладу, суверенітет, державний суверенітет, національний суверенітет, форма держави, механізм держави, державний апарат, функції держави, об'єктні функції держави, технологічні функції держави, система державних органів, державний орган, суспільний лад України, принципи суспільного ладу, система суспільного ладу України тощо;

вміти дати повноцінний аналіз правової природи конституційного ладу України, який повинен здійснюватись через визначення таких понять як: конституційний лад України, демократична держава, правова держава, соціальна держава, світська держава тощо. Виходячи з цього необхідно розглянути конституційно-правову характеристику Української держави. Необхідно звернути увагу на перелік специфічних ознак конституційного ладу України, на його сучасний стан та структуру; визначити поняття його основних структурних елементів. При розкритті гарантій конституційного ладу України, необхідно не тільки визначити їх поняття, а й розглянути групи цих гарантій. Тобто перша група – це гарантії конституційного ладу, а друга група – це гарантії, які, в свою чергу, мають декілька видів. Розгляд одного з елементів конституційного ладу України – державного ладу, передбачає визначення його поняття, ознак та основних принципів. Необхідно зосередити увагу на характеристиці його складових: форми держави та її конституційного закріплення; характеристики України як демократичної держави; визначення України як суверенної незалежної держави; конституційного закріплення України як правової держави тощо. Варто зазначити, що перші спроби виокремити поняття державного ладу мали місце у дослідженнях радянських науковців і, насамперед, представників української радянської наукової школи. На сьогодні існує досить велика амплітуда подібних визначень, що ґрунтуються на тих чи інших методологічних підходах, які досить важко привести до

спільного знаменника. Іншим структурним елементом конституційного ладу є суспільний лад, який за суттю, змістом і формами є багатограним явищем. Аналіз правової природи суспільного ладу доцільно розпочати з конституційно-правових засад його складових: політичної системи суспільства; економічної системи суспільства; соціальної та духовно-культурної систем суспільства.

**Завдання для самостійної роботи до Теми 8:****Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття, ознаки, структура, особливості конституційного ладу України.
- Поняття, принципи, ознаки державного ладу України.
- Поняття, ознаки, принципи суспільного ладу України.

**Скласти схеми:**

- Поняття, ознаки, структура конституційного ладу України.
- Система гарантій конституційного ладу України.
- Державний лад України: теоретичні та практичні засади.
- Об'єктні функції держави.
- Принципи суспільного ладу України.
- Парламентарна форма державного правління: особливості та видові ознаки.
- Правові основи розвитку громадянського суспільства в Україні.

**Індивідуальні завдання до Теми 8:****Тематика рефератів:**

- «Економічна система України: конституційно-правові засади».
- «Соціальна система: сучасний стан».
- «Сучасні функції Української держави».
- «Співвідношення природного і позитивного права та розвиток правової держави».
- «Абсолютність і обмеженість суверенітету держави».
- «Проблеми регулювання принципів правової держави в Україні та шляхи їх вирішення».
- «Регламентація політичної функції держави в конституційному законодавстві України».
- «Реалізація принципу верховенства права у сучасній Україні».
- «Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України».
- «Правове обмеження державної влади – необхідна передумова стабільності конституційного ладу».
- «Реалізація демократії як принципу конституціоналізму в Європейському Союзі».
- «Західноєвропейський досвід соціальної держави».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Реалізація принципу верховенства права у сучасній Україні.
- Правові основи розвитку громадянського суспільства в Україні.
- Політична система сучасної України: становлення, розвиток та особливості.

- Проблема меж державної влади в умовах формування громадянського суспільства.
- Демократія як форма політичного режиму.

### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** До Конституційного Суду України надійшло конституційне подання, підписане 43 народними депутатами, щодо офіційного тлумачення ст. 8 Конституції України. У поданні зазначалося, що «хоча в ч. 1 ст. 8 Конституції України проголошено принцип верховенства права, однак у ч. 2 закріплено принцип юридичного верховенства Конституції України. А оскільки, як записаного в Преамбулі, Конституція України – це Основний Закон, то фактично в Україні діє принцип верховенства закону, а не верховенства права». На підставі такого аналізу ст. 8 Основного Закону народні депутати вимагали від Конституційного Суду України офіційно визнати, що наведене конституційне положення слід розуміти як верховенство закону.

*Складіть і обґрунтуйте проект відповідного рішення Конституційного Суду України.*

**Практичне завдання №2** На парламентських слуханнях, присвячених удосконаленню системи організації державної влади, народний депутат З. наголосив: що оскільки у ст. 6 Конституції України закріплено, що державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову (а це положення відносять до основ конституційного ладу), то існування в Україні інших органів державної влади Основний Закон не передбачає. Саме тому з метою забезпечення стабільності конституційного ладу України необхідно терміново ліквідувати всі державні органи, які не належать до жодної з гілок державної влади, передбачених ст. 6, передавши їх владні повноваження легітимним органам.

*Проаналізуйте таку пропозицію народного депутата. Про які органи влади може йти мова?*

## **ТЕМА 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇЇ РОБОТИ**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Ідея парламентаризму та її реалізація в Україні. Конституційна доктрина законодавчої влади в Україні.
2. Поняття та ознаки Верховної Ради України як органу законодавчої влади.
3. Склад Верховної Ради України.
4. Функції Верховної Ради України: поняття, зміст.
5. Статус народного депутата України.
6. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

7. Рахункова палата: поняття, завдання, функції повноваження, структура.
8. Депутатські групи (фракції): конституційно-правовий статус.
9. Комітети Верховної Ради України: конституційно-правовий статус.
10. Повноваження Верховної Ради України.
11. Засідання Верховної Ради України. Ведення пленарних засідань: прийняття рішень; порядок надання слова; організація розгляду питань; протокол, стенографічний бюлетень, стенографічний звіт; розробка проектів законів.
12. Розгляд законодавчих пропозицій, законопроектів, поправок:
  - розгляд законопроектів у першому читанні;
  - розгляд законопроектів у другому читанні;
  - розгляд законопроектів у третьому читанні.
13. Тлумачення законів, оприлюднення та введення в дію.
14. Застосування процедури імпічменту: конституційно-правові засади та практика застосування.
15. Апарат Верховної Ради України: правовий статус та структура.
16. Зовнішньополітична діяльність Верховної Ради України і міжпарламентські зв'язки:
  - засади зовнішньої політики України;
  - законодавство з питань зовнішньої політики України;
  - ратифікація міжнародних договорів;
  - приєднання до міжнародних договорів;
  - співробітництво України з Організацією Об'єднаних Націй;
  - Європейське регіональне співробітництво;
  - співробітництво Верховної Ради України з парламентами інших країн.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** народне представництво, парламентаризм, парламент, активні парламенти, реактивні парламенти, маргінальні парламенти, мінімальні парламенти, легіслатура, монокамерні парламенти, бікамеральні парламенти, функції парламенту України, повноваження Верховної Ради України, депутатський корпус, народний депутат України, депутатський мандат, імперативний мандат, вільний мандат, депутатське звернення, депутатський запит, система гарантій діяльності народного депутата, депутатська недоторканність, депутатський імунітет, депутатський індемнітет, керуючі органи парламенту, спікер, парламентські комітети, тимчасові комісії, тимчасові спеціальні комісії, депутатські групи, парламентські фракції, парламентська більшість, парламентська опозиція, лобіювання, лобістське бюро, парламентський контроль, омбудсмен (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини), акти реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Рахункова палата, парламентські сесії, чергові сесії, позачергові сесії, пленарні засідання, голосування, законодавчий процес, стадії законодавчого процесу, законодавча ініціатива, установча процедура, зовнішньополітична діяльність Верховної Ради України.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як народне представництво, парламентаризм, парламент, активні парламенти, реактивні парламенти, маргінальні парламенти, мінімальні парламенти, легіслатура, монокамерні парламенти, бікамеральні парламенти, функції парламенту України, повноваження Верховної Ради України, депутатський корпус, народний депутат України, депутатський мандат, імперативний мандат, вільний мандат, депутатське звернення, депутатський запит, система гарантій діяльності народного депутата, депутатська недоторканність, депутатський імунітет, депутатський індемнітет, керуючі органи парламенту, спікер, парламентські комітети, тимчасові комісії, тимчасові спеціальні комісії, депутатські групи, парламентські фракції, парламентська більшість, лобіювання, лобістське бюро тощо;

вміти проаналізувати формування ідеї парламентаризму може сприяти об'єктивному уявленню про його стан у певний період розвитку конституціоналізму, необхідно визначити поняття парламентаризму, його ознаки та елементи. Слід зауважити, що нині парламенти діють у понад 160 країнах світу; визначити поняття парламенту України як органу законодавчої влади. Відповідно до розділу IV “Верховна Рада України” Конституції України, Верховна Рада остаточно втратила колишній статус найвищого органу державної влади та вперше набула всіх основних ознак парламенту України. Отже, необхідно визначити ці ознаки, визначення парламенту як органу законодавчої влади зумовлене, насамперед, назвою однієї з його функцій (законодавчої функції), яка є пріоритетною, провідною, але далеко не єдиною. Саме в функціях має свій прояв роль парламенту в системі державних органів України; функції Верховної Ради відображають соціальне призначення цього органу в суспільстві; функціонування парламенту є однією з найважливіших передумов існування та розвитку демократії в державі. Тому необхідно визначити поняття функцій парламенту України, критерії їх класифікації та види. Згідно з Конституцією України, Законами України “Про статус народного депутата України”, “Про вибори народних депутатів України”, Регламентом Верховної Ради України та іншими конституційно-правовими актами необхідно визначити поняття народного депутата, його конституційно-правовий статус. Вказати, які вимоги чи виборчі цензи закріплюють відповідні положення до кандидатів у народні депутати; яким шляхом обираються народні депутати України; вказати обсяг прав та обов'язків парламентаріїв; форми депутатської діяльності; визначити основні гарантії депутатської діяльності (імунітету). Головним видом парламентської процедури є законодавча процедура або законодавчий процес. Як і будь-який процес, законодавчий процес є процедурою складною й багатогранною. Тому передбачається визначити, по-перше, поняття цього процесу, види та стадії. По-друге, потрібно охарактеризувати кожную стадію, розкрити її зміст та особливості. Необхідно звернути увагу на роль органів, які приймають участь у законодавчому процесі або законопроектній роботі та визначити перелік суб'єктів, що мають право

законодавчої ініціативи. Це питання є дуже важливим, тому що воно відображає сутність одного з основних напрямків діяльності Верховної Ради України – законодавчої функції. І саме закони повинні врегулювати найважливіші суспільні відносини, які існують в державі на певному етапі її розвитку тощо.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 9:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття та ознаки Верховної Ради України як органу законодавчої влади. Склад Верховної Ради України. Функції Верховної Ради України: поняття, зміст.
- Засідання Верховної Ради України. Ведення пленарних засідань: прийняття рішень; порядок надання слова; організація розгляду питань; протокол, стенографічний бюлетень, стенографічний звіт; розробка проектів законів.
- Зовнішньополітична діяльність Верховної Ради України і міжпарламентські зв'язки: засади зовнішньої політики України; законодавство з питань зовнішньої політики України; ратифікація міжнародних договорів; приєднання до міжнародних договорів; співробітництво України з Організацією Об'єднаних Націй; співробітництво Верховної Ради України з парламентами інших країн.

#### **Скласти схеми:**

- Внутрішня структура Верховної Ради України.
- Функції Верховної Ради України: поняття, зміст.
- Стадії законодавчого процесу.
- Рахункова палата: поняття, завдання, функції повноваження, структура.
- Ратифікація міжнародних договорів Україною.
- Принцип відкритості і прозорості парламентських процедур.
- Парламент України: шляхи розвитку і вдосконалення функцій.
- Проблеми вдосконалення діяльності парламенту України.

### **Індивідуальні завдання до Теми 9:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Негативні та позитивні риси законодавчого процесу в Україні».
- «Теоретичні та практичні питання депутатської етики в Україні».
- «Дострокове припинення повноважень народного депутата України».
- «Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».
- «Конституційно-правовий статус Рахункової палати України».
- «Конституційне регулювання участі громадян у процесі реалізації парламентом контрольної функції: питання теорії і практики».
- «Конституційні підвалини генезису парламентаризму в Україні в контексті запровадження політичної реформи».

- «Політична реформа в контексті демократизації системи державної влади : конституційні аспекти».
- «Роль і місце уповноваженого Верховної Ради України, з прав людини в юридичному механізмі закріплення прав людини».
- «Депутатська недоторканість як гарантія діяльності представницького органу державної влади».
- «Двопалатний парламент в Україні: проблеми формування».
- «Правове регулювання статусу та діяльності комітетів та комісій парламенту».
- «Конституційно-правовий статус народних депутатів та їх парламентських об'єднань».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Теоретичні засади розвитку українського парламентаризму.
- Про державно-правову природу влади парламенту України в системі розподілу влад.
- Поняття, сутність та зміст функцій Верховної Ради України.
- Законотворчий процес – його основні риси і особливості.
- Поняття і сутність парламентського контролю.

### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** З метою врегулювання тривалої кризи Верховна Рада України за попереднім погодженням із Президентом України прийняла постанову про призначення позачергових виборів народних депутатів та Президента України. До Конституційного Суду України звернулися 50 народних депутатів із поданням про визнання цієї постанови неконституційною.

*Проаналізуйте повноваження парламенту з питань виборчого процесу. Яке рішення має ухвалити суд?*

**Практичне завдання №2** Верховна Рада України прийняла Закон України «Про систему виконавчої влади». Президент визнав цей акт таким, що не відповідає Конституції України, не підписав його і поставив питання про розпуск парламенту в тому випадку, якщо він самостійно не виправить ситуації та не скасує результатів попереднього голосування по Закону. Верховна Рада України поголилася з вимогами глави держави і прийняла постанову про скасування результатів голосування по схваленню цього Закону в цілому.

*Яким чином Верховна Рада України може скасувати прийнятий Закон? Надайте правову оцінку діям парламенту щодо скасування результатів голосування.*

**Практичне завдання №3** Прокурор району порушив кримінальну справу проти народного депутата України Ш. і викликав його для пред'явлення звинувачення у вчиненні злочину. Адвокат Ш. звернувся до адміністративного суду зі скаргою на дії прокурора, в якій просить суд скасувати постанову про порушення кримінальної справи проти народного депутата Ш. та визнати дії прокурора незаконними.

*Чи є в суду правові підстави для задоволення скарги адвоката? У чому полягає порядок притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності?*

**Практичне завдання №4** Розглянувши депутатський запит народного депутата С. з вимогою надати інформацію про стан злочинності й відповідні копії звітів, начальник Головного управління Національної поліції в м. Києві К. відмовився це зробити, обґрунтовуючи свої дії тим, що такі дані становлять інформацію про діяльність органів досудового слідства і не можуть бути надані громадянам на підставі їх запитів.

*Чи обґрунтованою є відмова К. у наданні інформації за депутатським запитом народного депутата С?*

## **ТЕМА 10. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Становлення інституту президентства в Україні.
2. Проблеми президентської влади на сучасному етапі розвитку.
3. Функції Президента України.
4. Повноваження Президента України.
5. Адміністрація Президента України:
  - Представник Президента України у Верховній Раді України;
  - Представник Президента України в Конституційному Суді України;
  - Представник Президента України в Кабінеті Міністрів України;
  - Представник Президента України в Автономній Республіці Крим.
6. Рада національної безпеки та оборони при Президентові України як консультативно-дорадчий орган: правовий статус.
7. Організація взаємодії Президента України з законодавчою владою, виконавчою владою, судовою владою, органами місцевого самоврядування.
8. Органи виконавчої влади та інші державні органи, підпорядковані Президентові України.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** інститут президентства, глава держави, президент, президентська республіка, «колегіальний президент», правовий статус президента, президент-арбітр, інституціалізація президентства, легітимация президентства, Президент України,

компетенція Президента України, контрасигнування, повноваження Президента України, функції Президента України, право вето, абсолютне вето, відкладальне вето, промульгація, правотворче контрольне провадження, виконавче контрольне провадження, акти глави держави, Адміністрація Президента України, завдання Адміністрації Президента України, Глава Адміністрації Президента України, Перший заступник Глави Адміністрації Президента України, заступники Глави Адміністрації Президента України, Керівник апарату Адміністрації Президента України, радники Президента України, Прес-секретар Президента України, уповноважені Президента України, Офіс Глави Адміністрації Президента України, головні департаменти, Приймальня Президента України, імпічмент.

***Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:*** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як інститут президентства, глава держави, президент, президентська республіка, “колегіальний президент”, правовий статус президента, президент-арбітр, інституціоналізація президентства, легітимація президентства, Президент України, компетенція Президента України, контрасигнування, повноваження Президента України, функції Президента України, право вето, абсолютне вето, відкладальне вето, промульгація, правотворче контрольне провадження тощо;

вміти охарактеризувати історичні аспекти розвитку інституту президентства в Україні, його історичних періодів процесу становлення. Кожному з цих періодів притаманні конституційно-правові акти, що й відображають процес становлення інституту президентства, наприклад, Конституція Пилипа Орлика, яка запровадила модель типу президентської республіки. Проаналізувати теоретичні та практичні проблем президентської влади на сучасному етапі, насамперед, визначення поняття інституту президентства у своєму інституційному вираженні та як конституційно-правового інституту системи конституційного права України; виявлення місця і ролі інституту глави держави у системі державної влади та його конституційно-правової регламентації; розгляд проблем здійснення президентської влади у парламентсько-президентській республіці тощо. При Президентові України функціонує Секретаріат Президента України, який є допоміжним органом, що складається з кваліфікованих наукових консультантів, політиків, правознавців, економістів, за допомогою якого він виконує передбачені Конституцією функції і повноваження. Визначення конституційно-правового статусу Секретаріату Президента України передбачає визначення основних завдань Секретаріату та компетенції його складових елементів. Під час розкриття конституційно-правового статусу органів виконавчої влади та інших державних органів, підпорядкованих Президенту України, важливо визначити конституційно-правові засади взаємодії зазначених органів з главою держави.

**Завдання для самостійної роботи до Теми 10:****Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Становлення інституту президентства в Україні. Проблеми президентської влади на сучасному етапі розвитку.
- Адміністрація Президента України.
- Представник Президента України у Верховній Раді України.
- Представник Президента України в Конституційному Суді України.
- Представник Президента України в Кабінеті Міністрів України.
- Представник Президента України в Автономній Республіці Крим.
- Організація взаємодії Президента України з Кабінетом Міністрів України, з законодавчою владою, судовою владою, органами місцевого самоврядування.

**Скласти схеми:**

- Структура Адміністрації Президента України.
- Конституційно-правова регламентація статусу Президента України.
- Функції та повноваження Президента України.
- Представник Президента України в Кабінеті Міністрів України.
- Організація взаємодії Президента України з судовою владою.
- Особливості урядового контролю за нормотворчою діяльністю Президента України.
- Актуальні питання співвідношення нормативно-правових указів Президента України та Законів України.

**Індивідуальні завдання до Теми 10:****Тематика рефератів:**

- «Історія становлення та перспективи розвитку інституту президентства в Україні в контексті конституційної та політичної реформ».
- «Процедура імпічменту Президента України: теорія та практика».
- «Конституційно-правовий статус Президента України».
- «Особливості дії указів Президента України в часі, просторі та за колом осіб».
- «Верховенство права в діяльності Президента України».
- «Президент у змішаних республіках: деякі питання конституційно-правової теорії та практики».
- «Роль глави держави в механізмі здійснення державної влади».
- «Поняття та ознаки стадій нормотворчого процесу підготовки проектів актів Президента України».
- «Роль Президента України в забезпеченні культурних прав громадян».
- «Теоретико-правові проблеми інституту президентства в механізмі реалізації державної влади в Україні».
- «Контроль президента України за діяльністю Міністерства внутрішніх справ України».
- «Конституційна відповідальність глави держави».

- «Особливості дії указів Президента України в часі, просторі та за колом осіб»
- «Рада національної безпеки і оборони України: конституційно-правовий статус».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Класифікація інституту глави держави: критерії та види.
- Рада національної безпеки і оборони України: конституційно-правовий статус.
- Правовий статус глави держави.
- Актуальні питання співвідношення нормативно-правових указів Президента України та Законів України.
- Конституційна відповідальність глави держави.

### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** На прес-конференції Президента України журналіст оприлюднив інформацію, відповідно до якої Голова апеляційного суду однієї з областей М. продовжує обіймати свою посаду незаконно, оскільки вже півроку як досяг пенсійного віку. Глава держави доручив відповідальним працівникам Адміністрації терміново підготувати проект указу про звільнення М. з посади Голови апеляційного суду та з посади судді. Того ж вечора цей указ з'явився на офіційному сайті Президента України.

*Які повноваження має Президент України у сфері функціонування судової гілки влади? Який порядок їх реалізації? Наскільки конституційним є вказаний указ Президента України?*

**Практичне завдання №2** Перед поїздкою на багатосторонню міжнародну зустріч міністрів у сфері енергетики та вугільної промисловості країн – членів світової організації торгівлі від Президента України на ім'я Міністра енергетики та вугільної промисловості України були направлені Директиви з приводу ведення переговорів та підписання багатосторонньої угоди з питань співробітництва у галузі енергетики та вугільної промисловості. Однак Міністр відмовився діяти відповідно до Директив, посилаючись на те, що згідно з Конституцією України він як член Кабінету Міністрів виконуватиме лише акти Президента України, якими відповідно до Основного Закону визнаються укази і розпорядження.

*Проаналізуйте повноваження Президента України в зовнішньополітичній сфері. Наскільки обґрунтованою з конституційно-правової точки зору є відмова Міністра виконувати Директиви?*

## **ТЕМА 11. ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Виконавча влада як відносно самостійна форма єдиної державної влади.
2. Особливості організації виконавчої влади в Україні. Система органів виконавчої влади.
3. Кабінет Міністрів України – вищий орган в системі органів виконавчої влади:
  - склад;
  - основні функції;
  - повноваження.
4. Центральні органи виконавчої влади:
  - міністерства;
  - державні комітети (державні служби);
  - центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.
5. Місцеві державні адміністрації: завдання, функції та повноваження. Дострокове припинення повноважень.
6. Акти органів виконавчої влади.
7. Взаємодія органів виконавчої влади з іншими державними органами.
8. Адміністративна реформа в Україні.

***Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:*** виконавча влада, державне управління, виконавчо-розпорядча діяльність, «правозастосовна влада», система виконавчої влади в Україні, функції виконавчої влади, суб'єкти виконавчої влади, виконавчі органи загальної компетенції, виконавчі органи спеціальної компетенції, місцеві органи державної виконавчої влади, уряд, Кабінет Міністрів України, Програма діяльності Кабінету Міністрів, постійні органи Кабінету Міністрів, консультативні органи Кабінету Міністрів, резолюція недовіри Кабінету Міністрів України, відставка уряду, Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр, міністр, міністерство, державні комітети, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, державна служба, державні службовці, урядові органи державного управління, конституційно-правова відповідальність міністрів, місцеві державні адміністрації, місцеве управління, принцип поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, завдання місцевих державних адміністрацій, об'єкт діяльності місцевих державних адміністрацій, функціональні повноваження місцевих державних адміністрацій, галузеві повноваження місцевих державних адміністрацій, акти органів виконавчої влади, адміністративна реформа.

***Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:*** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких понять, як виконавча влада, державне управління, виконавчо-розпорядча діяльність, “правозастосовча влада”, система виконавчої влади в Україні, функції виконавчої влади, суб’єкти виконавчої влади, виконавчі органи загальної компетенції, виконавчі органи спеціальної компетенції, місцеві органи державної виконавчої влади, уряд, Кабінет Міністрів України, Програма діяльності Кабінету Міністрів, постійні органи Кабінету Міністрів, консультативні органи Кабінету Міністрів, резолюція недовіри Кабінету Міністрів України, відставка уряду, Прем’єр-міністр, Перший віце-прем’єр-міністр, віце-прем’єр-міністр, міністр, міністерство, Державні комітети, Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, державна служба, державні службовці тощо;

вміти розкрити правову природу виконавчої влади на сучасному етапі розвитку Української держави із з’ясуванням питання про взаємодію законодавчої і виконавчої гілок влади в системі єдиної державної влади України; визначенням місця виконавчої влади в цій системі та її мети; розкриттям змісту функцій, притаманних виконавчій владі; визначенням конституційно-правовий статус суб’єктів виконавчої влади; розкриттям змісту правової форми діяльності суб’єктів виконавчої влади.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 11:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Виконавча влада як відносно самостійна форма єдиної державної влади. Особливості організації виконавчої влади в Україні. Система органів виконавчої влади.
- Кабінет Міністрів України – вищий орган в системі органів виконавчої влади:
  - склад;
  - основні функції;
  - повноваження.
- Місцеві державні адміністрації: завдання, функції та повноваження. Дostroкове припинення повноважень.

**Скласти схеми:**

- Система органів виконавчої влади в Україні.
- Акти органів виконавчої влади в Україні.
- Центральні органи виконавчої влади.
- Місцеві державні адміністрації: завдання, функції та повноваження.
- Адміністративна реформа в Україні.
- Співвідношення системи органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування.
- Розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади.

**Індивідуальні завдання до Теми 11:****Тематика рефератів:**

- «Правові проблеми адміністративної реформи в Україні».
- «Органи виконавчої влади АРК: конституційно-правовий статус».
- «Конституційно-правовий статус міністерств України: основні теоретичні питання».
- «Види та правова природа актів Кабінету Міністрів України».
- «Конституційно-правові засади державного управління в контексті європейського законодавства».
- «Закон про Кабінет Міністрів України у світлі Конституції України».
- «Принцип верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації».
- «Конституційно-правові засади становлення та розвитку державної служби в Україні».
- «Розмежування сфери компетенції між Президентом і Прем'єр-міністром в Україні».
- «Конституційні засади проведення адміністративної реформи в Україні та удосконалення системи органів виконавчої влади».
- «Проблеми реформування виконавчої влади в Україні».
- «Здійснення принципів правової держави як засіб вдосконалення виконавчої влади».
- «Дисциплінарна відповідальність та службове розслідування щодо державних службовців».
- «Організація державного контролю і нагляду за виконанням завдань і захисту суспільної моралі органами виконавчої влади в Україні».

**IV. Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Роль правоохоронних органів України у забезпеченні права особи на безпеку.
- Механізм підвищення ефективності системи державної служби в нових умовах розвитку держави.
- Співвідношення та взаємозв'язок виконавчої влади і державного управління.

- Парламентський контроль за функціонуванням виконавчої влади в Україні: питання теорії.
- Компетенція центральних органів виконавчої влади.

### **Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** Міністр культури звернувся до Прем'єр-міністра України з проханням надати йому щорічну оплачувану відпустку. Останній відмовив йому, посилаючись на те, що напередодні ним як Прем'єр-міністром видано розпорядження, відповідно до якого у зв'язку з проведенням через три місяці важливого міжнародного саміту в місті Київ уряд переходить на посилений режим роботи, який передбачає відсутність вихідних днів. Крім того, Прем'єр-міністр зазначив, що згідно із чинним законодавством Міністр як член уряду є політичною особою, тобто на нього не поширюється трудове законодавство. А отже, він не має права на щорічну оплачувану відпустку. *Розкрийте правовий зміст поняття «політична особа». Дайте правовий аналіз цієї ситуації.*

**Практичне завдання №2** Міністром закордонних справ України від імені України був укладений міжнародний договір з однією із арабських країн про спільні зусилля в боротьбі з тероризмом. Під впливом міжнародної дипломатії Президент України, посилаючись на свої конституційні повноваження з визначення основних напрямів зовнішньої політики України, визнав неправомірним підписання договору і оголосив про його розірвання. У свою чергу влада цієї арабської країни почала вимагати пояснень, оскільки жодних підстав вважати Міністра закордонних справ на момент укладання договору неуповноваженою особою не було. *1. Чи має Міністр закордонних справ повноваження укладати міжнародні договори від імені України? 2. Чи вправі Президент визнавати неправомірними дії Міністра закордонних справ? 3. Чи має значення для вирішення даної справи норма Конституції, яка встановлює, що Президент представляє Україну всередині держави та за кордоном?*

## **ТЕМА 12. ОРГАНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇХ РОБОТИ**

*Семінарське заняття 2 год.*

### **План**

1. Поняття, соціальна функція та значення судової влади.
2. Конституційні принципи правосуддя.
3. Конституційно-правовий статус суддів в Україні. Гарантії незалежності суддів. Порядок призначення та обрання суддів. Підстави, за яких припиняються повноваження суддів.
4. Система судової влади в Україні.
5. Правові засади діяльності органів суддівського самоврядування в

Україні.

6. Вища рада правосуддя України:

- порядок формування;
- склад;
- основні функції;
- повноваження.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** правосуддя, судова система, судова система з внутрішньою спеціалізацією, судова система з зовнішньою спеціалізацією, Верховний суд України, Вищі спеціалізовані суди України, апеляційні суди, місцеві суди, обласні суди, районні суди, міські суди, районні суди у містах, судова влада, функції судової влади, конституційні принципи правосуддя, принцип спеціалізації, принцип територіальності, суд, суддя, посада судді, суддівські збори, голова суду, секретар судової палати, пленум, конституційно-правовий статус суддів, професійні судді, присяжні, народні засідателі, гарантії діяльності суддів, недоторканність суддів, система судової влади, суди загальної юрисдикції, суддівське самоврядування, завдання суддівського самоврядування, акти органів судової влади, право на судовий захист, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада правосуддя, Національна школа суддів України.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як правосуддя, судова система, судова система з внутрішньою спеціалізацією, судова система з зовнішньою спеціалізацією, адміністративні суди, судова влада, функції судової влади, конституційні принципи правосуддя, принцип спеціалізації, принцип територіальності, суд, суддя, конституційно-правовий статус суддів, професійні судді, присяжні, народні засідателі, гарантії діяльності суддів, недоторканність суддів, система судової влади, суди загальної юрисдикції тощо;

вміти надати аналіз конституційних засад організації і діяльності судової влади в Україні, визначення поняття конституційних принципів правосуддя в Україні. Правосуддя в Україні, згідно з Конституцією України, здійснюють професійні судді. Судді є носіями судової влади. Тому слід розкрити зміст конституційно-правового статусу суддів в Україні. Конституційно-правовими актами, які регламентують статус суддів, є Конституція України, Закон “Про судоустрій і статус суддів” та інші та інші нормативно-правові акти. Відповідно до цих актів необхідно визначити поняття судді як посадової особи, вимоги щодо цих посадових осіб, їх повноваження та обов’язки, а також охарактеризувати принципи та гарантії діяльності суддів. З метою більш повного вивчення цього питання необхідно розглянути конституційно-правовий статус об’єднань суддів України. Порядок призначення та обрання суддів на їх посади необхідно розглянути згідно з Законом України “Про судоустрій і статус суддів”. Потрібно зазначити підстави, за яких припиняються повноваження суддів. Важливим теоретичним аспектом цієї теми є визначення

поняття системи судової влади в Україні. Відповідно до Конституції України та Закону України «Про Вищу раду правосуддя» потрібно визначити конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя в Україні: визначення поняття Вищої ради правосуддя, конституційного складу, порядку призначення членів Вищої ради правосуддя, функції і повноваження. А також, необхідно визначити обсяг питань, які належать до віддання Вищої ради правосуддя.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 12:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття, соціальна функція та значення судової влади. Конституційні принципи правосуддя.
- Конституційно-правовий статус суддів в Україні. Гарантії незалежності суддів. Порядок призначення та обрання суддів. Підстави, за яких припиняються повноваження суддів. Система судової влади в Україні.

#### **Скласти схеми:**

- Конституційно-правова регламентація статусу судової влади в Україні.
- Система органів судової влади в Україні.
- Правові засади діяльності органів суддівського самоврядування в Україні.
- Підстави припинення повноваження суддів.
- Вища рада правосуддя: склад, основні функції.
- Співвідношення функцій територіальних громад з функціями державної виконавчої влади.

### **Індивідуальні завдання до Теми 12:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Виконавча та судова влада: співвідношення та взаємодія».
- «Судова влада у контексті розбудови правової держави».
- «Суддівське самоврядування як конституційна гарантія незалежності та недоторканості суддів».
- «Роль органів юстиції України в організації та забезпеченні правосуддя».

### **Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Колегіальність та одноособовість розгляду справ у судах.
- Функції Верховного Суду.
- Актуальні питання реформування судової влади в Україні.
- Вища рада правосуддя: питання статусу і повноважень.
- Суддівська влада: порівняльний аналіз та шляхи вирішення якісного добору кадрів.

### Виконати практичні завдання:

**Практичне завдання №1** Детективами Національного антикорупційного бюро України за результатами досудового розслідування у кримінальному провадженні за фактом незаконного збагачення було повідомлено про підозру заступнику Міністра юстиції України Коболеву. Під час судового розгляду адвокати Коболева довели, що набуття їхнім підзахисним у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, була здійснена у лютому 2011 року, а Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 368-2 «Незаконне збагачення» лише 7 квітня 2011 року. *Користуючись лише нормами Конституції України, як би Чи були на місці судді, яке би прийняли рішення, виходячи з вище наведених фактів та обставин?*

**Практичне завдання №2** Міністерство освіти та науки України за результатами комплексної перевірки одного з державних університетів м. Харкова, призупинило дію його ліцензії на право здійснення цим вищим навчальним закладом освітньої діяльності до виправлення вказаних в акті його перевірки порушень. У якості таких, котрі й стали підставою призупинення ліцензії, було названо надмірне застосування університетом російської мови у навчальному процесі та номінальне використання у ньому української мови як державної. Керівництво не погодилося з рішенням Міністерства «спіти і науки України та звернулося з відповідним позовом до суду. *Якою мовою згідно чинного законодавства повинно здійснюватися навчання у навчальних закладах України? Спрогнозуйте рішення суду у даній справі?*

## ТЕМА 13. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

*Семінарське заняття 2 год.*

### План

1. Історичні передумови виникнення конституційної юстиції в системі судової влади.
2. Порядок формування Конституційного Суду України, його чисельний склад, структура, вимоги до суддів.
3. Статус суддів Конституційного Суду України та гарантії їх діяльності
4. Законодавчі засади організації і діяльності Конституційного Суду України: функції та повноваження. Регламент Конституційного Суду України – нормативно-процесуальний акт.
5. Конституційне провадження. Форми звернення до Конституційного Суду України.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** конституційність, конституційна юстиція, конституційна юрисдикція, конституційне правосуддя, Конституційний Суд України, принципи функціонування Конституційного Суду України, суддя Конституційного Суду

України, гарантії діяльності Конституційного Суду України, функції Конституційного Суду України, склад Конституційного Суду України, конституційний контроль, офіційне тлумачення конституційно-правових норм, Велика палата, Сенат, Колегія, акти Конституційного Суду України, збори суддів Конституційного Суду, Секретаріат Конституційного Суду України, конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга, конституційне провадження, предмет конституційного провадження, доктрина політичного питання, межі діяльності Конституційного Суду України.

***Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:*** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких понять, як Конституційний Суд України, конституційна юстиція, конституційна юрисдикція, конституційне правосуддя, принципи функціонування Конституційного Суду України, суддя Конституційного Суду України, гарантії діяльності Конституційного Суду України, функції Конституційного Суду України, конституційний контроль, офіційне тлумачення конституційно-правових норм, конституційність, акти Конституційного Суду України, конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга тощо;

вміти розкрити зміст цього інституту з точки зору історичного підходу шляхом розгляду законодавчого закріплення та фактичного існування конституційної юстиції як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Аналіз історичних аспектів цього конституційно-правового явища дозволить сформулювати уявлення про історичні етапи розвитку конституційної юстиції. В результаті проведеного аналізу можна охарактеризувати інститут конституційної юстиції в Україні на сучасному етапі його розвитку, зрозуміти його правову природу як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Конституція України визначає склад Конституційного Суду України та порядок його формування. Необхідно охарактеризувати процедуру висування кандидатів на посаду судді Конституційного Суду, визначити коло суб'єктів, які призначають суддів на відповідну посаду. Висвітлення положень щодо конституційно-правової регламентації засад організації і діяльності Конституційного Суду України пов'язано із необхідністю дослідження поняття функцій і повноважень цього органу. З метою більш ефективної реалізації функцій і повноважень Конституційний Суд України утворює на своєму засіданні з числа суддів допоміжні робочі органи з питань організації його внутрішньої діяльності. Передбачається розкрити конституційно-правовий статус цих органів. Перш за все, визначаються форми звернення до Конституційного Суду України, до яких належать: конституційне подання, конституційне звернення та конституційна скарга. Таким чином, пропонується визначити поняття, зміст та форму конституційного подання, конституційного звернення та конституційної скарги; суб'єктів права на конституційне подання, конституційне звернення та конституційну скаргу. А також, необхідно визначити: підстави для відмови у відкритті конституційного провадження; порядок відкриття провадження та розгляд справ у Конституційному Суді

України; порядок утворення у складі Конституційного Суду колегії суддів та їх повноваження; порядок проведення засідань Конституційного Суду, а також пленарних засідань. Важливо звернути увагу на конституційно-правове регулювання питань, які пов'язані з особливостями конституційного провадження з певних категорій справ.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 13:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Порядок формування Конституційного Суду України, його чисельний склад, структура, вимоги до суддів.
- Статус суддів Конституційного Суду України та гарантії їх діяльності.
- Законодавчі засади організації і діяльності Конституційного Суду України: функції та повноваження. Регламент Конституційного Суду України – нормативно-процесуальний акт.
- Конституційне провадження. Форми звернення до Конституційного Суду України.

#### **Скласти схеми:**

- Внутрішня структура Конституційного Суду України.
- Статус суддів Конституційного Суду України.
- Конституційно-правова регламентація статусу Конституційного Суду України.
- Форми звернення до Конституційного Суду України.

### **Індивідуальні завдання до Теми 13:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Правова природа актів Конституційного Суду України».
- «Теорія та практика реалізації рішень Конституційного Суду України».
- «Принцип гласності – один з фундаментальних принципів діяльності Конституційного Суду України».
- «Правова природа актів Конституційного Суду України».

### **Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Обов'язковість рішень Конституційного Суду України.
- Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України.
- Місце Конституційного Суду України в системі вищих органів державної влади.
- Конституційний Суд України у механізмі гарантій прав і свобод людини.
- Проблеми розвитку конституційної юстиції в Україні.

### Виконати практичні завдання:

**Практичне завдання №1** Сто шістдесят чотири народних депутатів України подали до Верховної Ради України проект закону України про внесення змін до Конституції України. Проектом насамперед передбачалося розширення прав і свобод людини та громадянина, що підлягають обмеженню, закріплених у ст. 64 Конституції України. Після реєстрації законопроекту в Апараті Верховної Ради України його було направлено до Конституційного Суду України для отримання висновку щодо відповідності даного законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України. *Що таке висновок Конституційного Суду України? Який Висновок повинен ухвалили орган конституційної юрисдикції, виходячи з вище викладених фактів та обставин?*

**Практичне завдання №2** Президент України подав до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до статей 86 та 87 Конституції України. Через 30 днів з моменту його реєстрації в Апараті Верховної Ради України, Конституційним Судом України було підготовлено висновок, що даний законопроект відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Згодом під час обговорення його положень на пленарному засіданні Верховної Ради України, народні депутати України внесли до цього законопроекту низку змін. *Як Ви вважаєте, чи потрібний новий висновок Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України статтям 157 і 158 Конституції України? Чи все ж таки варто продовжувати його обговорення з наступним попереднім схваленням?*

**Практичне завдання №3** Сорок п'ять народних депутатів України звернулися з конституційним поданням до Конституційного Суду України про відповідність Конституції України (конституційність) Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року. На думку народних депутатів України, заходи з очищення влади (люстрації), які мали та продовжують мати місце в Україні, грубо порушують низку важливих гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина, які прямо визначені Конституцією України. Скажіть будь-ласка, які саме гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина мали на увазі народні депутати України? Спрогнозуйте рішення Конституційного Суду України, виходячи з вище викладених фактів та обставин.

**Практичне завдання №4** Визначте із наведених нижче органів влади, які не є суб'єктами права на конституційне подання щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Завдання виконується письмово: а) Генеральна прокуратура України; б) Уповноважений ВРУ з прав людини; в) не менш як 45 депутатів обласної ради; г) Кабінет Міністрів України; г) Верховна Рада Автономної Республіки Крим;

д) Служба безпеки України; е) Президент України; є) Вища рада правосуддя; ж) Верховна Рада України; з) Національний банк України; и) Верховний Суд; і) Центральна виборча комісія.

## ТЕМА 14. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

*Семінарське заняття 2 год.*

### План

1. Історія становлення і розвитку системи місцевого самоврядування.
2. Міжнародно-правова регламентація питань організації питань місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування.
3. Сучасні моделі місцевого самоврядування. Конституційне закріплення моделі місцевого самоврядування в Україні.
4. Поняття місцевого самоврядування.
5. Правові основи і система місцевого самоврядування:
  - повноваження місцевого самоврядування;
  - система місцевого самоврядування;
  - матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування;
  - гарантії місцевого самоврядування.
6. Рішення органів місцевого самоврядування: порядок прийняття та юридична сила. Припинення дії та відміна актів органів місцевого самоврядування.
7. Судовий захист прав місцевого самоврядування.
8. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в ході адміністративної реформи.

### *Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:*

місцеве самоврядування, англо-американська (англосаксонська) система, континентальна (романо-германська або європейська) система, іберійська система, радянська система (система рад та їх виконавчих комітетів), магдебурзьке право, державницька теорія місцевого самоврядування, громадівська теорія місцевого самоврядування, теорія муніципального дуалізму, демократична децентралізація, адміністративна децентралізація, місцевий референдум, місцеві вибори, система місцевого самоврядування, територіальна громада, представницький орган місцевого самоврядування, районні ради, обласні ради, загальний склад ради, правомочний склад ради, виконавчі органи рад, органи самоорганізації населення, посадова особа місцевого самоврядування, служба в органах місцевого самоврядування, делеговані повноваження, право комунальної власності, місцевий бюджет, місцеві податки, місцеві збори.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких термінів, як місцеве самоврядування, англо-американська (англосаксонська) система, континентальна (романо-германська або європейська) система, іберійська система, радянська система (система рад

та їх виконавчих комітетів), магдебурзьке право, державницька теорія місцевого самоврядування, громадівська теорія місцевого самоврядування, теорія муніципального дуалізму, демократична децентралізація, адміністративна децентралізація, територіальна громада, місцевий референдум, представницький орган місцевого самоврядування, районні ради, обласні ради, загальний склад ради, склад ради, правомочний склад ради, виконавчі органи рад тощо;

вміти проаналізувати розвиток інституту місцевого самоврядування як в Україні, так і у світовій практиці. Необхідно звернути увагу на формування його моделей в різні історичні періоди в процесі трансформації та розвитку; а також, приділити особливу увагу до вивчення матеріалу щодо Магдебурзького права. Аналіз міжнародно-правових актів з питань організації та здійснення місцевого самоврядування дозволить уявити об'єктивну картину щодо міжнародно-правових стандартів інституту місцевого самоврядування. Аналіз конституційно-правового інституту місцевого самоврядування передбачає визначення поняття та сутності місцевого самоврядування. Необхідно зауважити, що для того, щоб зрозуміти правову природу Місцевого самоврядування слід розглянути як певну систему та виділити основні елементи цієї системи. Передбачається дворівневий розгляд правових основ та системи місцевого самоврядування. На першому рівні – визначення місцевого самоврядування як цілого (поняття, принципи та повноваження); на другому рівні – як сукупність певних елементів (конституційно-правова характеристика кожного з них: поняття, структура, особливості та повноваження). Розкриваючи конституційно-правовий статус суб'єктів місцевого самоврядування, слід зупинитись на характеристиці територіальних громад як одного з основних суб'єктів. Необхідно звернути увагу на організаційно-правовий та матеріально-фінансовий аспекти місцевого самоврядування, які є критеріями його самостійності (автономії) – наявність у його органів власних повноважень. Розгляд правової природи рішень органів місцевого самоврядування, передбачає визначення їх поняття, видів та змісту. Особливо актуальним питанням на сучасному етапі становлення демократичної правової Української держави є перспективи розвитку та вдосконалення конституційно-правового статусу органів місцевого самоврядування.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 14:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Сучасні моделі місцевого самоврядування. Конституційне закріплення моделі місцевого самоврядування в Україні.
- Поняття місцевого самоврядування. Правові основи і система місцевого самоврядування: повноваження місцевого самоврядування; система місцевого самоврядування; матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування; гарантії місцевого самоврядування.
- Рішення органів місцевого самоврядування: порядок прийняття та юридична сила. Припинення дії та відміна актів органів місцевого самоврядування.

#### **Скласти схеми:**

- Сучасні моделі місцевого самоврядування.
- Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні.
- Гарантії місцевого самоврядування.
- Рішення органів місцевого самоврядування: порядок прийняття та юридична сила.
- Функції територіальних громад.

### **Індивідуальні завдання до Теми 14:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Питання кодифікації законодавства про місцеве самоврядування».
- «Пріоритетні напрями розвитку місцевого самоврядування в Україні».
- «Поняття місцевого самоврядування: проблема визначення та трактування».
- «Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування: сутність та особливості».
- «Повноваження органів в самоорганізації населення та статус їх керівників».

### **Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

Участь населення у вирішенні питань місцевого значення.

Служба в органах місцевого самоврядування в Україні: концептуальні проблеми теорії та практики.

Органи самоорганізації населення як форма впровадження місцевої демократії в Україні.

Функції місцевого самоврядування в умовах розбудови громадянського суспільства.

Юридична відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

### Виконати практичні завдання:

**Практичне завдання №1** На сесії міської ради прийнято рішення «Про дострокове припинення повноважень міського голови». «За» проголосувало 74 із 100 депутатів міської ради. Своє рішення рада мотивувала тим, що міський голова порушує Конституцію України та закони України, права і свободи громадян, а також не забезпечує здійснення наданих йому законом повноважень. Зважаючи на те, що у рішенні не було чіткого посилення на конкретні факти порушення законів України, норм Конституції України та не вказано конкретних фактів незабезпечення здійснення міським головою наданих йому повноважень, міський голова прийняв розпорядження про зупинення дії вказаного рішення міськради.

*Дайте правову оцінку рішення міськради та розпорядженню міського голови. Якими мають бути подальші дії міськради (інших компетентних органів публічної влади)?*

**Практичне завдання №2** Депутат міської ради Р. звернувся до місцевого суду з адміністративним позовом проти міської ради. У позові депутат обґрунтовує і доводить незаконність деяких рішень міської ради і просить визнати їх незаконними. Суд, вирішуючи питання про прийняття позову до розгляду, дійшов висновку, що депутат міської ради є неналежним суб'єктом звернення до суду і не має таких повноважень, як звернення до суду для визнання рішення органу місцевого самоврядування незаконним. Суд відмовив депутату Р. у порушенні провадження у справі за його позовом і зазначив, що тільки за умови отримання депутатом Р. довіреностей від всіх виборців, що голосували за список партії, за яким його було обрано депутатом, і подання їх до суду можливо порушити провадження за його позовом.

*Проаналізуйте повноваження депутатів місцевих рад у сфері захисту прав і законних інтересів виборців. Чи вірно вчинив суд в цьому випадку?*

## ТЕМА 15. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

*Семінарське заняття 2 год.*

### План

1. Поняття, принципи та система територіального устрою України.
2. Конституційне закріплення форми державного устрою як відносно децентралізованої унітарної держави.
3. Система адміністративно-територіального устрою.
4. Види адміністративно-територіальних одиниць.
5. Автономія: поняття та види:
  - територіальна;
  - екстериторіальна.
6. Автономна Республіка Крим
  - територіальна автономія у складі України.
7. Основи конституційного статусу Автономної Республіки Крим.

Самоврядні повноваження Автономної Республіки Крим. Верховна Рада Автономної Республіки Крим: компетенція та організація роботи. Рада Міністрів Автономної Республіки Крим: склад та повноваження. Представництво Президента України. Взаємодія органів державної влади Автономної Республіки Крим.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** територіальний устрій України, державний устрій, форма державного устрою України, національно-державний устрій, територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут, принципи територіального устрою України, унітарна держава, проста унітарна держава, складна унітарна держава, централізована унітарна держава, децентралізована унітарна держава, відносно децентралізована унітарна держава, територія держави, адміністративно-територіальний устрій, система адміністративно-територіального устрою України, принципи адміністративно-територіального устрою, адміністративно-територіальна одиниця, населені пункти, села, селища, міста районного значення, міста республіканського та обласного значення, міста зі спеціальним статусом, район у містах, регіони, область, район, сільський округ, селищний округ, автономія, персональна автономія, корпоративна автономія, національно-територіальна (територіальна) автономія, екстериторіальна автономія, політична автономія, адміністративно-національна автономія, автономна республіка, автономна область, автономний округ, Автономна Республіка Крим.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких понять, як територіальний устрій України, державний устрій, форма державного устрою України, національно-державний устрій, територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут, принципи територіального устрою України, унітарна держава, проста унітарна держава, складна унітарна держава, централізована унітарна держава, децентралізована унітарна держава, відносно децентралізована унітарна держава, територія держави, адміністративно-територіальний устрій тощо;

вміти проаналізувати правову природу територіального устрою України. Разом з поняттям «територіальний устрій» у правовій літературі зустрічається термін «національно-державний устрій» – співвідношення цих понять потребує аналізу. Система конституційного права України включає конституційно-правовий інститут політико-територіальної організації держави. Пропонується визначити юридичний зміст, структуру та елементи цього інституту. Стаття 2 Конституції України закріплює форму державного устрою України, яка має певні особливості. Змістом цих особливостей є ознаки України як унітарної держави. Стаття 133 Конституції України закріплює систему адміністративно-територіального устрою України. На підставі цього конституційного положення потрібно визначити поняття адміністративно-територіального устрою та його складових – адміністративно-територіальних одиниць. Необхідно виявити принципи, які покладені в основу побудови системи адміністративно-

територіального устрою. Важливого значення набуває і виявлення чинників, що визначають адміністративно-територіальний поділ України. Однією з особливостей територіального устрою України є наявність автономної одиниці – Автономної Республіки Крим. У зв'язку з цим передбачається аналіз теоретичних аспектів автономії як конституційно-правового явища. Потребує визначення поняття автономії та її видів.

### **Завдання для самостійної роботи до Тем 15:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Поняття, принципи та система територіального устрою України. Конституційне закріплення форми державного устрою як відносно децентралізованої унітарної держави.
- Система адміністративно-територіального устрою. Види адміністративно-територіальних одиниць. Автономія: поняття та види: територіальна; екстериторіальна.
- Основи конституційного статусу Автономної Республіки Крим. Самоврядні повноваження Автономної Республіки Крим. Верховна Рада Автономної Республіки Крим: компетенція та організація роботи. Рада Міністрів Автономної Республіки Крим: склад та повноваження. Представництво Президента України. Взаємодія органів державної влади Автономної Республіки Крим.

#### **Скласти схеми:**

- Система адміністративно-територіального устрою України.
- Конституційно-правове регулювання адміністративно-правового устрою України.
- Взаємодія органів державної влади Автономної Республіки Крим.
- Рада Міністрів Автономної Республіки Крим: склад та повноваження.
- Види адміністративно-територіальних одиниць.
- Політико-територіальний та адміністративно-територіальний устрій держави: проблема співвідношення понять.

### **Індивідуальні завдання до Тем 15:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Особливості конституційно-правового статусу міст Києва та Севастополя».
- «Сучасний стан адміністративно-територіального устрою та шляхи його вдосконалення».
- «Принципи адміністративно-територіального устрою України».
- «Перспективи розвитку територіального устрою України».
- «Район: актуальні питання історії, теорії і практики територіального устрою».
- «Визначення пріоритетів здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні».
- «Теоретичні та конституційно-правові засади автономії в Україні».

- «Реформа територіального устрою як чинник розвитку місцевого самоврядування в країні».
- «Правові аспекти реформування адміністративно-територіального устрою сільського району в Україні».
- «Проблеми трансформації територіальної організації влади та місцевого самоврядування в контексті розвитку конституційного процесу в Україні».
- «Адміністративно-територіальна реформа та проблеми вдосконалення державного управління в Україні».
- «Проблеми співвідношення національних і територіальних чинників в організації держави».

**Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Інноваційна реконструкція адміністративно-територіального устрою України.
- Аналіз зарубіжних моделей економічного й територіального устрою.
- Приоритетні проблеми конституційно-правового регулювання основ конституційного ладу і форм територіального устрою України.
- Правове регулювання адміністративно-територіального устрою та механізми його удосконалення.
- Конституційно-правові основи середніх елементів системи адміністративно-територіального устрою України.

**Виконати практичні завдання:**

**Практичне завдання №1** Веснянська районна у місті К. рада прийняла рішення про проведення референдуму з питання про збереження у складі міста К. Веснянського р-ну та відповідних органів місцевого самоврядування. Мешканці району на референдумі одностайно підтримали це. Через три місяці після проведення заходу міська рада ухвалила рішення про ліквідацію районного поділу в місті та неутворення, після завершення повноважень діючих районних рад, цих представницьких органів місцевого самоврядування. Згадане рішення міської ради було оскаржене депутатами Шевченківської районної ради до окружного адміністративного суду.

*Розкрийте особливості таких територіальних одиниць, як райони у містах (порядок їх утворення та ліквідації, систему органів влади тощо). Проаналізуйте рішення районної та міської рад, а також районного референдуму. Наведіть і обґрунтуйте своє бачення того, яким має бути рішення адміністративного суду у цій справі.*

**Практичне завдання №2** Кабінет Міністрів України звернувся до Верховної Ради України із законопроектом «Про затвердження зміни до

Конституції Автономної Республіки Крим» (щодо строку повноважень депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим), яким запропонував збільшити строк повноважень депутатів Автономної Республіки Крим з чотирьох до п'яти років. Строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, крім Конституції Автономної Республіки Крим, визначається і Законом України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим».

*Чи можна змінити Закон України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», не вносячи змін до Конституції Автономної Республіки Крим (у частині строку повноважень депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим)? Вкажіть порядок внесення змін до Конституції Автономної Республіки Крим. Чи має право Верховна Рада Автономної Республіки Крим ініціювати внесення змін до Закону України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим»? Який із зазначених актів (Закон України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» чи Конституція Автономної Республіки Крим) має вищу юридичну силу? Чи однакова їх юридична сила?*

## **ТЕМА 16. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

**Семінарське заняття 2 год.**

### **План**

1. Теоретичні основи національної безпеки України:
  - поняття та сутність національної безпеки;
  - принципи національної безпеки України;
  - об'єкти національної безпеки;
  - суб'єкти національної безпеки.
2. Система забезпечення національної безпеки України:
  - поняття системи забезпечення національної безпеки та її елементи;
  - основні функції системи забезпечення національної безпеки;
  - повноваження основних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки; - засоби забезпечення національної безпеки України.
3. Гарантування прав, свобод та обов'язків громадян України при забезпеченні національної безпеки.
4. Система національної безпеки України:
  - політична безпека України;
  - економічна безпека України;
  - воєнна безпека України:
  - поняття, основи та організація оборони України;
  - воєнна політика та воєнне будівництво України;
  - теоретичні аспекти воєнної доктрини України;
  - конституційно-правовий статус Збройних Сил України;
  - екологічна безпека України;
  - інформаційна безпека України;
  - демографічна безпека України;

- міжнародна безпека України;
- міжнародні конфлікти і засоби розв'язання;
- сучасна європейська політична ситуація і місце України в геополітичному просторі Європи;
- міжнародні відносини України в контексті національної безпеки;
- правова безпека України.

**Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:** теорія національної безпеки, національна безпека України як конституційно-правовий інститут, національні інтереси, принципи національної безпеки, об'єкти національної безпеки, суб'єкти національної безпеки, функції національної безпеки, концепція національної безпеки України, система забезпечення національної безпеки України, засоби забезпечення національної безпеки України, суб'єкти системи забезпечення національної безпеки України, гарантії забезпечення національної безпеки України, система національної безпеки України, політична безпека України, міжнаціональні (міжетнічні) конфлікти, політичні конфлікти, воєнний елемент, економічна безпека України, продовольча безпека, ресурсна безпека, цінова безпека, фінансово-грошова безпека, кримінальна безпека, воєнна безпека України, оборона України, територіальна оборона, воєнна доктрина, стан війни, воєнний час, воєнний стан, мобілізація, армія, Збройні Сили України, військовий обов'язок, військова служба, юридична відповідальність військовослужбовців, екологічна безпека України, інформаційна безпека України, демографічна безпека України, міжнародна безпека України, міжнародне право, міжнародні конфлікти, геополітичне становище держави, правова безпека України.

**Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття:** після вивчення даної теми студенти повинні:

знати визначення таких понять, як теорія національної безпеки, національна безпека України як конституційно-правовий інститут, національні інтереси, принципи національної безпеки, об'єкти національної безпеки, суб'єкти національної безпеки, функції національної безпеки, концепція національної безпеки України, система забезпечення національної безпеки України, засоби забезпечення національної безпеки України, суб'єкти системи забезпечення національної безпеки України, гарантії забезпечення національної безпеки України, система національної безпеки України, політична безпека України, міжнаціональні (міжетнічні) конфлікти, політичні конфлікти, воєнний елемент, економічна безпека України, продовольча безпека, ресурсна безпека, цінова безпека, фінансово-грошова безпека, кримінальна безпека, воєнна безпека України, оборона України, територіальна оборона, воєнна доктрина, стан війни, воєнний час, воєнний стан, мобілізація, армія тощо; вміти проаналізувати теоретичні основи міжнародної і національної безпеки України в період свого становлення як незалежної, суверенної держави. Правовими категоріями, що характеризують юридичний зміст національної безпеки є її об'єкти і суб'єкти, а також принципи національної безпеки. Передбачається

визначення поняття і характерних рис кожної з цих категорій. Конституція України зараховує забезпечення національної безпеки й оборони до найважливіших завдань держави – це справа всього Українського народу (ст. 17). Забезпечення національних інтересів, безпеки народу України здійснюється суб'єктами національної безпеки відповідно до притаманних їм функцій. Слід охарактеризувати види цих функцій, надати загальну характеристику системи національної безпеки України, визначення її поняття та основних структурних елементів. Такими елементами є політична безпека, економічна безпека, воєнна безпека, екологічна безпека, інформаційна безпека, демографічна безпека, міжнародна і правова безпека. Характеристика вищевикладених елементів потребує визначення понять, які складають правову сутність цих елементів. Особливої уваги заслуговує воєнна безпека України. Значну роль в системі національної безпеки відіграє міжнародна безпека України. У міжнародних відносинах можуть виникати протиріччя, що призводить до міжнародних конфліктів. Потрібно визначити правову природу міжнародних конфліктів та вказати способи їх врегулювання.

### **Завдання для самостійної роботи до Теми 16:**

#### **Підготувати мультимедійні презентації на запропоновані теми:**

- Теоретичні основи національної безпеки України: поняття та сутність національної безпеки; принципи національної безпеки України; об'єкти національної безпеки; суб'єкти національної безпеки.
- Система забезпечення національної безпеки України: поняття системи забезпечення національної безпеки та її елементи; основні функції системи забезпечення національної безпеки; повноваження основних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки; засоби забезпечення національної безпеки України.

#### **II. Скласти схеми:**

- Система національної безпеки України.
- Система забезпечення національної безпеки.
- Поняття, основи та організація оборони України.
- Гарантування прав, свобод та обов'язків громадян України при забезпеченні національної безпеки.
- Міжнародні відносини України в контексті національної безпеки.

### **Індивідуальні завдання до Теми 16:**

#### **Тематика рефератів:**

- «Міжнародні відносини України в контексті національної безпеки».
- «Практичне забезпечення економічної безпеки України».
- «Права людини як головний об'єкт національної безпеки України».
- «Стратегія національної безпеки України та військова реформа».
- «Система і структура органів національної безпеки Франції».
- «Права людини як головний об'єкт національної безпеки України».
- «Проблеми законодавчого регулювання у сфері державної безпеки в Україні».
- «Поняття та зміст доктрини інформаційної безпеки».
- «Функція гарантування національної безпеки в контексті державно-правового розвитку сучасної України».
- «Стратегія національної безпеки України та військова реформа».
- «Забезпечення державної безпеки як функція сучасної держави».
- «Політична корупція та правова безпека України».

#### **Творче завдання (на запропоновані теми зробити підбір літератури та підготувати анотацію):**

- Сучасні проблеми економічної безпеки України.
- Забезпечення державної безпеки як функція сучасної держави.
- Місце і роль воєнної безпеки в системі національної безпеки.
- Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.
- Воєнна безпека як складова національної безпеки України.

### Виконати практичні завдання:

**Практичне завдання №1** До суб'єктів безпеки відносять: - суспільство, його матеріальні та духовні цінності; - території, навколишнього природного середовища - державу, її конституційний устрій, суверенітет і територіальну цілісність; - особистість, її права та свободи.

*Розташуйте ці суб'єкти за першочерговістю, виходячи з принципу соціальної держави. Який з перерахованих суб'єктів є основним і чому?*

**Практичне завдання №2** Верховна Рада України прийняла постанову «Про здійснення Верховною Радою емісійно-кредитної політики в інтересах національної безпеки України». Національний Банк України звернувся до Конституційного Суду України, в результаті чого Конституційний Суд визнав дану постанову такою, що не відповідає чинному законодавству, в першу чергу – Концепції національної безпеки України.

*Проаналізуйте дії Верховної Ради України та Конституційного Суду України з точки зору їх правомірності.*

**Практичне завдання №3** Під час збройної агресії проти України Президент України прийняв Указ про введення воєнного стану в Україні. У зв'язку з тим, що Президент України не встигає виконати всі функції, пов'язані з відсіччю агресії, Рада національної безпеки і оборони України приймає рішення про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача, що очолюється Секретарем Ради. Ставка звернулася до Кабінету Міністрів України для організації Кабінетом Міністрів України підготовки населення і території держави до оборони. Кабінет Міністрів в особі Прем'єр-міністра відмовив в цьому у зв'язку з двома причинами: 1) в Україні не було введено воєнного стану, оскільки рішення про введення воєнного стану має приймати Президент України одноособово; 2) Ставка Головнокомандувача була сформована у не встановленому законом порядку.

*Проаналізуйте дії кожного з органів з точки зору їх правомірності. Обґрунтувати відповідь.*

**Практичне завдання №4** Президент України погодивши з керівництвом Організації Північноатлантичного договору (НАТО) засади вступу України до даної міжнародної організації, подав до Верховної Ради України відповідні законопроекти. На критику опозиційних депутатських фракцій – вступ України до НАТО є актом зміни конституційного ладу, що належить виключно народові та реалізується у формі проведення всеукраїнського референдуму, Глава держави навів власні аргументи. Зокрема, НАТО є міжурядовою, а не міжнародною організацією, право визначати членство у якій належить уряду як представнику народу, а не самому народові; Конституція України не містить положень, що наша держава є позаблоковою державою. Тому для вступу до НАТО достатньо прийняти лише відповідні закони як це було зроблено при вступі України до Світової організації торгівлі.

*Як Ви вважаєте, чи є вступ до Організації Північноатлантичного договору актом зміни конституційного ладу України? Наскільки переконливою є позиція Президента України з цього питання?*

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

### Рекомендована література до Теми 1:

#### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
- ❖ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 18. Ст. 133.
- ❖ Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 33. Ст. 445.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Спеціальний випуск. С. 7. Ст. 2597.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України від 15 березня 2016 року № 1-рп/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 28. С. 289. Ст. 1137.

#### Спеціалізована література:

1. Андрушакевич Ю. Сутність конкретизації сучасного права. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 269-276.
2. Антонов В. О. Методологія дослідження принципів системи забезпечення національної безпеки України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 104-108.
3. Багрій О. Сутність принципу верховенства Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 83-87.

4. Баймуратов М. Нормативно-правовой договор как источник конституционного права Украины. *Юридический вестник*. 1998. № 1. С. 88-91.
5. Бариська Я. О., Попович Т. П. Джерела права у зарубіжній правовій доктрині. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 15-17.
6. Батанов О. Б. Інавгурація президента як інститут конституційного права: аксіологічні та онтологічні засади. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 114-119.
7. Батанов О. В. Територія як інститут конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 49-53.
8. Берназюк Я. Методологія проведення наукових досліджень у сфері конституційного права на сучасному етапі: визначення основних завдань. *Право України*. 2014. № 11. С. 136-144.
9. Белов Д. М., Туряниця О. О. Реформа інституційної системи в Україні: конституційно-правові засади. *Конституційно-правові академічні студії*. 2015. Вип. 2. С. 51-60.
10. Бисага Ю. М., Дешко Л. М. Методологія дослідження конституційного права звертатися до міжнародних судових установ і міжнародних організацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 21. С. 14-16.
11. Білоус О. Ю. Конвенції міжнародної організації праці як джерела трудового права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
12. Богданевич Т. Теоретичні аспекти інституту тлумачення в системі конституційного права. *Юридична наука*. 2016. № 12. С. 4-10.
13. Болокан І. В. Реалізація норм права як інтеграційна категорія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 4-8.
14. Боняк В. О. «Конституційно-правові засади», «конституційно-правові основи» та «конституційно-правові принципи»: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 64-76.
15. Боняк В. О. Поняття конституційно-правової норми та її роль у механізмі організації та функціонування органів охорони правопорядку України. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. Вип. 1. С. 34-47.
16. Борщевський І. В. Правовий звичай як джерело сучасного права в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 3-6.
17. Васильченко О. Сучасний зміст конституційного принципу рівності прав і свобод людини та громадянина. *Право України*. 2017. № 7. С. 47-55.
18. Гайова О. В. Закон як джерело сучасного континентального права (загальнотеоретичні та порівняльно-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 204 с.
19. Гречко О. Територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут: сутність, структура і зміст. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 17-23.

20. Гримич М. К. Судові акти як джерело адміністративного процесуального права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2017. 20 с.
21. Данилюк Ю. В. Конституційні правовідносини в Україні: питання теорії та практики: моногр. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 190 с.
22. Данилюк Ю. В. Конституційно-правові аспекти інституту глави держави: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 4. С. 21-26.
23. Данилюк Ю. В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: проблемні питання. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 4. С. 39-44.
24. Дахова І. І., Чуб О. О. Багатоаспектність принципу правової визначеності щодо сучасних конституційно-правових відносин. *Форум права*. 2017. № 4. С. 59-68.
25. Дерев'янка С. М. Конституційно-правовий інститут референдуму в системі ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 40. С. 236-241.
26. Джерела конституційного права України: моногр. / Ю. С. Шемшученко та ін.; відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. Київ: Наукова думка, 2010. 711 с.
27. Джунь В. Про предмет соціології конституційного права. *Право України*. 2013. № 10. С. 194-202.
28. Євграфова Є. Об'єктивність права: гіпотеза та сприйняття. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 385-395.
29. Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 19 с.
30. Євсєєв О. Проблеми процесуальної форми в конституційному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 10. С. 37-39.
31. Забокрицький І. І. Міжнародно-правові акти як джерела конституційного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2015. 18 с.
32. Ільков В. В. Джерела права в адміністративному судочинстві: теорія та правозастосування: моногр. Дніпро: Ліра, 2017. 379 с.
33. Ісмайлов К. Ю. Акти судової влади в системі джерел національного права України: моногр. Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2014. 116 с.
34. Капінус Р. Ю. Акти глав держав як джерела адміністративного права: моногр. Київ: Юридична думка, 2016. 179 с.
35. Кармазіна К. Ю. Механізм взаємодії джерел континентального та загального права: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 204 с.
36. Коваленко І. І., Лозова О. С. Правосвідомість як джерело формування правових смислів (феноменологічний аспект). *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2017. № 3. С. 81-97.

37. Конончук І. Історичні та політико-правові аспекти виникнення і розвитку інституту конституційного контролю. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1. С. 73-77.
38. Корейба Ю. В. Джерела інформаційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
39. Корейба Ю. Конституція України як визначальне джерело інформаційного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 48-52.
40. Коструба А. Норми права і правоприпиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання. *Право України*. 2011. № 3. С. 202-207.
41. Кравчук В. Інститут основ конституційного ладу у системі конституційного права України. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 1. С. 55-61.
42. Куненко І. Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 2. С. 90-93.
43. Львова Є. О. Еволюція функцій принципів міжнародного права з урахуванням його конституціоналізації та фрагментації. *Публічне право*. 2015. № 3. С. 235-241.
44. Малишко В. М. Джерела конституційного права в релігійній сфері. Київ: УНА, 2006. 39 с.
45. Мельничук О. Аксіологічні основи права. *Право України*. 2010. № 4. С. 220-224.
46. Минченко О. Герменевтика как философско-правовая основа юридической лингвистики. *Leges et Vita*. 2018. № 3, ч. 2. С. 97-100.
47. Місевич С. В. Джерела канонічного права (теоретико-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2005. 212 с.
48. Морозюк С. М. Зв'язок конституційно-правової норми та конституційних правовідносин у процесі реалізації Основного Закону. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 15-19.
49. Москалюк О. В. Особливості застосування принципів права при подоланні змістових колізій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 37-42.
50. Назаренко О. А. Міжнародні договори України в системі джерел конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 230 с.
51. Наумова К. І. Правові акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування в системі джерел муніципального права в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
52. Нелін О. Конституційна доктрина України: проблеми концептуалізації основних підходів. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 20-25.
53. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади здійснення впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 32-40.
54. Нікольська О. Конкретизація норм Конституції України як необхідна передумова їх застосування. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 29-35.
55. Новіцький В. В. Судовий прецедент як джерело права в контексті захисту прав і свобод людини. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 232-236.

56. Носенко О. В. Сучасні інститути конституційного права України: поняття, види і сутнісні ознаки. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 73-80.
57. Омельченко Н. Л. Джерела парламентського права України: проблеми систематизації та перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 30 (1). С. 36-39.
58. Орзіх М. Конституційна модернізація та реформування: методологія співвідношення науково-прикладне значення. *Право України*. 2012. № 8. С. 43-49.
59. Орловська І. Г., Фаст О. О. Значення принципу верховенства права для сучасного демократичного суспільства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 30-33.
60. Погорілко В. Джерела права України (загальна теорія джерел конституційного права). *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 1. С. 46-59.
61. Погорілко В. Поняття, ознаки, види і структура конституційно-правових норм. *Право України*. 2001. № 11. С. 9-14.
62. Погорілко В. Правова система – система права, система законодавства суверенної України. *Право України*. 1993. № 9-10. С. 10-13.
63. Погорілко В. Ф. Конституційно-правові відносини в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 7. С. 12-25.
64. Погорілко В. Ф. Об'єкти конституційного права України: поняття, ознаки та види. *Право України*. 2004. № 2. С. 9-16.
65. Подорожна Т. Дотримання принципу конституційності – основа функціонування правової системи. *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 17-21.
66. Подорожна Т. Конституційно-правові категорії в системі понятійно-категоріального апарату конституційного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 12. С. 15-17.
67. Рабінович П. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. *Право України*. 2013. № 9. С. 162-175.
68. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 296-309.
69. Рабінович П. Проблема формування універсальної теорії права як спільної концептуальної основи теорій національного права і міжнародного права. *Право України*. 2013. № 5. С. 240-244.
70. Радченко О. І. Конституційно-правова характеристика інституту присяги народного депутата України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. 3. С. 44-50.
71. Рябовол Л. Т. Гарантії конституційного ладу України як предмет дослідження: реалізація системного підходу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 29-32.

72. Рябовол Л. Т. Засади конституційного ладу України як предмет дослідження: обґрунтування необхідності впорядкування термінологічного апарату. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 49-52.
73. Савчин М. Конституційні принципи та їх інтерпретація. *Право України*. 2017. № 7. С. 30-38.
74. Саннікова М. В. Декларація та акти декларативно-рекомендаційного характеру в системі джерел права: моногр. Харків: Друкарня Мадрид, 2014. 154 с.
75. Сердюк І. А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 129-135.
76. Скрипнюк О. Академічна школа конституційного права. *Право України*. 2014. № 5. С. 213-223.
77. Скрипнюк О. Методологічні проблеми теорії конституційного права. *Право України*. 2013. № 5. С. 253-261.
78. Скрипнюк О. Специфіка конституційно-правових відносин в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 59-68.
79. Скрипнюк О., Батанов О. Актуальні проблеми теорії джерел конституційного права України (аксіологічні, гносеологічні та онтологічні аспекти). *Право України*. 2017. № 6. С. 39-52.
80. Смирнова К. В. Джерела права Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 228 с.
81. Совгіря О. Конституційно-процесуальне право України як навчальна дисципліна: перспективи формування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 142-146.
82. Соловійов О. В. Застосування практики Страсбурзького суду як джерела права (за матеріалами рішень і ухвал Верховного Суду України). *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Число 2. С. 90-95.
83. Стадник Р. І. Джерела права: методологія дослідження. *Наука і правоохорона*. 2016. № 4. С. 270-279.
84. Стеценко С. Біоюриспруденція – фундаментальна частина сучасного загальнотеоретичного правознавства. *Право України*. 2013. № 9. С. 194-216.
85. Стецюк П. Надзвичайний стан як інститут польського конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 1. С. 110-112.
86. Стрибко Т. І. Юридична природа конституційного нормативно-правового договору та особливості його договірному процесу. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 4. С. 15-25.
87. Тарануха В. Прогалини в праві: поняття, сутність, способи їх усунення та подолання. *Юридична Україна*. 2009. № 2. С. 15-14.
88. Тацій В. Значення юридичної науки у формуванні правової системи України. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3. С. 3-6.
89. Тацій В. Концепція розвитку юридичної науки і освіти в Україні. *Право України*. 1994. № 1-2. С. 3-6.

90. Теплюк М. Введення в дію конституційних законів: проблемні питання. *Право України*. 2012. № 8. С. 132-138.
91. Теплюк М., Ющик О. До проблеми якості закону України як джерела права. *Право України*. 2017. № 6. С. 17-26.
92. Тополевський Р. Система джерел права України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Право України*. 2017. № 6. С. 27-33.
93. Тягнирядно Є. В., Яворська Г. Х. Риторичні вміння правників: теорія і практика: моногр. Одеса: ОДУВС, 2009. 188 с.
94. Фаловська І. М. Генеза відображення принципу рівності в конституційних актах України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 61-64.
95. Федіна Н. В. Правова справедливість як засіб забезпечення соціальної цінності правових норм. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 20-24.
96. Федоренко В. Л. Питання теорії конституційного права і модернізації Конституції України: моногр. Ліра-К, 2013. 192 с.
97. Федоренко В. Система конституційного права України: поняття, генезис і структура. *Право України*. 2017. № 5. С. 18-26.
98. Федоренко В. Теоретико-методологічні проблеми системи сучасного конституційного права. *Право України*. 2007. № 2. С. 21-25.
99. Федоренко В. Утвердження процесуального конституційного права як запорука дієвості принципу верховенства права в Україні. *Право України*. 2010. № 3. С. 89-97.
100. Хряпченко В. П. Різомна модель галузей права як прояв креативності в сучасній юриспруденції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 20. С. 12-16.
101. Цимбалістий Т., Росоляк О. Інститут конституційної юстиції в правовій системі України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4. С. 43-48.
102. Цоклан В. І. Конституційно-процесуальне право України: проблеми теорії та практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 150-152.
103. Цоклан В. І., Федоренко В. Л. Система сучасних джерел конституційного права України: моногр. Київ: Ліра-К, 2009. 400 с.
104. Чорнолуцький Р. В. Феноменологія нормопроектної діяльності в конституційному праві України: питання теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород, 2018. 35 с.
105. Чорнолуцький Р. Нормопрекування в конституційному праві України: парадигма процесуально-стадійного забезпечення актуальних питань. *Evropský politický a law diskurz*. 2017. № 4, ч. 2. С. 54-60.
106. Чудик Н. О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 228 с.
107. Шалінська І. В. Акти «м'якого права» у системі джерел права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.

108. Шигаль Д. А. Джерельна база порівняльного історико-правового дослідження: питання методики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 4. С. 78-88.
109. Щокін Ю. Конституційна норма щодо міжнародно-правових звичаїв: обґрунтування доцільності і змісту. *Право України*. 2017. № 6. С. 98-105.
110. Ярмиш О. Темпоральна дія конституційно-правових норм: проблеми теорії та практики. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 69-82.

### **Рекомендована література до Теми 2:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Конституція (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1978. № 18. Ст. 286.
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
- ❖ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 18. Ст. 133.
- ❖ Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 33. Ст. 445.

#### **Спеціалізована література:**

1. Агафонова Н. В. Президент України як суб'єкт конституційної реформи і гарант додержання Конституції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 12-17.
2. Актуальні проблеми сучасного конституціоналізму (на прикладі України та Республіки Польща): колектив. моногр. Київ: Талком, 2017. 392 с.
3. Андреев Д., Вовк В. Природне право у працях Лейбніца. *Юридична Україна*. 2012. № 5. С. 12-15.
4. Андропова І. Ф. Еволюція політичної культури в незалежній Україні (гендерний аспект): дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2005. 176 с.

5. Аніщук Н. В. Тенденції розвитку інституту конституційно-правового статусу жінок в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 19 с.
6. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: моногр. Харків: Право, 2008. 220 с.
7. Барабаш Ю. Конституційна реформа і стабільність конституційного ладу: конфліктологічно-правовий аналіз системного взаємозв'язку. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 77-96.
8. Барабаш Ю. Модернізація держави як конституціоналізм у дії\*. *Віче*. 2014. № 3. С. 26-27.
9. Берназюк Я. О. Конституційний процес в Україні: сучасний стан та основні кроки на шляху до прийняття нової Конституції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 48-51.
10. Берченко Г. В. Відновлення дії тексту конституції в аспекті концепції установчої влади. *Форум права*. 2016. № 4. С. 25-34.
11. Берченко Г. В. Декомунізація в Україні: конституційно-правові аспекти. *Форум права*. 2017. № 4. С. 13-23.
12. Бехруз Х. Конституціоналізм в ісламських державах: становлення, сучасний стан і напрями трансформації. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 349-356.
13. Бондаренко О. В. Конституційна модернізація: поняття та співвідношення з суміжними категоріями. *Наше право*. 2015. № 3. С. 31-37.
14. Бондаренко О. В. Принципи проведення конституційної модернізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 40 (1). С. 36-39.
15. Бориславська О. Сутність конституціоналізму: конституціоналізм як ідеологія, доктрина та практика обмеженого правління. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 247-256.
16. Бровар О. Історико-правові аспекти євроатлантичної інтеграції України у 90-х роках ХХ ст. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 119-121.
17. Буроменський М., Закоморна К. До питання про методологію дослідження проблеми конституційного розвитку постсоціалістичних країн Східної Європи (на прикладі пострадянської доктрини). *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 100-113.
18. Васецький В. Ю. Історичні передумови виникнення правової ідеології в Стародавньому світі та в період Середньовіччя. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 2. С. 55-61.
19. Вовк О. Й. Закон про міста 1791 року: пам'ятка міського права України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 43-51.
20. Волинець В. Роль правоохоронної функції держави у державотворчому і правотворчому процесах в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 7. С. 4-10.
21. Габінет Д. А. Унітарна форма державного устрою України у поглядах представників вітчизняної політико-правової думки в період між світовими війнами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*.

- Серія: Право.* 2012. Вип. 19. С. 14-18.
22. Головченко В. За зразками європейських демократій. Перспективи конституційної реформи в Україні й досвід європейських парламентсько-президентських республік. *Політика і час*. 2003. № 4. С. 38-42.
  23. Гончаренко В. Бікамералізм у контекст конституційної реформи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 67-77.
  24. Гончаренко В. Конституція Української РСР 1937 р. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 75-83.
  25. Городовенко А. Конституционная модернизация судебной системы в условиях европейской межгосударственной интеграции: проблемы теории и практики. *Leges et Vita*. 2018. № 4, ч. 2. С. 31-34.
  26. Гультай М. Вітчизняний конституціоналізм радянської доби та його трансформація після здобуття Україною незалежності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 59-77.
  27. Гультай М. Засади вітчизняного конституціоналізму за козацької доби. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 198-207.
  28. Даниляк О. Шляхи вдосконалення механізму контрасигнації в межах конституційної модернізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. Вип. 4. С. 51-54.
  29. Древаль Ю. Політична реформа: вдосконалення політичних інститутів, чи... з пастки в пастку? *Віче*. 2005. № 2. С. 7-11.
  30. Евдокимов В. Галицька традиція українського парламентаризма. *Leges et Vita*. 2018. № 5, ч. 2. С. 56-59.
  31. Єрмолаєв В. Богдан Хмельницький про проблеми і перспективи українського державотворення (до 365-річчя Національної революції 1648 р.). *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 66-79.
  32. Журавель М. В. Основні риси та принципи судового процесу в Гетьманщині другої половини XVII століття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 33-40.
  33. Журавель М. В. Судове провадження при розгляді кримінальних справ у Гетьманщині в другій половині XVII ст. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 33-43.
  34. Жученко Я. Європейський вимір конституційної модернізації та реформування в Україні за науковими поглядами М. П. Орзіха. *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 135-140.
  35. Захарчук А. С. Вітчизняне державотворення періоду Центральної Ради крізь призму доктрини прав людини: теоретико-методологічний аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 23-30.
  36. Ивченко Ю. Конституционный патриотизм как фактор консолидации народа и гарант защиты прав гражданина. *Leges et Vita*. 2018. № 6, ч. 2. С. 32-36.
  37. Кагадій М. І. Конституції зарубіжних країн близького зарубіжжя як об'єкт порівняльного правознавства. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 31. С. 53- 59.

38. Калініченко О. Ф. Конституційний процес як основа державного будівництва. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 44-49.
39. Калінкін А. С. Вплив процесів децентралізації на функціонування державної влади в умовах конституційної реформи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 64-66.
40. Квелиашвили И. Реформы: декларация намерений или способ обновления. *Leges si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 63-66.
41. Коваленко В. В. Гарантії прав і свобод людини в Україні та шляхи їх удосконалення в контексті модернізації Конституції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 57-65.
42. Коваленко В. В. Модернізація конституційних засад національної безпеки і оборони України – пріоритет діяльності Конституційної Асамблеї. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 39-46.
43. Коваленко В. В. Проблеми державотворення та правотворення в період реформ в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 35-43.
44. Колісник В. Сприйняття ідей конституціоналізму на тлі штучної міфологізації масової свідомості. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 132-138.
45. Колодій А. Конституційний процес та сучасна конституційна реформа в Україні: етапи розвитку. *Право України*. 2012. № 8. С. 114-121.
46. Колюх В. В. Сучасний конституційний процес в Україні (політологічний аналіз): автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2016. 32 с.
47. Комзюк Л. Т. Драгоманівська конституційно-правова концепція політичної самостійності України і ХХ століття: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1998. 181 с.
48. Коцюба Р. О. Геополітичні аспекти конституційних засад політики ядерної безпеки України. *Правові системи*. 2016. № 1, ч. 2. С. 3-15.
49. Крусс В. И. Конституционализация права: основы теории: моногр. Москва: НОРМА; Инфра-М, 2016. 239 с.
50. Крусян А. Конституція в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму (у контексті актуальних питань конституційних перетворень). *Право України*. 2016. № 6. С. 70-78.
51. Крусян А. Р. Модернізація Конституції України: досвід, сучасність та перспективи. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 235-247.
52. Кушниренко А. Ценности конституционного строя: понятие, сущность и соотношение с конституционными принципами. *Leges si Viata*. 2016. № 6, ч. 2. С. 59-62.
53. Лемак В. Технологія конституційної реформи: основні вимоги європейського досвіду для України. *Право України*. 2016. № 6. С. 44-51.
54. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 194-203.
55. Литвин В. Життя вимагає модернізації Основного Закону України. *Право*

- України*. 2012. № 8. С. 16-18.
56. Львов Б. Вдосконалення національного законодавства у сфері міжнародного комерційного арбітражу і третейського розгляду спорів у процесі судової та конституційної реформ в Україні. *Право України*. 2016. № 5. С. 12-18.
  57. Мамонтова Е. В. Фактор преси у конституційному процесі в Україні: дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2000. 241 с.
  58. Мартинюк Р. Поновлення чинності положень редакції Конституції України від 8 грудня 2004 р.: питання конституційності та легітимності. *Право України*. 2016. № 2. С. 144-121.
  59. Марцеляк О. Роль науки конституційного права в конституціоналізації правової системи України. *Право України*. 2016. № 6. С. 79-87.
  60. Мельниченко В., Плахотнюк Н. Статус уряду в контексті конституційної реформи: можливість зробити перший крок до самостійності. *Віче*. 2006. № 1. С. 29-32.
  61. Морозюк С. М. Зв'язок конституційно-правової норми та конституційних правовідносин у процесі реалізації Основного Закону. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 15-19.
  62. Морозюк С. М. Особливості дії індивідуальних принципів реалізації Конституції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 43-46.
  63. Моткова О. Д. Дія норм Конституції: доктринальний аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 31-34.
  64. Нонко О. Конституційний процес в Україні та вплив на нього Ради Європи. *Право України*. 2006. № 9. С. 21-24.
  65. Носенко О. В. Особливості конституційно-правового розвитку Автономної Республіки Крим на сучасному етапі державотворення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 28-33.
  66. Оніщенко Н. Конституційний процес: до питання про термінологічну визначеність і сутнісну спрямованість. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 130-135.
  67. Оніщенко Н. М. До питання про авторитет діючого законодавства (теоретичні засади, практичні передумови, перспективи зміцнення). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 27-32.
  68. Орзіх М. Новая Конституция действует. Конституционная реформа продолжается. *Юридический вестник*. 1996. № 3. С. 42-46.
  69. Орзіх М. Конституційна модернізація та реформування: методологія співвідношення та науково-прикладне значення. *Право України*. 2012. № 8. С. 43-49.
  70. Орзіх М. Конституційна реформа в Україні: пошук шляхів. *Юридический вестник*. 2000. № 3. С. 78-84.
  71. Орзіх М. П. Державний устрій України: концепція конституційної моделі. *Вісник Академії правових наук України*. 1993. № 1. С. 16-20.
  72. Орзіх М. П. Конституційна модернізація та реформування в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2010. Т. 9. С. 21-31.

73. Орловська І. Г., Фаст О. О. Значення принципу верховенства права для сучасного демократичного суспільства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 30-33.
74. Павко А. Концепція конституціоналізму Б. Кістяківського в контексті модернізації сучасної конституційно-правової системи в Україні. *Віче*. 2015. № 16. С. 13-16.
75. Павловська-Кравчук В. Український правовий менталітет: особливості становлення та розвитку. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 277-286.
76. Пересада О. М. Конституційна модернізація як засіб конституційної інтеграції України в контексті глобалізаційних процесів забезпечення прав та свобод людини: досвід пострадянських держав. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 9-10. С. 33-42.
77. Погорілко В. Конституційні основи українського державотворення і розвиток безпосереднього народовладдя в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. С. 54-65.
78. Подорожна Т. С. Зміни в методиці викладання конституційного права в умовах конституційної модернізації та формування нового правового порядку в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 4 (1). С. 65-70.
79. Подорожна Т. С. Теоретико-прикладні засади конституціоналізації правової системи та модернізації Конституції України: моногр. / [за ред., передм. Н. М. Пархоменко]. Львів: ПАІС, 2014. 307 с.
80. Поляков С. Етапи реформування законодавства України про Збройні Сили. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 16-20.
81. Приходько Х. До визначення історичних і змістовно-пізнавальних коренів формалізації конституційного процесу. *Юридична Україна*. 2012. № 7. С. 16-24.
82. Пушкіна О. Правове регулювання внесення змін до Конституції. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 27-32.
83. Різник С. Реформа конституційного правосуддя в Україні: сучасний етап. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 1. С. 159-164.
84. Рудик П. А. Реформування прокуратури України в контексті конституційних змін. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 54-59.
85. Рябовол Л. Т. Гарантії конституційного ладу України як предмет дослідження: реалізація системного підходу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 29-32.
86. Рябовол Л. Т. Засади конституційного ладу України як предмет дослідження: обґрунтування необхідності впорядкування термінологічного апарату. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 49-52.
87. Рябовол Л. Т. Конституційний лад України: наукова дискусія щодо визначення поняття і структурування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 37-41.
88. Селіванов А. Конституційність як критерій суспільної довіри до судової влади. *Право України*. 2014. № 5. С. 92-96.

89. Селіванов А. Конституція України у правоутворенні сучасного публічного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 239-245.
90. Селіванов А. Судовий конституціоналізм як ціннісна категорія інтеграційного напрямку конституціоналізації. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 3. С. 116-119.
91. Середюк В. «Украинский вопрос» в программных документах украинских политических партий начала XX ст. *Leges et Vita*. 2018. № 3, ч. 2. С. 144-148.
92. Серьогіна С. Оптимізація статусу президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 23-26.
93. Скоморовський В. Союзний договір радянських республік та його роль в історії розпаду СРСР. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 19-22.
94. Скрипнюк О. Демократизація політичної системи України як фактор європейської інтеграції: проблеми і перспективи. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 26-30.
95. Скрипнюк О. Конституційний лад в Україні: методологічні проблеми розвитку та вдосконалення в контексті конституційної модернізації. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4 (71). С. 123-134.
96. Скрізь С. Конституційні принципи реформування політичних систем країни Центральної та Східної Європи. *Evropský politický a law diskurz*. 2016. № 3, ч. 2. С. 33-37.
97. Сліденко І. Абсолютне в праві, або аксіоматичність базисних категорій сучасного конституційного права (конституціоналізм). *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 178-193.
98. Смолій В. А. «Пакти і Конституції» Української козацької держави (до 300-річчя укладення): моногр. Львів: Світ, 2011. 440 с.
99. Ставнійчук М. Окремі проблеми новітнього конституційного процесу у світлі висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія). *Право України*. 2012. № 8. С. 146-153.
100. Стефанчук М. М. Концептуальні засади теорії функцій прокуратури. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 10. С. 61-68.
101. Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: моногр. Київ: Правова єдність; Алерта, 2017. 531 с.
102. Стрельцова О. В. Механізм секторальної гармонізації законодавства України з правом ЄС у сферах свободи, безпеки і юстиції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 5-14.
103. Тацій В. Наукові засади конституційного реформування в Україні. *Право України*. 2009. № 11. С. 12-14.
104. Тацій В., Святоцький О. Конституційна реформа в Україні: здобутки та перспективи. *Право України*. 2009. № 11. С. 6-11.
105. Тертишник В. Концептуальні проблеми розподілу влади: до становлення сучасної моделі правової держави в контексті політичної реформи в Україні. *Юридична Україна*. 2003. № 3. С. 13-16.
106. Томенко М. В. Конституційний процес як пошук стратегічних пріоритетів

- України: моногр. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2010. 299 с.
107. Федоренко В. Л. Конституція України: від прийняття до Конституційної Асамблеї. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 15-21.
  108. Федоренко В. Л. Парламенти і парламентаризм – пріоритетний напрямок конституційно-правових досліджень в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 129-133.
  109. Чернопищук Я. В. Конституціоналізація процесу європейської інтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 22 с.
  110. Шаповал В. Виконавча влада в контексті форм державного правління (теорія і практика світового конституціоналізму). *Право України*. 2015. № 11. С. 77-88.
  111. Щербанюк О. Проблема реалізації народного суверенітету в умовах конституційної модернізації. *Право України*. 2012. № 9. С. 291-301.
  112. Яковлев А. А. Конституційний Суд України і його роль у конституційному процесі: досвід доби незалежності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 47-58.
  113. Яковлев А. А. Конституційні акти початку ХХ століття в історії конституційного процесу в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 4 (87). С. 96-106.
  114. Яковюк І., Чапала Г. Огляд регіональної наукової конференції «Конституція Пилипа Орлика 1710 р. і розвиток українського конституціоналізму». *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 1. С. 229-232.

### **Рекомендована література до Темі 3:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 37-38. Ст. 366.
- ❖ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року. *Офіційний вісник України*. 2011. № 97.
- ❖ Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 14. Ст. 81.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

- ❖ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 448.

### Спеціалізована література:

1. Авдеенкова М. П. Конституционно-правовые санкции и конституционно-правовая ответственность. *Государство и право*. 2005. № 7. С. 85-89.
2. Авилов В. В. Конституционно-правовая ответственность органов и должностных лиц местного самоуправления: дис. ... канд. юрид. наук. Елец, 2011. 185 с.
3. Аземша І. Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 44-47.
4. Андрієвська О. Конституційно-правовий механізм обмеження прав та свобод людини і громадянина: питання окремих елементів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 54-59.
5. Антонова О. Р. Система конституційно-правових принципів регулювання шлюбу і сім'ї. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 45. С. 46-53.
6. Балан С. В. Співвідношення політичної та конституційно-правової відповідальності у здійсненні державної влади: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2007. 223 с.
7. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність політичних партій у світлі міжнародного досвіду. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 198-205.
8. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність у контексті взаємодії держави та громадянського суспільства. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 102-106.
9. Батанова Н. М. Принципи конституційно-правової відповідальності: понятійна та видова характеристика. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 211-218.
10. Батанова Н. М. Співвідношення конституційно-правової відповідальності та політичної відповідальності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 24-30.
11. Берназюк І. Еволюція конституційно-правового регулювання стратегічної правотворчості в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 7-12.
12. Бобровник С. Специфіка прояву компромісу і конфлікту в межах соціальних інститутів. *Право України*. 2009. № 12. С. 144-150.
13. Бойчук А. Понятие и признаки юридической ответственности. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 11-16.

14. Бондарчук І. Особливості конституційно-правової відповідальності громадських організацій та політичних партій в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 10. С. 28-33.
15. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 48-57.
16. Віхров О. П. Актуальні питання захисту прав людини в контексті правозастосування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 99-101.
17. Волинка К. Поділ влади і конституційно-правова відповідальність як гарантії реалізації прав і свобод людини в Україні. *Нова політика*. 1998. № 4. С. 14-18.
18. Волощук О. Відповідальність уряду у сучасних демократичних державах (політико-правовий аналіз). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 32-41.
19. Волощук О. Т. Поняття та сутність конституційно-правової відповідальності вищих органів державної влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 77-84.
20. Гецько В. В. Правові позиції Конституційного Суду України з питань конституційно-правової відповідальності депутатів. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 67-72.
21. Гревцов Ю. Методологічні проблеми пізнання відповідальності суб'єкта права. *Право України*. 2014. № 1. С. 187-194.
22. Григор'єва В. Логічна сторона судового рішення. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 6-8.
23. Дашковська О. Ідея взаємодії відповідальності держави й особи в європейській політико-правовій думці. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 105-113.
24. Єзеров А. Конституційна конфліктологія як перспективна доктринальна концепція. *Право України*. 2009. № 6. С. 167-170.
25. Загурський В. Посилення відповідальності – основна умова дії закону. *Право України*. 1996. № 12. С. 45-46.
26. Задніпряна М. Ю. Гармонізація принципів юридичної відповідальності України та Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
27. Закриницька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 346-356.
28. Зимовець А. В. Правове регулювання взаємної відповідальності держави та людини (конституційно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 214 с.
29. Калініченко О. Ф. Конституційний процес як основа державного будівництва. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 44-49.
30. Кампо В. Методологія досліджень конституційної юстиції в Україні: науковий огляд. *Право України*. 2014. № 6. С. 158-170.

31. Капітаненко Н. П. Особливості юридичної відповідальності громадських об'єднань за правопорушення у сфері публічного управління та адміністрування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. № 2. С. 68-73.
32. Кірмач А. Дисциплінарна відповідальність та службове розслідування щодо державних службовців. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12 (169). С. 37-41.
33. Клименко О. До проблеми визначення суспільної необхідності як конституційно-правової категорії. *Право України*. 2011. № 8. С. 282-289.
34. Книш В. В. Аналіз позитивного досвіду конституційно-правової відповідальності (на підґрунті конституціоналізму зарубіжних країн). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 7. С. 146-149.
35. Книш В. В. Принципи конституційно-правової відповідальності суб'єктів державно-політичних відносин. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 8. С. 117-121.
36. Книш В. В. Теоретико-правове дослідження інституту конституційно-правової відповідальності в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 40 с.
37. Книш В. В. Теоретико-правовий аналіз законодавства України про конституційно-правову відповідальність. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2017. № 3. С. 61-71.
38. Ковальов Д. В. Конституційні засади корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 2. С. 60-69.
39. Колісник В. Конституційна реформа в контексті посилення політичної відповідальності. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 1. С. 38-44.
40. Колосова Н. М. Теория конституционной ответственности: природа, особенности, структура: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2006. 368 с.
41. Колпаков В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства. *Право України*. 2014. № 3. С. 47-56.
42. Колюх В. В. Політична відповідальність Конституційного Суду України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2016. № 3-4. С. 158-163.
43. Коновейчук Х. Б. Конституційно-правова відповідальність за порушення законодавства у сфері благодійної діяльності в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 159-164.
44. Корнієнко А. А. Невідворотність як принцип юридичної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
45. Кравець М. О. Поняття, сутність та місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного*

- університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 110-115.
46. Кравець М. О. Порядок реалізації конституції в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 20-23.
  47. Кравчук В. Забезпечення права на доступ до адміністративного суду осіб, які перебувають під вартою або в місцях позбавлення волі. *Право України*. 2014. № 3. С. 57-63.
  48. Краснікова О. В. Конституційна відповідальність в системі захисту правового статусу суб'єктів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 197 с.
  49. Кривенко Л. Конституційна відповідальність глави держави. *Віче*. 2001. № 10. С. 3-18.
  50. Крисань Т. Розмежування державного (правового) примусу й юридичної гарантії. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 24-27.
  51. Крысанов А. В. Конституционно-правовая ответственность выборных и должностных лиц федеральных органов государственной власти: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2014. 196 с.
  52. Курдубанова М. Ю. Конституционно-правовые проблемы ответственности главы государства в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2009. 200 с.
  53. Кучма О. Л. Юридична відповідальність у теорії та конституції України. *Соціальне право*. 2017. № 1. С. 28-36.
  54. Кучук А. Конституційно-правова відповідальність: міф чи реальність? *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 26-30.
  55. Левченко Т. Г. Конституционно-правовая ответственность в избирательном праве: сравнительно-правовой аспект: на примере России, Великобритании и США: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 203 с.
  56. Ліпський Д. Касаційне оскарження в адміністративному судочинстві України: аналіз сучасних наукових досліджень. *Право України*. 2014. № 3. С. 64-74.
  57. Марцеляк О. В. Конституційно-правовий механізм боротьби з корупцією в Україні (загальнотеоретична характеристика). *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 70-74.
  58. Марченко М. В. Конституційно-правова природа права вето глави держави. *Форум права*. 2017. № 4. С. 141-146.
  59. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
  60. Мельник М., Різник С. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 149-159.
  61. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 175 с.
  62. Мельниченко В. Вертикаль управління. Повноваження і відповідальність. *Віче*. 2001. № 4. С. 16-29.
  63. Митягин Ю. В. Конституционно-правовые аспекты ответственности

- депутата, члена выборного органа местного самоуправления, выборного должностного лица органа местного самоуправления: вопросы теории и практики: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2010. 190 с.
64. Морозюк С. М. Зв'язок конституційно-правової норми та конституційних правовідносин у процесі реалізації Основного Закону. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 15-19.
  65. Морозюк С. М. Особливості дії індивідуальних принципів реалізації Конституції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 43-46.
  66. Муртіщева А. О. Система санкцій конституційно-правової відповідальності уряду в державах – членах ЄС. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 171-181.
  67. Наливайко Л. Р. Види конституційно-правової відповідальності за її суб'єктами та підставами. *Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку*. 2002. С. 47-51.
  68. Наливайко Л. Р. Види конституційно-правової відповідальності за мірами відповідальності за конституційні правопорушення. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. № 4. С. 156-159.
  69. Наливайко Л. Р. Деякі проблеми конституційної відповідальності в Україні. *Концепція формування законодавства України*. 1999. С. 86-89.
  70. Наливайко Л. Р. Історичні аспекти застосування конституційно-правової відповідальності. *Політика і час*. 1999. № 9-10. С. 67-72.
  71. Наливайко Л. Р. Конституційний контроль та конституційно-правова відповідальність. *Нова політика*. 1999. № 5. С. 48-52.
  72. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність в Україні: критерії класифікації та види. *Віче*. 1999. № 10. С. 25-32.
  73. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 180 с.
  74. Наливайко Л. Р. Місце конституційно-правової відповідальності в системі юридичної відповідальності. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2001. Вип. 11. С. 182-186.
  75. Наливайко Л. Р. Позитивний та ретроспективний аспекти конституційно-правової відповідальності. *Нова політика*. 1999. № 3. С. 54-58.
  76. Наливайко Л. Р. Проблеми визначення поняття, специфічних ознак та функцій відповідальності в сучасній конституційній теорії. *Науковий вісник ЗДУ. Серія: Юридичні науки*. 2001. № 1. С. 18-27.
  77. Наливайко Л. Р. Проблеми визначення поняття, специфічних ознак та функцій конституційної відповідальності в сучасній конституційній теорії. *Право України*. 1999. № 10. С. 45-50.
  78. Наливайко Л. Р. Теоретичні аспекти конституційного делікту. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2001. № 13. С. 3-8.
  79. Никифорова Н. В. Конституционно-правовая ответственность в правовых позициях Конституционного Суда Российской Федерации: проблемы реализации и развития: дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2010. 246 с.
  80. Олійник А. Ю. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 48-54.

81. Олькіна О. Функції конституційного інституту дострокового припинення повноважень вищих посадових осіб України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2 (194). С. 11-14.
82. Павловська Н. В. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 16 (1). С. 22-24.
83. Павловська Н. Механізм процедури імпічменту (теоретичний та практичний досвід). *Право України*. 2010. № 3. С. 115-119.
84. Паришкура В. В. Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
85. Пасенюк О. Розмежування конституційної та адміністративної юрисдикції. *Право України*. 2016. № 2. С. 38-44.
86. Пилипишин П. Б. Конституційно-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 21 с.
87. Полевий В. І. Конституційна відповідальність політичних партій в Україні: моногр. Київ: НА СБУ, 2007. 184 с.
88. Польовий О. Л. Місце інституту відповідальності суддів у системі юридичної відповідальності органів публічної влади України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 105-110.
89. Полянський Т. Позитивістсько-правові критерії оцінки дотримання заборони зловживання правом. *Юридична Україна*. 2013. № 9. С. 16-22.
90. Полянський Т. Природно-правові критерії оцінки дотримання заборони зловживання правом: їх зміст та взаємодія. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 14-22.
91. Рижук І. В. Конституційно-правова модель відповідальності парламентаріїв: порівняльно-аналітичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 17 с.
92. Руднєва О. Правова природа відповідальності органів місцевого самоврядування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 81-86.
93. Рустамзаде А. Х. Конституційно-правові основи організації судової влади в Україні та Азербайджанській Республіці. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6, Т. 2. С. 23-26.
94. Савин В. Н. Ответственность государственной власти перед обществом. *Государство и право*. 2000. № 12. С. 64-72.
95. Сарыков К. Т. Конституционно-правовая ответственность органов местного самоуправления и их должностных лиц по законодательству Кыргызской Республики: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2011. 149 с.
96. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України (науково-практичний аналіз): моногр. Київ: Парламентське вид-во, 2018. 182 с.
97. Сердюк Л. М. Конституційний принцип індивідуалізації юридичної відповідальності особи в аспекті теорії конституційно-правової

відповідальності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 105-111.

98. Сліденко І. Релятивність базисних категорій сучасного конституційного права (конституційний лад). *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 33-42.
99. Слободян Н. Проблеми конституційно-правової відповідальності за порушення законодавства про вибори. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2006. № 1. С. 77-82.
100. Цимбалістий Т. О. Інститут імпідменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 42-44.
101. Червяцова А. «Позитивний» аспект конституційної відповідальності: визначення змісту. *Право України*. 2000. № 2. С. 93-95.
102. Штурнева М. В. Конституционно-правовая ответственность за подкуп избирателей: моногр. Иркутск: БГУЭП, 2013. 183 с.
103. Ярошенко Н. И. Нормоконтроль: конституционно-правовые основы и роль в механизме реализации конституционно-правовой ответственности: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2006. 240 с.

#### **Рекомендована література до Теми 4:**

##### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 грудня 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5-6. Ст. 43.

##### **Спеціалізована література:**

1. Андреев Д. Правосвідомість у структурі соціально-правової комунікації. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 11-16.
2. Бабенко К. Розвиток конституціоналізму як елемент сучасної правової культури в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 4. С. 99-106.
3. Бабенко К. Форми конституційного контролю і гарантії стабільності системи конституційного регулювання в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 2. С. 123-129.
4. Багрій О. І. Доктрина верховенства Конституції України (за матеріалами

- практики Конституційного Суду України): дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 239 с.
5. Багрій О. Принципи верховенства Конституції України у контексті застосування практики Європейського суду з прав людини. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 37-42.
  6. Бариська Я. О. Форма державного правління: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 23 с.
  7. Басараб М. І. Яка Конституція потрібна Україні? *Віче*. 2004. № 9. С. 22-23.
  8. Бехруз Х. Конституціоналізм в ісламських державах: становлення, сучасний стан і напрями трансформації. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 349-356.
  9. Белкін Д. Конституція України – закон прямої дії. *Право України*. 1997. № 1. С. 71-74.
  10. Бичков І. Конституція в системі чинників обмеження державної влади. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 242-249.
  11. Білоскурська О. Цінність Конституції. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 105-108.
  12. Бондаренко О. В. Способи модернізацій конституцій: у площині пошуку оптимального варіанта для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 37 (1). С. 51-55.
  13. Боняк В. О. Щодо відповідності проекту Кримінального процесуального кодексу України Основному закону держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 61-68.
  14. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 48-57.
  15. Бориславська О. Сутність конституціоналізму: конституціоналізм як ідеологія, доктрина та практика обмеженого правління. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 247-256.
  16. Буткевич В. Конституція України: проблеми вироблення нового проекту. *Право України*. 2014. № 7. С. 85-110.
  17. Валькова А. І. Правова природа конституційного контролю та його місце в державно-правовому механізмі. *Право і суспільство*. 2015. № 3. ч. 2. С. 9-12.
  18. Веремієнко С., Шестак Л. До питання про структуру Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12. С. 144-148.
  19. Волошин Ю. О., Пересада О. М. Конституційна реформа та модернізація в сучасній державі в умовах європейської інтеграції: проблеми теорії та практики: моногр. Одеса: Фенікс, 2013. 206 с.
  20. Галус О. О. Форми безпосереднього народовладдя в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Київ, 2012. 21 с.
  21. Генадій Ш. Авторитарний політичний режим: теоретико-методологічні підходи до визначення. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2014. Вип. 5. С. 329-338.

22. Гетьман І. Розвиток громадянського суспільства в умовах інформаційно-глобалізаційних процесів. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2. С. 46-54.
23. Горячов Д. О. Система надзвичайних засобів захисту конституції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 20 с.
24. Грабчук Я. І. Роль прем'єр-міністра України у забезпеченні правової охорони конституції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. С. 47-50.
25. Гринюк Р., Багрій О. До питання про доцільність визнання презумпції конституційності нормативно-правових актів у контексті забезпечення верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 92-102.
26. Губрієнко О. М. Політико-правова характеристика сучасних федеративних держав. *Вісник Запорізького національного університету*. 2009. № 2. С. 34-41.
27. Джунь В. Аксіологічний інструментарій у соціології конституційного права. *Право України*. 2013. № 5. С. 262-273.
28. Євграфова Є. Щодо ідеальної конституції, її виконання і вітчизняного досвіду проектування. *Право України*. 2014. № 7. С. 121-129.
29. Єзеров А. Конфліктологічна експертиза актів конституційного законодавства. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 275-283.
30. Задорожня Г. Аксіологічний вимір Конституції України: проблеми теорії та практики. *Юридичний журнал*. 2012. № 7-8 (121-122). С. 98-102.
31. Заєць А. Концепції правової держави і верховенства права в українській правовій доктрині. *Право України*. 2013. № 9. С. 243-269.
32. Зубчик Ю. Щодо сутності суб'єктивного права. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 14-19.
33. Камло В. Деякі теоретичні проблеми конституційного контролю за додержанням парламентом процедури внесення змін до Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 3. С. 64-76.
34. Клименко О. М. Конституційно-правова сутність принципу непорушності права власності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 49-54.
35. Князевич Р. Конституційно-правові підстави для прийняття нової Конституції України. *Право України*. 2007. № 6. С. 9-14.
36. Коваленко В. Гарантії прав і свобод людини в Україні та шляхи їх удосконалення в контексті модернізації Конституції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 57-65.
37. Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 103-108.
38. Колісник В. Правовий механізм трансформації української Конституції. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 59-67.
39. Конституція України: основа консолідації суспільства і держави. Київ: Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2017. 364 с.

40. Копиленко О. «Лукава» нормотворчість (до проблеми реалізації Конституції АРК). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4. С. 65-69.
41. Корейба Ю. Конституція України як визначальне джерело інформаційного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 48-52.
42. Косілова О. Правозахисні функції громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 10. С. 10-13.
43. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт»: практична необхідність і теоретична можливість уточнення. *Право України*. 2012. № 9. С. 274-280.
44. Кравець М. О. Порядок реалізації конституції в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 20-23.
45. Кравець М. О. Проблеми реалізації конституції в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 1. ч. 2. С. 14-17.
46. Кравчук Г. Сфера застосування Віденської конвенції. Виключення застосування Віденської конвенції: правозастосовна практика. *Право України*. 2016. № 5. С. 19-28.
47. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
48. Кузнецова З. В. Дотримання конституційних норм в механізмі реалізації Конституції України. *Правова держава*. 2012. № 15. С. 52-56.
49. Куненко І. Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 2. С. 90-93.
50. Куненко І. С. Види конституційного процесу: поняття та особливості реалізації. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 104-108.
51. Кучук А. М. Моделі розвитку юридичної науки: філософсько-правовий дискурс. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 62-67.
52. Лавринович О. В. Національна доповідь щодо питань верховенства права на міжнародному та національному рівнях (засідання ГА ООН 24 вересня 2012 року). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 5-6.
53. Легка О. В. Юридична техніка законодавчих та правозастосовних актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 101-106.
54. Лотюк О. Конституційний контроль в зарубіжних країнах. *Погляд науковця*. 2008. № 5. С. 52-58.
55. Луньо П. Є. Термінологія конституційного права України: історія становлення та системна організація: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2014. 20с.
56. Малишев Б. В. Природні права людини: загальнотеоретична характеристика. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 23-29.
57. Мартинюк Р. Нормативне визначення порядку розробки і прийняття нової Конституції України. *Право України*. 2011. № 6. С. 113-121.

58. Мартянова Т. С. Конституційний Суд у системі органів конституційного контролю: порівняльно-правові аспекти діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 59-62.
59. Марчук Р. П. Поняття конституції та її види: політико-юридичний аспект. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 4. С. 11-16.
60. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
61. Матвієнко А. Методи та форми конституційно-правового забезпечення прав та свобод людини і громадянина. *Юридична Україна*. 2004. № 12. С. 25-29.
62. Махніцький О. І. Конституційний принцип верховенства права та його реалізація судовою владою в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 2014. 22 с.
63. Мацюк А. Конституція – правова основа суспільного ладу, формування, організації та здійснення влади народу. *Публічне право*. 2014. № 1 (13). С. 223-230.
64. Мельник В. Конституція України в ієрархічній структурі законодавства: науково-теоретичний аспект. *Право України*. 2009. № 5. С. 61-64.
65. Мірошніченко Ю. Р. Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні: моногр. Київ: Фенікс, 2012. 360 с.
66. Морозюк С. Загальна характеристика гарантій реалізації конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 13. С. 168-172.
67. Морозюк С. М. Місце конституційної правової норми в механізмі реалізації основного закону. *Форум права*. 2015. № 5. С. 154-159.
68. Морозюк С. М. Особливості структури механізму реалізації Конституції України. *Науковий Вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 32-36.
69. Морозюк С. М. Принципи реалізації Конституції України: поняття, ознаки, місце в системі принципів права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 26-30.
70. Нікольська О. Конкретизація Конституції України як необхідна умова її застосування. *Юридична Україна*. 2012. № 11 (119). С. 29-35.
71. Нікольська О. Пряма дія норм Конституції України як її юридична властивість. *Юридична Україна*. 2009. № 7. С. 40-44.
72. Нонко О. Конституційний процес в Україні та вплив на нього Ради Європи. *Право України*. 2006. № 9. С. 21-27.
73. Оніщенко Н. М. Гласність в праві: деякі аспекти вивчення та розгляду. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 2. С. 25-30.
74. Опришко В. Конституція – фундаментальна основа подальшого розвитку законодавства і правової системи України. *Право України*. 1996. № 9. С. 45-48.
75. Орзих М. Конституційна реформа в Україні: пошук шляхів (до 4-ої річниці Конституції України). *Юридический вестник*. 2000. № 3. С. 78-84.

76. Павшук К. О. Демократичні засади конституційного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
77. Пелих Н. Конституція України в умовах сьогодення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 51-56.
78. Петришин О. Демократичні основи правової соціальної державності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 32-41.
79. Погорілко В. Ф. Конституційно-правові проблеми розвитку української держави на сучасному етапі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 12. С. 5-15.
80. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 44-56.
81. Подорожна Т. Дефінітивна специфіка Конституції як Основного Закону держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 11. С. 39-42.
82. Подорожна Т. С. Конституція України – правова основа становлення громадянського суспільства. *Право і громадянське суспільство*. 2014. № 1. С. 26-39.
83. Подорожна Т. С. Теоретико-прикладні засади конституціоналізації правової системи та модернізації Конституції України: моногр. Львів: ПАІС, 2014. 307 с.
84. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: моногр. / відп. ред. В. Ф. Погорілко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; А.С.К., 2003. 652 с.
85. Пушкіна О. Правове регулювання внесення змін до Конституції України. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 27-32.
86. Рабінович С. Фактична конституція: перспективи соціолого-правового осмислення. *Право України*. 2014. № 3. С. 161-170.
87. Реньов Є. В. Цінності конституційного ладу України та їх правова регламентація: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
88. Риндюк В. І. Проблеми законодавчої техніки в Україні: теорія та практика: моногр. Київ: Юридична думка, 2012. 272 с.
89. Рудик П. А. Суб'єкти внесення змін до Конституції України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 90-97.
90. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України (науково-практичний аналіз): моногр. Київ: Парламентське вид-во, 2018. 182 с.
91. Серьогіна С. Г. Форма правління в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2013. 45 с.
92. Сінкявічюс В. Конституція: від основного закону до вищого права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 74-80.
93. Сухонос В. В. Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти: моногр. Суми: Мрія-1, 2010. 368 с.
94. Таран Д. П. Форми захисту конституції на сучасному етапі: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 23 с.

95. Тацій В., Тодика Ю. Конституція України і правосвідомість юристів. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 4. С. 44-48.
96. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми реалізації Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 2. С. 20-24.
97. Тененбаум А. Конституція – правовий фундамент законності. *Право України*. 1994. № 5-6. С. 3-6.
98. Теплюк М., Кельзена Г. Чинність і дія норм права в теорії «чистого правознавства». *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 4-8.
99. Тесленко М. «Непорушність» Конституції як особлива гарантія її правової охорони. *Право України*. 2006. № 11. С. 10-15.
100. Тесленко М. В. Судебный конституционный контроль в Украине: природа, полномочия, решения: моногр. Киев: Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2001. 344 с.
101. Тесленко М. Значення суспільства у правовій охороні Конституції. *Право України*. 2004. № 12. С. 91-94.
102. Тимчук О. Л. Політико-правові особливості сучасних авторитарних політичних режимів. *Вісник Запорізького національного університету*. 2009. № 2. С. 48-54.
103. Ткачова Н. Закономірності зростання прогресивної ролі права як загально-соціального феномена. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 5. С. 29-32.
104. Тодика Ю. Роль Конституції України в становленні громадянського суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 2. С. 3-8.
105. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 51-58.
106. Толстенко В. Форма держави і засоби її конституційно-правового закріплення. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 37-45.
107. Томенко М. Конституція України як неосновний закон держави. *Віче*. 2004. № 7. С. 37-38.
108. Шаповал В. Конституція і міжнародне право: до питання про взаємозв'язок і взаємовплив. *Право України*. 2009. № 7. С. 88-93.
109. Шаповал В. Феномен конституції як основного закону. *Право України*. 2014. № 7. С. 64-84.
110. Шестопалова Л. М. Форма державного устрою як матриця соціального розвитку. *Форум права*. 2014. № 1. С. 526-531.
111. Юзьков Л. Конституційні закони: утвердження концепції і становлення практики. *Право України*. 1991. № 5. С. 12-14.
112. Ющик О. Перехідні положення Конституції України (теоретико-правові питання). *Юридична Україна*. 2005. № 1. С. 12-17.
113. Яригін А. Створення і ухвалення Конституції США у 1787-1789 рр.: формування політико-правових принципів та ідеалів. *Зовнішні справи*. 2016. № 7. С. 28-31.

## Рекомендована література до Теми 5:

### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93.
- ❖ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
- ❖ Європейська конвенція про громадянство від 7 листопада 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 13. Ст. 359.
- ❖ Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_011](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_011)
- ❖ Конвенція про статус апатридів. Міжнародний договір від 28 вересня 1954 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 51 / № 12. ст. 450. Стор. 447. Ст. 1875.
- ❖ Конвенція про кіберзлочинність 23 листопада 2001 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Стор. 107. Ст. 2535.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
- ❖ Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 28. Ст. 230.
- ❖ Про вищу освіту: Закон України від 7 липня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
- ❖ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
- ❖ Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 6 червня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 2136.
- ❖ Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
- ❖ Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.
- ❖ Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

- ❖ Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.
- ❖ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 51. Ст. 716.
- ❖ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
- ❖ Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 343.
- ❖ Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
- ❖ Про імміграцію: Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 41. Ст. 19.
- ❖ Про інформаційні агентства: Закон України від 28 лютого 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 13. Ст. 83.
- ❖ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
- ❖ Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
- ❖ Про підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 14. Ст. 168.
- ❖ Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 18. Ст. 101.
- ❖ Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року. *Офіційний вісник України*. 2011. № 83.
- ❖ Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.
- ❖ Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283.
- ❖ Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43.
- ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
- ❖ Про комісію при Президенті України з питань громадянств: Указ Президента України від 30 квітня 2005 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 2005. № 85.
- ❖ Про затвердження зразків довідок про подання особою заяви про надання їй

статусу біженця, про особу стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання їй статусу біженця, про прийняття скарги до розгляду, про звернення до суду: Наказ Державного комітету України у справах еміграції від 14 квітня 2004 року № 21. *Офіційний вісник України*. 2004. № 18. С. 68-74.

- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» 28 лютого 2018 № 2-р/2018. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 2, Стор. 102.

### Спеціалізована література:

1. Hromivchuk I., Subbotina N. The European Court of Human Rights: the prospects for protection of human rights in the Autonomous Republic of Crimea. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 1, ч. 1. С. 32-36.
2. Iacub I. Dreptul fundamental la viață: între garantare constituțională și restrângere legală. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 48-53.
3. Krakhmalova K. Zakaz dyskryminacji przy realizacji przez osoby wewnątrznie przesiedlone ich praw i wolności na Ukrainie. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 109-114.
4. Nurcan O. Limitele și caracterul efectiv al dreptului de acces la justiție. *Legea si Viata*. 2017. № 5, ч. 1. С. 53-58.
5. Panina T. Legal and non – legal ways of realization of human rights provide. *Sciences of Europe*. 2017. № 18, ч. 2. С. 57-59.
6. Аблякімова Е. Е. Реалізація права на доступ до публічної інформації в законодавстві Європейського Союзу. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 164-171.
7. Аврамова О. Право народу на протест. *Юридична Україна*. 2010. № 12 (96). С. 11-16.
8. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми. *Право України*. 2010. № 2. С. 101-104.
9. Адашис Л. І., Дробко О. А. Конституційне право громадян на мирні зібрання: сучасний стан правового регулювання в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 54-57.
10. Ажнюк Б. Мовні права: колективні й індивідуальні. *Право України*. 2016. № 3. С. 84-93.
11. Альонкін О. Правове забезпечення економічних гарантій права людини на свободу світогляду і віросповідання. *Право України*. 2010. № 1. С. 92-95.
12. Андреевський В. В. Зовнішня і внутрішня організація адвокатури. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 130-135.
13. Андрієвська О. Конституційно-правовий механізм обмеження прав та свобод людини і громадянина: питання окремих елементів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 54-59.
14. Анпілогов О.В. Захист прав та свобод громадянина прокурором в адміністративному судочинстві: моногр. Київ: Ін. Юр, 2008. 167 с.

15. Антонович М. Еволюція поняття прав людини. *Право України*. 2005. № 12. С. 16-20
16. Антонович М. Законодавство України та зарубіжних країн щодо статусу державної мови (порівняльний аспект). *Право України*. 1999. № 6. С. 73-74.
17. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: крізь призму України. *Право України*. 2007. № 3. С. 37-41.
18. Асірян С. Р. Рада ООН з прав людини (інституційно-організаційний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
19. Астахова В. І. Право на освіту: європейський стандарт. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2000. № 492 С. 57-60.
20. Бабак М. А. Індивідуалістичні форми захисту прав та свобод людини Конституційним Судом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 18-21.
21. Базов О. В. Юрисдикція Європейського суду з прав людини. Доктрина та практика: моногр. Київ: Істина, 2017. 422 с.
22. Баймуратов М. Муніципальні права людини: теоретико-аксіологічні підходи до визначення та розуміння. *Юридичний журнал*. 2012. № 7-8 (121-122). С. 76-83.
23. Бакумов О. С. Правові пропозиції Європейського суду з прав людини щодо прав на вільні вибори: спірні питання практики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 183-193.
24. Барабаш О. О. Право, людина, антропологія. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 12-15.
25. Баран С. О. Конституційне право людини і громадянина на відшкодування шкоди та його забезпечення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 236 с.
26. Барчук В. Б. Роль і місце Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в юридичному механізмі закріплення прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 134-137.
27. Батанов О. Місцевий уповноважений з прав територіальної громади в механізмі захисту прав людини (проблеми теорії та практики). *Право України*. 2001. № 2. С. 43-46.
28. Бедь В. В. Право людини на свободу совісті: конституційно-правове регулювання: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2011. 36 с.
29. Безбабіна О. Конституційне право людини та громадянина на підприємницьку діяльність. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 7. С. 95-99.
30. Бережанська В. В. Поняття та зміст конституційного права особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6, Т. 1. С. 33-39.
31. Бесчастний В. М. Створення нової нормативно-правової бази державного управління вищою освітою. *Економіка та держава*. 2008. № 12. С. 78-80.

32. Бехруз Х. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та ісламські міжнародно-правові документи (компаративістський аналіз). *Право України*. 2010. № 10. С. 114-118.
33. Белкіна Ю. Роль Президента України в забезпеченні культурних прав громадян. *Право України*. 2009. № 12. С. 161-167.
34. Бисага Ю. М. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: моногр. Ужгород: Гельветика, 2015. 207 с.
35. Біла-Кисельова А. Від антидемократичних тенденцій до сучасної концепції прав людини в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 43-48.
36. Білоскурська О. Питання типології конституційних обов'язків людини і громадянина. *Юридична Україна*. 2010. № 9 (93). С. 21-24.
37. Блаживская Н. Содержание принципа законности в соответствии со статьей 1 Первого Протокола к Конвенции о защите прав человека и основных свобод. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 7-10.
38. Бобокал О. М. До питання про конституційно-правовий статус іноземців в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 88-91.
39. Богачов С. В. Теоретико-правові засади правової освіти в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 227 с.
40. Богашева Н. Об'єднання громадян у контексті свободи об'єднання. *Право України*. 2011. № 6. С. 122-126.
41. Богдан І. А. Вплив природно-правової доктрини на зміст права на творчість. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 12. С. 115-121.
42. Богданевич Т. С. Тлумачення положень Європейської конвенції з прав людини та рішень Європейського суду з прав людини в діяльності Конституційного Суду України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 52-54.
43. Богословська Ж. Судові органи в системі реалізації конституційного права людини та громадянина на соціальний захист в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 106-110.
44. Боднар О. Юридичні гарантії права людини на безпеку. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 159-168.
45. Бойко В. Б. Забезпечення доступу до правосуддя на стадії пред'явлення позову. *Форум права*. 2016. № 2. С. 11-17.
46. Бойко В. І. Застосовність статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді справ про адміністративні правопорушення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 59-71.
47. Боняк В. О. Конституційне право людини і громадянина на освіту та його забезпечення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 207 с.
48. Боняк В. Освітнє право: галузь права чи галузь законодавства? *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 11. С. 69-71.

49. Бородін І. Функціональні обов'язки прав прокуратури у сфері забезпечення прав людини і громадянина (загальний нагляд, представництво інтересів громадян). *Право України*. 2000. № 7. С. 46-48.
50. Борщевська Г. Європейська система гарантій і захисту соціально-економічних прав працівників-мігрантів. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 156-159.
51. Бочарова Н. Права человека и права интеллектуальной собственности: современные доктринальные подходы. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 49-54.
52. Бочарова Н. Право на результати творчої діяльності в системі сучасних прав людини і громадянина. *Юридична Україна*. 2006. № 3. С. 8-12.
53. Бреус С. М. Механізми реалізації права на безоплатну професійну правничу допомогу в Молдові: досвід для України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 52-54.
54. Буайя Ф. Захист прав людини на національному та наднаціональному рівні. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 196-199.
55. Букач В. В., Шевченко А. О. Люстрація як інститут захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 59-61.
56. Букач В. Зміст конституційних політичних прав і свобод громадян. *Право України*. 2001. № 9. С. 21-23.
57. Буроменський М. Європейський кодекс свободи та демократії. *Право України*. 2010. № 10. С. 89-93.
58. Васильченко О. Ограничение свободы выражения мнения в целях национальной безопасности Украины: конституционный-правовой анализ. *Верховенство Права*. 2017. № 3. (30). С. 59-66.
59. Васильченко О. Сучасний зміст конституційного принципу рівності прав і свобод людини та громадянина. *Право України*. 2017. № 7. С. 47-55.
60. Ведерніков Ю. Юридична освіта як складова правової культури суспільства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 24-30.
61. Великоречанін П. О. Правове регулювання множинного громадянства: моногр. Одеса: Юридична література, 2015. 179 с.
62. Верланов С. Практика Страсбурзького суду як інструмент захисту соціально-економічних прав людини. *Право України*. 2010. № 10. С. 173-177.
63. Вільчик Т. Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: моногр. Харків: Право, 2015. 399 с.
64. Вітів В. А. Інформаційні права людини у сфері охорони навколишнього природного середовища: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 21 с.
65. Власенко О. Конституційно-правовий механізм реалізації права громадян на свободу мирних зборів. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 111-113.

66. Волинець В. Правове забезпечення державної підтримки науки, освіти і культури в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 9-15.
67. Волинка К. Проблема збереження прав і свобод особи в Україні. *Людина і політика*. 2000. № 1. С. 64-68.
68. Воронова В. Право на евтаназію як складова права людини на життя. *Право України*. 2010. № 5. С. 199-201.
69. Гаврилова І. О. Правовий статус фізичних осіб-підприємців як суб'єктів адміністративної відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 116-120.
70. Гаврильців М. Т. Організаційно-правові гарантії конституційного права людини та громадянина на судовий захист у сфері публічних правовідносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 22. С. 38-41.
71. Галич Р. В. Реалізація конституційного права працівника на захист: моногр. Дніпропетровськ: Форест, 2015. 176 с.
72. Ганзицька Т. С. Роль принципів права в механізмі забезпечення гендерної рівності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 85-91.
73. Головка О. М. Інформаційно-правова політика України у сфері безпеки людини у медіапросторі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 19 с.
74. Голяк Л. В. Спеціалізовані омбудсмани у механізмі утвердження гендерної рівності: конституційно-правові аспекти організації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 3. С. 126-133.
75. Гончаренко О. Правові обмеження права на приватну власність у Конституції України. *Право України*. 2007. № 4. С. 122-125.
76. Горбова Н. А. Правова культура та культура прав людини: співвідношення понять та шляхи імплементації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 16-18.
77. Гориславський К. О. Право людини та громадянина на самозахист життя і здоров'я від протиправних посягань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 17 с.
78. Гоша І. О. Розвиток права на освіту в умовах євроінтеграційних процесів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 14-17.
79. Грабар Н. Правова регламентація порядку порушення справи про надання статусу біженця. *Право України*. 2005. № 7. С. 57-60.
80. Грабовська О. Застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у цивільному процесі України. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 64-70.
81. Грицай І. Обеспечении политических прав и свобод человека и гражданина в Украине в контексте гендерного паритета. *East European Science Journal*. 2016. № 3, ч. 4. С. 156-161.
82. Грицкевич С. Екологічні права в системі конституційних прав людини і громадянина. *Право України*. 2001. № 8. С. 54-57.

83. Громовчук М. В. Право людини на життя: теоретичні та практичні засади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 37-41.
84. Гула І. Л. Адміністративно-правове забезпечення примусового видворення іноземців та осіб без громадянства з України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 20 с.
85. Дахова І. І. Обмеження реалізації права на свободу віросповідання. *Форум права*. 2017. № 3. С. 27-32.
86. Дашковська О. Гендерна рівність у системі демократичних принципів організації суспільства. *Право України*. 2009. № 12. С. 134-139.
87. Дашковська О. Право на гідність та особисту недоторканість особи: гендерний аспект. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 198-204.
88. Дежан-Понс М. Територіальний та екологічний виміри забезпечення сталого розвитку, прав людини та демократії. *Право України*. 2011. №2. С. 95-104.
89. Дешко Л. М. Генеза конституційного права звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 21-25.
90. Добренька Н. В. Проблеми реалізації прав особами з особливими потребами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 26-29.
91. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних перетворень: моногр. Харків: Оберіг, 2009. 176 с.
92. Дорофєєва В. І. Конституційні засади участі громадських об'єднань в системі захисту прав людини: Україна та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2018. 16 с.
93. Дробуш І. В. Проблеми класифікації конституційно-правових гарантій політичних прав громадян України. *Часопис Київського університету права*. 2005. № 4. С. 100-105.
94. Дроздова О. Репродуктивні права: міжнародно-правовий аспект. *Право України*. 2016. № 5. С. 183-189.
95. Дудаш Т. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у світлі праворозуміння Страсбурзького суду. *Право України*. 2010. № 10. С. 158-161.
96. Дученко А. Ю. Свобода слова в Україні: стан, гарантії, перспективи. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 39. С. 54-58.
97. Дячок Т. О. Звернення громадян – шлях до вирішення гострих суспільно значущих проблем. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 1. С. 148-149.
98. Євстіфєєв М. До питання про природу люстраційних заходів у контексті конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 1. С. 88-97.
99. Єрмакова Г. С. Релігійний фактор і його вплив на закріплення релігійних прав і свобод людини в правовому полі Європейського Союзу. *Науковий*

*вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2016. Вип. 22. С. 19-23.

100. Єрух М. Правове регулювання державного управління міграційними процесами в Україні. *Право України*. 1994. № 5-6. С. 42-43.
101. Жаровська І. М., Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 3-6.
102. Жупанова Е. Конституционные гарантии обеспечения прав, свобод и законных интересов личности в уголовном производстве. *Legea si Viata*. 2017. № 12, ч. 2. С. 58-62.
103. Завгородний В. Понятие и сущность практики Европейского суда по правам человека. *Legea si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 30-35.
104. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні: моногр. Дніпропетровськ: Дніпр. нац. ун-т, 2007. 255 с.
105. Заворотченко Т. М. Свобода спілок: проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 47-55.
106. Заворотченко Т. Нормативно-правові гарантії політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 62-72.
107. Зайцев Ю. Про тонкощі використання в українській судовій практиці рішень Європейського суду з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С. 5-8.
108. Закриницька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. №4 (71). С. 346-356.
109. Залеська А. Об'єктивні ознаки порушення права на отримання освіти. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 369-374.
110. Залізняк В. Міжнародно-правове регулювання права на інформацію. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 8. С. 69-72.
111. Заросило В. Щодо формування сучасного сприйняття прав людини. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 20-23.
112. Захист конституційних прав і свобод людини у процесі проведення біомедичних досліджень: моногр. Ужгород: Гельветика, 2018. 177 с.
113. Зубарева А. Є. Комітет ООН з прав людини: моногр. / за наук. ред. В. М. Репецького. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 275 с.
114. Іванченко О. П. Систематизація законодавства: особливості сучасного етапу розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 11. С. 39-46.
115. Івершенко Л. Зміст конституційного права людини та громадянина на приватну власність. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 7. С. 88-91.
116. Ірха Ю. Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в інтересах національної безпеки України в сучасних умовах. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 78-87.

117. Ісакова В. Право на правову допомогу в системі прав людини. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 337-345.
118. Іщук С. Завчасне сповіщення при реалізації конституційного права на проведення мирних зібрань. *Право України*. 2016. № 1. С. 136-143.
119. Калашнікова С. Європейська політика модернізації вищої освіти: ключові орієнтири. *Вища освіта України*. 2012. № 2. С. 80-84.
120. Каліченко О. Політичні гарантії права людини на свободу світогляду і віросповідання та їх правове забезпечення за законодавством України. *Право України*. 2009. № 10. С. 132-136.
121. Кампо В., Савчин М., Сергієнко Н. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Конституційний Суд України (окремі аспекти міжнародно-конформного тлумачення Конституції України). *Право України*. 2010. № 10. С. 186-190.
122. Капінус Л. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 1. С. 53-57.
123. Карпачова Н. Правовий статус українських трудових мігрантів та стан дотримання їхніх прав і свобод. *Юридична Україна*. 2003. № 5. С. 60-68.
124. Касмінін О. Актуальні питання захисту права на працю та права на соціальний захист громадян Конституційним Судом України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 123-131.
125. Катаева Э. Защита прав и интересов физических и юридических лиц как результат решения публично-правовых споров административными судами Украины. *Legea si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 50-54.
126. Кашинцева О. Право пацієнта на духовну підтримку: принцип толерантності. *Право України*. 2011. № 1. С. 196-199.
127. Кашинцева О. Правовий статус людини в біомедичному експерименті: людина чи animal of necessity. *Право України*. 2010. № 2. С. 114-118.
128. Кобець А. С. Співвідношення між трансформацією, модернізацією та реформуванням освітньої сфери. *Економіка та держава*. 2011. № 10. С. 93-97.
129. Коваль В. Забезпечення прав іноземців та осіб без громадянства в адміністративних справах про їх видворення за межі України. *Право України*. 2016. № 3. С. 269-276.
130. Костицький В. Соціально-економічні права людини. *Право України*. 1996. № 6. С. 16-17.
131. Кравченко Т. А. Права людини як основний критерій легітимності державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 4. С. 13-17.
132. Краснова М. Право громадян на екологічну інформацію: проблеми гарантій реалізації та захисту. *Право України*. 1997. № 3. С. 42-48.
133. Куракін О. М. Право на мирні зібрання: від авторитаризму до демократії. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 1. С. 39-42.

134. Курко М. Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: моногр. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 376 с.
135. Курко М. Право громадян на проведення масових заходів в Україні та його застосування. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 16-19.
136. Кучук А. М. Гендерна рівність і рівність чоловіка і жінки: правовий дискурс. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 24-26
137. Кушнір І. В. Поняття та ознаки конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7 С. 58-64.
138. Любашенко В. І. Концепція «обов'язок захищати» як гарантія захисту основоположних прав людини в міжнародному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 22 с.
139. Марущак Н. В. Щодо питання співвідношення міжнародного й національного права у сфері забезпечення прав людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 11-13.
140. Масленко О. Конституційні вимоги щодо права власності на землю. *Віче*. 2004. № 3. С. 18-22.
141. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
142. Мацькевич М. М. Конституційно-правові засади забезпечення культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні: моногр. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. 462 с.
143. Мисюк Ю. І. Право на здобуття вищої освіти осіб з особливими потребами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6, Т. 1. С. 13-15.
144. Наливайко Л. Р. Адміністративно-правове регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 272 с.
145. Наливайко Л. Р. Гарантування трудових прав державних службовців в умовах очищення влади в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 2 С. 83-88.
146. Наливайко Л. Р. Захист прав і свобод в світлі положень Конституції України та конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2003. Спецвипуск. С. 343-345.
147. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова регламентація права людини на життя в Україні. *Влада. Людина. Закон*. 2003. № 4. С. 102-106.
148. Наливайко Л. Р. Міжнародний контроль за дотриманням прав і свобод національних меншин в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2002. № 7-8. С. 25-29.
149. Наливайко Л. Р. Теоретичні та практичні проблеми правового статусу біженців в Україні. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2001. № 2. С. 67-76.
150. Наливайко Л. Р., Вітвіцький С. С. Право на доступ до публічної інформації в контексті контролю громадян за діяльністю держави. *Право і суспільство*. 2014. № 5. С. 28-33.
151. Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх

- справ: організаційно-правові засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2004. 36 с.
152. Нестеренко С. Судовий розгляд справ *in absentia* та захист прав особи в механізмі екстрадиції. *Юридична Україна*. 2009. № 10. С. 135-139.
  153. Орзих М. Конституционное положение человека в государстве и обществе Украины. *Юридический вестник*. 1997. № 2. С. 60-61.
  154. Орзих М. Судебная власть в механизме защиты прав человека: доктрина и практика. *Юридический вестник*. 2001. № 4. С. 117-127.
  155. Петришин О. О. Євроінтеграція України: аспекти прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 25-28.
  156. Писаренко Н. Б. Застосовність гарантій права на справедливий суд в адміністративному судочинстві: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 214-228.
  157. Погорілко В. Загальна декларація прав людини – одна з найважливіших загальнолюдських цінностей ХХ століття. *Право України*. 1999. № 4. С. 7-11.
  158. Погорілко В. Ф. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії і практики). *Право України*. 2005. № 8. С. 144-146.
  159. Політанський В. С. Право на інформацію як фундаментальне право людини: моногр. Харків: Право, 2017. 206 с.
  160. Протопопова Я. С. Компенсація моральної шкоди у разі порушення конституційного права та завдання шкоди репутації працівника. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 29-35.
  161. Пряміцин В. Ю. Зміст права на вищу освіту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 2. С. 27-30.
  162. Пушкіна О. В., Чебікіна Т. С. Правовий аналіз статусу біженців та іноземних громадян в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, Т. 1. С. 35-38.
  163. Рабінович П. Соціальна сутність правових систем і забезпеченість ними прав людини – складові предмета юридичної. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 16-24.
  164. Рабінович С. Критерії конституційності обмежень прав людини: можливості уточнення в Основному Законі України. *Право України*. 2012. № 8. С. 139-145.
  165. Рабінович С. П. Права людини у природно-правовій думці неотомізму: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2003. 19 с.
  166. Рабінович С. Права людини і соціальна доктрина католицької церкви. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 1. С. 154-167.
  167. Рабінович С. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 97-111.
  168. Рабінович С. Природно-правові підходи в інтерпретаційній практиці Страсбурзького суду. *Право України*. 2010. № 10. С. 166-170.
  169. Рабінович С. Проблеми застосування принципу рівності в захисті прав

- людини (за матеріалами практики Конституційного суду України). *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 7-20.
170. Резнік Г. Право дітей з обмеженими можливостями здоров'я на освіту. *Україна*. 2012. № 12. С. 75-81.
  171. Резнікова В. Право людини на інформацію про стан здоров'я. *Право України*. 2004. № 9. С. 36-39.
  172. Савіщенко В. М. Поняття та мета політики держави у сфері освіти та науки в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 55-61.
  173. Слинько Т. Еволюція права на свободу слова: сравнительно-правовой аспект. *Leges si Viata*. 2017. № 9, ч. 2. С. 110-114.
  174. Словська І. Механізм захисту прав людини – основоположний принцип сучасного українського конституціоналізму. *Право України*. 2001. № 9. С. 15-17.
  175. Соловійов О. Застосування практики Страсбурзького суду як джерела права в Україні: деякі проблемні аспекти. *Право України*. 2010. № 10. С. 207-209.
  176. Соляр С. Проблема обмеження права особи на об'єднання. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2 (65). С. 226-233.
  177. Тацій В. Імплементация європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України. *Право України*. 2010. № 10. С. 48-53.
  178. Тацій В. Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій. *Право України*. 2009. № 1. С. 4-8.
  179. Тацій В. Сучасні аспекти модернізації вищої юридичної освіти. *Право України*. 2009. № 1. С. 9-15.
  180. Тертишник В. М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: моногр. Дніпро: Ліра, 2009. 405 с.
  181. Толочко О. Європейський досвід застосування ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини у кримінальному судочинстві. *Право України*. 2001. № 6. С. 41-43.
  182. Тольксдорф К. Національні Верховні суди як гарантії захисту прав людини та верховенства права. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 204-206.
  183. Трофименко Л. Політичні права жінки та їх реалізація. *Юридический вестник*. 2000. № 4. С. 77-79.
  184. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: моногр. Київ: Юридична думка, 2012. 592 с.
  185. Христова Ю. В. Право на розумний строк розгляду справи в практиці Європейського Суду з прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 69-75.
  186. Шаповал В. Генезис регламентации права граждан на профессиональную юридическую помощь в Украине. *Leges si Viata*. 2017. № 11, ч. 2. С. 154-157.
  187. Швець Ю. Ю. Порядок та підстави обмеження конституційного права особи на охорону здоров'я в законодавстві України та зарубіжних країн. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 4. С. 9-14.

188. Швець Ю. Ю. Роль Конституційного суду в захисті права особи на охорону здоров'я. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 36-39.
189. Шорський П. О. Роль та місце адміністративних судів у механізмі забезпечення виборчих прав громадян в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 177-182.
190. Юдківська Г. Роль верховних судів у захисті прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 200-203.
191. Яременко А. Реалізація права громадян на свободу зібрання та громадський порядок: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. 2006. С. 494-495.

### **Рекомендована література до Теми 6:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 18. Ст. 133.
- ❖ Про Автономну Республіку Крим: Закон України від 17 березня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 11. Ст. 69.
- ❖ Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 29. Ст. 191.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
- ❖ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, №16-17. Ст. 133.

#### Спеціалізована література:

1. Arnaut V. Competența legislativă a parlamentului și limitele acesteia. *Legea si Viata*. 2017. № 9, ч. 1. С. 22-28.
2. Arnaut V. Procesul legislativ și procedura legislativă. (Partea I). *Legea si Viata*. 2017. № 11, ч. 1. С. 24-28.
3. Boguta E., Bogomolova V. Definirea conceptului de autoritate judecătorească în contextul reglementărilor constituționale. *Legea si Viata*. 2016. № 11, ч. 1. С. 23-26.
4. Cozna D. Unele reflecții asupra statutului de funcționar public al magistratului. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 41-45.
5. Moldovean B. Mecanismul puterii în stat: istorie și actualitate. *Legea si Viata*. 2016. № 11, ч. 1. С. 51-53.
6. Nalyvaiko L. R., Oreshkova A. F. Mass Media as Actors of Public Control over the Activities of Judicial Authorities. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 16-24.
7. Ondrová D. Public administration, ethical integration and globalization. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 22-30.
8. Railean P. Unele reflecții pe marginea autonomiei puterii judecătorești în cadrul unui stat de drept. *Верховенство Права*. 2017. № 2 (27). С. 104-108.
9. Sidorenko N. Conceptual foundations of modelling of the institution of public service. *Legea si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 162-165
10. Tataru G. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat. *Верховенство Права*. 2017. № 2 (27). С. 74-82.
11. Tataru G. Imunitatea șefului de stat: evoluție, continut is forme. *Верховенство Права*. 2016. № 1 (33). С. 51-57.
12. Tataru G. Răspunderea șefului de stat în spațiul European. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 51-54
13. Turcan O. Puterea judecătorească în statul de drept: concept și valoare. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 55-58.
14. Авер'янов В. Державне управління та виконавча влада: зміст і співвідношення. *Вісник Державної служби України*. 2004. № 1. С. 13-16.
15. Адашис Л. А. Проблеми фінансування політичних партій в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 10-16.
16. Артеменко І. В. Взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні й реалізації молодіжної політики: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2017. 20 с.
17. Афанасьєва М. В., Стоянов М. М. Зняття депутатського імунітету: правова природа, проблеми та перспективи визначення юрисдикції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 47-51.

18. Байрачная Л. Политическая власть и легитимность: к вопросу о соотношении. *Legea si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 8-12.
19. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: моногр. Харків: Право, 2008. 220 с.
20. Белей Є. Н. Публічне правонаступництво органів державної влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 2. С. 65-67.
21. Беріша Ф. Контроль за діяльністю адміністративних органів та носії державного управління. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 3. С. 100-111.
22. Берназюк І. М. Державні цільові програми як стратегічні акти Кабінету Міністрів України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 2. С. 17-20.
23. Берназюк І. Планування законотворчої діяльності Верховної Ради України: сучасний стан та шляхи розвитку. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6, ч. 2. С. 13-18.
24. Битяк Ю. П. Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції: моногр. Харків: Право, 2010. 384 с.
25. Боняк В. О. Конституційно-правове регулювання організації і функціонування правоохоронних органів України: поняття, рівні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 17-23.
26. Бриль К. І. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації державної влади в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 39 с.
27. Буличев А. Проблемні питання встановлення взаємозв'язку понять «публічний службовець», «державний службовець» і «військовослужбовець». *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 8. С. 138-142.
28. Бульба О. Європейська інтеграція України та питання реалізації принципу розподілу влад. *Право України*. 2004. № 12. С. 8-12.
29. Бурбика В. Понятие и особенности взаимодействия органов местного самоуправления с правоохранительными органами. *Legea si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 21-24.
30. Вандін Є. В. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
31. Веклич В. О. Взаємодія органів державної влади і громадянського суспільства при впровадженні концепції правової політики щодо подолання корупції в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 1. С. 47-52.
32. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.

33. Галай А. Умови взаємодії органів місцевої влади та недержавних організацій у контексті децентралізації влади в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 7. С. 30-33.
34. Гілін Є. О. Нормативно-правові засади впровадження інноваційних технологій управління в діяльність органів місцевого самоврядування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 12-16.
35. Глуховець В. А. Адміністративно-правовий статус МВС України: шляхи удосконалення окремих структурних елементів. *Форум права*. 2017. № 2. С. 36-40.
36. Глуховець В. А. Вплив світових стандартів на сучасний статус поліцейського в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 2 С. 114-120.
37. Гнатенко Н. Політична корупція у діяльності українського парламенту: теорія і практика. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 6. С. 140-146.
38. Данко В. Й. Про дослідження природи та місця Конституційного Суду України в системі органів державної влади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 60-64.
39. Дем'янюк В. Правовые основы реализации антикоррупционной политики в Украине. *Leges et Vita*. 2017. № 8. ч. 2. С. 42-46.
40. Дерещ В. А. Органи виконавчої влади України та управлінські відносини: моногр. Київ: Юридична думка, 2007. 180 с.
41. Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус національної поліції у сфері забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 88-92.
42. Діденко С. В. Методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 20. С. 46-49.
43. Добровольський Д. М. Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
44. Дьячков Д. Принцип политической нейтральности прокуроров при осуществлении ими функций прокуратуры. *Leges et Vita*. 2018. № 3, ч. 2. С. 44-47.
45. Загорюлько Є. О. Контроль та нагляд за застосуванням заходів адміністративного примусу органами державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 77-80.
46. Загорюлько Є. О. Сутність, ознаки та правове регулювання заходів адміністративного примусу у виконавчому провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. Т. 1. С. 204-206
47. Зозуля О. Место в государственном механизме и цель деятельности комитетов и временных комиссий Верховной Рады Украины. *Leges et Vita*. 2017. № 11, ч. 2. С. 51-55.
48. Зубрицький М. І. Особливості адміністративної відповідальності державних службовців. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 280-284.

49. Зуй В. В. Правове регулювання адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 107-111.
50. Ізотова М. О. Правовий статус керівника місцевої прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 20 с.
51. Калінкін А. С. Вплив процесів децентралізації на функціонування державної влади в умовах конституційної реформи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 64-66.
52. Калінкін А. С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади: проблеми теорії та практик: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 17 с.
53. Каменська Н. Інститут звернень до публічної адміністрації: окремі питання історіографії досліджень в адміністративно-правовій доктрині. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 76-79.
54. Карпунець А. С. Механізм реформування державної служби України: соціокомунікативний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Чернігів, 2018. 20 с.
55. Карпунцов В. В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект. Київ: Логос, 2018. 376 с.
56. Карпунцов В. В. Функціонування спеціалізованих антикорупційних інституцій в Україні: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. № 2. С. 74-78.
57. Катрич Д. Классификация функций полиции сквозь призму законодательных актов Украины и Республики Молдова. *Leges si Viata*. 2017. № 12. ч. 2. С. 72-76.
58. Качний О. С. Інноваційні механізми державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика: моногр. Київ: [б. в.], 2018. 626 с.
59. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: моногр. Дніпро: Грані, 2017. 266 с.
60. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 32-36.
61. Кічмаренко С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів, які посягають на незалежність судової влади в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6. ч. 1. С. 66-72.
62. Кічмаренко С. М. Адміністративно-правові аспекти місця і ролі судової влади в механізмі держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 2. С. 34-39.
63. Кобрин В. С. Конституційно-правове регулювання статусу глав урядів держав Вишеградської групи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 61-64.
64. Ковалёв Я. Электронное правительство – будущее уже сегодня. *Leges si Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 86-88.

65. Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» та «легалізація». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 7-10.
66. Козак Ю. М. Р. Народ як системоутворюючий суб'єкт легітимаційних процесів державної влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 7-10.
67. Козак Ю. М. Р. Правові засади легітимації державної влади в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 15-19.
68. Козачук О. С. Військові прокуратури в Україні: організаційно-правові засади функціонування: моногр. Київ: [б. в.], 2018. 242 с.
69. Коломієць Ю. М. Інститут глави держави в системі вищих органів влади й управління зарубіжних країн: моногр. Харків: Основа. 1998. 245 с.
70. Котюк І. Ідея «потрійного поділу державної влади» є хибною. *Юридичний вісник України*. 2018. № 10/11. С. 14-15.
71. Кошова О. В. Судова влада як соціокультурний феномен: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 193 с.
72. Круглова А. Є. Сучасний стан правового регулювання оцінювання ефективності діяльності органів і установ виконання покарань. *Форум права*. 2016. № 1. С. 124-127.
73. Крыжановская А. Соотношение принципа гласности с другими принципами организации деятельности Президента Украины. *Leges et Viata*. 2016. № 7, ч. 2. С. 70-73.
74. Кубаенко А. Общественное доверие к органам Национальной полиции как ключевой фактор эффективности правоохранительной системы. *Leges et Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 80-84.
75. Курусь Т. В. Теоретико-правові засади нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у їх взаємодії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
76. Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект: моногр. Київ: Академія, 2013. 560 с.
77. Лучко М. О. Поняття та сутність децентралізації публічної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 3. С. 29-34.
78. Мазурик С. В. Інформаційно-правове забезпечення діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2017. 20 с.
79. Мартинюк О. Г. Адміністративна діяльність органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2018. 20 с.
80. Микитенко Є. В. Адміністративний захист прав громадян у діяльності державної міграційної служби України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6, Т. 2. С. 87-90.
81. Миколенко В. А. Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 36 с.
82. Мусієнко О. П. Адміністративно-правові заходи запобігання виникнення корупційних ризиків в органах місцевого самоврядування. *Науковий вісник*

- Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016. Вип. 20. С. 81-84.*
83. Мусієнко О. П. Органи, що здійснюють адміністративні заходи запобігання та протидії корупції за новим антикорупційним законодавством України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 2. С. 105-108.*
  84. Наливайко Л. До питання про визначення поняття «механізм Української держави». *Підприємництво, господарство і право. 2005. № 10. С. 92-96.*
  85. Наливайко Л. Конституційно-правові основи механізму Української держави та його принципів. *Підприємництво, господарство і право. 2005. № 11. С. 8-11.*
  86. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 535 с.
  87. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
  88. Наливайко Л. Р. Європейський досвід забезпечення транспарентності державної влади. *Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2014. Спецвипуск. С. 51-58.*
  89. Наливайко Л. Р. Реформування механізму держави в контексті євроінтеграційної орієнтованості зовнішньої політики України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2007. № 2. С. 48-53.*
  90. Наливайко Л. Р. Структурованість як невід'ємний атрибут конституційного механізму Української держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України. 2005. № 8. С. 5-15.*
  91. Наливайко Л. Співвідношення категорій «конституційний лад» та «державний лад» в умовах конституційної модернізації. *Право України. 2014. № 9. С. 32-44.*
  92. Наливайко Л., Чепік-Трегубенко О. Децентралізація влади в Україні в умовах розбудови демократичного громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право. 2015. № 10. С. 44-47.*
  93. Німченко В. Референдум як форма народовладдя потребує конституційного врегулювання. *Право України. 2013. № 6. С. 235-241.*
  94. Новак А. Принципы делегирования органам местного самоуправления отдельных полномочий органов исполнительной власти в Украине. *Leges et Viata. 2016. № 8, ч. 2. С. 120-124.*
  95. Новак А. Теоретические основы исследования особенностей формирования национальной антикоррупционной политики: публично-правовой аспект. *Leges et Viata. 2017. № 8, ч. 2. С. 108-112.*
  96. Новосад Ю. О некоторых потенциальных возможностях прокуратуры, связанных с выявлением, устранением и блокировкой причин и условий преступности в Украине. *Leges et Viata. 2017. № 3, ч. 2. С. 91-94.*
  97. Носик О. А. Розвиток служби управління персоналом державного органу на засадах компетентнісного підходу: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.

98. Оксенчук І. Сучасне визначення наукових підходів до формування пенітенціарної політики України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 112-114.
99. Олійник В. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні: види та їх характеристика. *Верховенство Права*. 2017. № 3 (30). С. 20-26.
100. Олькіна О. Функції конституційного інституту дострокового припинення повноважень вищих посадових осіб України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 11-15.
101. Осауленко С. В. Конституційні норми про політичні партії в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 16-19.
102. Остапенко О. Г. Децентралізація чи федералізація – оптимальний шлях реформування публічної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 26-29
103. Остропілець В. Р. Форми взаємодії органів досудового розслідування міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 110-114.
104. Пильгун Н. В., Хомченко О. В. Особливості механізму держави в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 24. С. 62- 67.
105. Піонтковська О. О. Проблематика процесу децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 46. С. 207-216.
106. Погорілка В.Ф. Органи державної влади України: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. 592 с.
107. Поклад О. В. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю поліції в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 139-145.
108. Политанский В. Доктрина понятия электронного управления. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 98-101.
109. Предместніков О. Г. Адміністративно-правове регулювання організаційної структури Міністерства юстиції України. *Форум права*. 2016. № 5. С. 157-167.
110. Пузирний В. Ф. Адміністративна діяльність Служби безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 121-123.
111. Радченко О. О. Генезис легітимації інститутів публічної влади в Україні: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
112. Ременяк О. Децентрализация публичной власти в украинской правовой мысли новейшего времени. *Leges si Viata*. 2017. № 11, ч. 2. С. 134-137.
113. Рєзнік О. М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Право і суспільство*. 2016. № 2 С. 145-151.
114. Різак М. В. Діяльність уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту персональних даних. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6, Т. 1. С. 45-49.

115. Родченко І. Ю. Розвиток механізмів самовпорядкування в системі державного управління: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 21 с.
116. Роман В. Ф. Механізми державного управління процесами децентралізації влади: досвід країн ЄС для України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2017. 20 с.
117. Рудниченко С. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 143-149.
118. Савенко М. Конституційний Суд як інституція стримувань і противаг у системі державної влади. *Дайджест*. 2002. № 10. С. 106-114.
119. Саунін Р. Д. Адміністративні процедури в системі реалізації владної компетенції публічної адміністрації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 3. С. 182-186.
120. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України: моногр. Київ: Парлам. вид-во, 2018. 184 с.
121. Стефанчук М. М. Теоретико-методологічні та організаційно-правові засади реалізації прокуратурою України представницької функції: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 40 с.
122. Стефанчук М. Праксеологічні засади організації діяльності прокуратури щодо реалізації нею представницької функції. *Право України*. 2017. № 5. С. 148-160.
123. Томкіна О. О. Принцип партнерства у відносинах між інститутами громадянського суспільства і держави: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 62-65.
124. Торяник О. Ю. Компетенція органів прокуратури України як основи її конституційно-правового статусу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 64-66.
125. Усаченко О. О. Розвиток системи базових механізмів державного управління: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
126. Федоренко В. Національні комісії з регулювання природних монополій у системі центральних органів виконавчої влади: проблеми нормопроєктного та управлінського забезпечення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 3. С. 85-94.
127. Циганок С. В. Адміністративно-правовий статус регіональної прокуратури в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
128. Цимбалістий Т. О. Інститут імпідменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 42-44.
129. Шалабай А. В. Поняття конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами та визначення його складників. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 79-81.
130. Шаповал В. Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління. *Право України*. 2016. № 4. С. 72-88.
131. Шарий В. Державне управління ризиками у фінансовій сфері виконавчої гілки влади України. *Вісник Національної академії державного управління*

*при Президентіві України*. 2010. № 3. С. 135-142.

132. Шихненко Д. Институционализация инновационного лидерства на пути к демократизации государственного управления в Украине. *Legea si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 178-181.
133. Шишкін В. Конституційні основи правового реагування органів державної влади на акти воєнної агресії. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 214-222.
134. Яковлев А. Принцип разделения государственной власти и его обеспечение в конституционном процессе современной Украины. *Legea si Viata*. 2016. № 11. ч. 2. С. 164-168
135. Ярош Я. Взаємодія молодіжних громадських організацій з політичними партіями в Україні. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. № 4, ч. 5. С. 89-93.

### **Рекомендована література до Темі 7:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 37-38. Ст. 366.
- ❖ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2011. № 97.
- ❖ Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 14. Ст. 81.
- ❖ Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 20. Ст. 282.
- ❖ Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 448.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 1. Стор. 46.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції

України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018. *Офіційний вісник України*. 2018. № 41. Стор. 77. Ст. 1460.

### Спеціалізована література:

1. Адашис Л. І. Політичні партії як суб'єкти виборчого процесу на виборах народних депутатів України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 232 с.
2. Акуленко В. Народ для виборів влади чи вибори влади для народу. *Нова політика*. 1998. № 1. С. 14-19.
3. Афанасьєва М. В. Конституційно-правове забезпечення виборчих технологій в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 203 с.
4. Бабін Б. Проблема національних квот у виборчому праві України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 58-64.
5. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Міжнародні виборчі стандарти: правова природа, змістовна та системна характеристика, актуальні питання імплементації в законодавство України: моногр. Суми: Університетська книга, 2012. 227 с.
6. Баймуратов М. Проблема становлення єдиної системи міжнародних виборчих стандартів. *Право України*. 2013. № 5. С. 63-76.
7. Бакумов О. Проблеми зловживання правами громадян у процесі реалізації форм безпосередньої демократії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 125-132.
8. Бакумов О. С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації: моногр. Харків: Право, 2015. 245 с.
9. Барабаш Ю. Окремі питання модернізації конституційних засад виборчого права України. *Право України*. 2013. 5. С. 46-53.
10. Барабаш Ю. Установча влада Українського народу як конституційний феномен. *Право України*. 2009. № 11. С. 73-77.
11. Берченко Г. В. Внутрішня організація політичних партій як предмет конституційного регулювання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 111-117.
12. Білан С. В. Доктринальні підходи до поняття референдуму у науці конституційного права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 33-36.
13. Білан С. В. Конституційно-правові засади референдуму, як форми прямої демократії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
14. Білоус А. Пропорційні вибори в Україні: ілюзії чи реалії. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 2-5.
15. Богачов С. В. Про стан та завдання щодо правової просвіти громадян у сфері виборчого законодавства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 118-127.
16. Богашева Н. Еволюція виборчої системи в Україні. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 1. С. 42-50.

17. Богашов О. А. Виборчі комісії в системі органів публічної влади України: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 18 с.
18. Богашов О. Електоральна гілка влади як потенційний напрям розвитку системи виборчих комісій України. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 3. С. 110-114.
19. Боголюбов С. А. Референдуми по экологическим проектам. *Государство и право*. 1999. № 11. С. 31-37.
20. Бондар М. Ю. Конституційний референдум: теорія та практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
21. Бурда С. Я. Адміністративно-правовий захист учасників виборів і референдумів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 16 с.
22. Бучин М. А. Демократичні вибори в Україні: принципи, механізми та технології реалізації: моногр. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. 448 с.
23. Бучковський С. Виборчий кодекс: вибрані зміни, впроваджені до польського виборчого права. *Право України*. 2013. № 5. С. 77-85.
24. Гудзь Л. Механізм забезпечення виборчих прав громадян України та його основні елементи. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 129-131.
25. Журавель Я. Проблеми призначення виборів до органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 100-101.
26. Заворотченко Т. М. Виборче законодавство та право на референдум: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 69-78.
27. Задорожня Г. В. Принцип рівного виборчого права громадян у рішеннях Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 42-49.
28. Кампо В. М. Конституційні засади виборів у практиці Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 17-28.
29. Кириченко Л. Народовладдя і місцеве самоврядування в Україні. *Право України*. 2001. № 6. С. 99-101.
30. Клименко О. І. Права громадян на народне волевиявлення: історичні та теоретико-правові аспекти виборів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 145-150.
31. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: моногр. Київ: Час Друку, 2011. 132 с.
32. Ключковський Ю. Деякі проблеми конституційного регулювання виборів України. *Право України*. 2012. № 8. С. 86-92.
33. Ключковський Ю. Суб'єктивні права, похідні від основних виборчих прав. *Право України*. 2015. № 10. С. 122-130.
34. Ключковський Ю. Виборчий процес: правова природа і суб'єктний аспект. *Право України*. 2014. № 7. С. 157-166.

35. Книгін К. Правове визначення референдуму як форми народовладдя (проблеми теорії і практики). *Право України*. 2001. № 11. С. 28-31.
36. Князев С. Д. Предмет современного российского избирательного прав. *Государство и право*. 2000. № 5. С. 31-40.
37. Князевич Р. П. Конституційно-правові засади виборів Президента України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2002. 18 с.
38. Коваль О. Я. Підходи до розуміння легітимності влади в історії політичних і правових учень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 21-24.
39. Коваль О. Я. Проблеми легітимності влади в сучасному інформаційному суспільстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 11-15.
40. Коваль О. Я. Теоретико-правові засади легітимності державної влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 23. С. 32-35.
41. Ковальчук В. Всенародний референдум як одна з форм легітимації державної влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Право України*. 2009. № 12. С. 151-160.
42. Колісник В. Голосування та встановлення результатів виборів: проблеми правового регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 93-102.
43. Корольова-Борсоді Н. В. Правове регулювання виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 254 с.
44. Костишин Р. В. Поняття та зміст принципів передвиборчої агітації. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2006. № 34. С. 192-199.
45. Кресіна І. О., Перегуда Є. В. Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 368 с.
46. Кривенко Л. Конституційні основи референдуму. Проблеми демократизації. *Віче*. 2001. № 2. С. 96-108.
47. Лавринович О. В. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року: досвід визначальних рішень вітчизняного державотворення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 5-10.
48. Лавринович О. Місце суду у правовій інфраструктурі виборчих кампаній в Україні. *Право України*. 1999. № 5. С. 23-25.
49. Лавринович О. Проблема недійсності виборів. *Право України*. 2000. № 6. С. 84-85.
50. Лавринович О. Реформа виборчої системи і Парламент України. *Право України*. 2000. № 1. С. 97-98.
51. Левіна Ю. Інститути демократії в умовах розвитку громадянського суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 265-271.
52. Лізунова О. Д. Актуальні питання законодавчого регулювання інформаційного забезпечення виборів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 12. С. 31-37.

53. Логачова В. В. Конституційно-правові засади громадського контролю в проведенні виборів та референдумів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 19 с.
54. Логачова В. Перспектива розвитку громадянського контролю за виборами і референдумами в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 3 (111). С. 43-47.
55. Лук'янов Д. Правова і політична оцінка загороджувального бар'єру як інституту виборчого права. *Право України*. 2005. № 12. С. 10-18.
56. Мазур О. Виборча система України: у пошуках оптимального варіанту. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 6-8.
57. Максакова Р. Дострокове припинення повноважень представницьких органів влади як предмет всеукраїнського референдуму: позиція народу. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 9. С. 6-10.
58. Максакова Р. М. Вибори до органів місцевого самоврядування: проблеми теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 223 с.
59. Максакова Р. М. Вибори як форма реалізації установчої влади в Україні: актуальні питання сьогодення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 1 (99). С. 52-58.
60. Малкіна Г. М. Взаємодія виборчої і партійної системи: світовий досвід і проблеми України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2004. 18 с.
61. Марцеляк О. Конституційні засади виборчого права України (загальнотеоретична характеристика). *Право України*. 2013. № 5. С. 38-45.
62. Молчанова Ю. Институт местного референдума: опыт зарубежных стран, перспективы для Украины. *Leges et Vita*. 2018. № 6, ч. 2. С. 62-65.
63. Мурашин А. Г. Міжнародне сприяння здійсненню безпосередньої демократії. *Право України*. 2000. № 8. С. 6-10.
64. Мурашин А. Г. Прямое правотворчество. Особенности принятия актов прямого народовластия. *Государство и право*. 2001. № 2. С. 85-93.
65. Мурашин О. Акти прямого народовладдя у механізмі правового регулювання. *Право України*. 2000. № 9. С. 18-21.
66. Мурашин О. Акти прямого народовладдя, їх система та класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 1. С. 61-64.
67. Мурашин О. Акти прямого народовладдя: проблеми ефективності. *Право України*. 1999. № 10. С. 3-7.
68. Мурашин О. Економічні відносини і локальні акти прямого народовладдя. *Юридический вестник*. 1999. № 4. С. 72-76.
69. Мурашин О. Правозастосовчі акти прямого народовладдя (теоретичний аспект). *Право України*. 1999. № 8. С. 20-23.
70. Мурашин О. Сучасне дослідження проблем законодавства про вибори народних депутатів. *Право України*. 2001. № 7. С. 138-139.
71. Наливайко Л. Р., Пізнюр І. В. Процедура імпідменту: проблемні питання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 17-21.
72. Натуркач Р. П. Виборче право в системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2014. 16 с.
73. Неліна Н. Вибори як форма волевиявлення українського народу. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 7. С. 15-18.

74. Неліпа Н. Проблеми визначення конституційно-правового статусу українського народу. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 29-33.
75. Ніконова Л. Мажоритарна та пропорційна система народного представництва: з історії політико-правової дискусії. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4. С. 60-65.
76. Орзих М. Реформа избирательной системы Украины. *Юридический вестник*. 1998. № 1. С. 57-68.
77. Петришин О. Народовладдя – основа демократичної, правової, соціальної держави. *Право України*. 2009. № 6. С. 4-9.
78. Петришин О. Пропорційна виборча система: історичний досвід запровадження. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2006. № 1. С. 53-58.
79. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 102-105.
80. Погорілко В. Акти прямого народовладдя в Україні. *Право України*. 2000. № 2. С. 118-119.
81. Погорілко В. Вибори народних депутатів України як ключовий процес державотворення і право творення. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 1. С. 38-45.
82. Погорілко В. Основні засади теорії безпосередньої демократії. *Право України*. 2001. № 8. С. 26-32.
83. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: моногр. / заг. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: [б.в.], 2000. 248 с.
84. Пономарьова Г. Змішана виборча система (досвід виборів народних депутатів України у 2002 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 48-58.
85. Примуш М. Політичні партії та виборчий процес. *Право України*. 2001. № 3. С. 124-127.
86. Розум І. О. Теоретичні та практичні аспекти провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій та комісій з референдуму: моногр. Київ: Славутич-Дельфін, 2015. 198 с.
87. Селіванов А. Суверенітет народу і його забезпечення публічною владою. *Право України*. 2009. № 11. С. 66-70.
88. Серьогіна С. Вибори як спосіб легітимізації форми правління: конституційно-правовий аспект. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 45-54.
89. Скрипнюк В. М. Проблема «вибору» виборчої системи: Україна і європейський досвід. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 1 (99). С. 60-69.
90. Скрипнюк О. Категорії «народний університет», «народне волевиявлення», «безпосередня демократія», «форма безпосередньої демократії»: теоретико-методологічні аспекти. *Право України*. 2012. № 9. С. 281-290.
91. Скрипнюк О. Політичні та організаційні фактори в системі гарантій принципу народного суверенітету в Україні. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 22-28.
92. Слободян Н. Проблеми конституційно-правової відповідальності за порушення законодавства про вибори. *Вісник Центральної виборчої комісії*.

2006. № 1. С. 77-82.

93. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 575 с.
94. Смуk М. М. Сучасний стан законодавчого регулювання теми народної законодавчої ініціативи. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 257-268.
95. Співаков І. Виборчі (електоральні) відносини як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 10. С. 20-23.
96. Співаков І. Теоретичні аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері виборчих відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 12. С. 32-35.
97. Ставнічук А. П. Місцевий референдум як форма безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
98. Ставнічук М. Вибори як ключовий інститут демократичного конституційного ладу сучасної України. *Право України*. 2013. № 5. С. 18-29.
99. Тимошенко І. В. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 215 с.
100. Тодика О. Ю. Вибори в парламенти країн СНД (порівняльно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 210 с.
101. Федоренко В. Л. Запровадження окремих міжнародних стандартів виборчого права в контексті модернізації Конституції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 12-19.
102. Цимбалістий Т. О. Інститут імпичменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 42-44.
103. Чупахін О. Правова культура учасників виборчого процесу – важливий аспект демократичних виборів. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 45-52.
104. Шорський П. О. Виборчі права громадян як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6, Т. 2. С. 72-77.
105. Шумляк О. П. Інститут реєстрації виборців у виборчому процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 214 с.
106. Юрах В. М. Про перспективу кодифікації законодавства стосовно фінансування виборчого процесу. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 108-114.
107. Ющенко О. Недосконалість законодавства про референдум як один із основних чинників зловживання владою в процесі референдуму. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 30-35.
108. Яворський В. Принципи сучасного виборчого права України. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 3. С. 40-45.
109. Яковлев А. Розвиток виборчої системи як складова сучасного конституційного процесу в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 24-31.

110. Янчук А. О. Теоретичні засади референдумного процесу в Україні: моногр. Київ: Київ. ун-т, 2010. 207 с.

### **Рекомендована література до Теми 8:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
- ❖ Про Державний Гімн України: Закон України від 6 березня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 163.
- ❖ Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
- ❖ Про державні символи України: Постанова Верховної Ради України від 3 вересня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 45. Ст. 241.
- ❖ Про економічну самостійність Української РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 3 серпня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 34. Ст. 499.
- ❖ Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 1 грудня 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 1. Ст. 2.
- ❖ Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
- ❖ Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 529.
- ❖ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Голос України*. 2018. № 122.
- ❖ Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
- ❖ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. Ст. 397.

- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» 28 лютого 2018 № 2-р/2018. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 2. Ст. 102.

Спеціалізована література:

1. Nalivayko L. R. Performance problems of the Ukrainian state in social. *European Journal Of Natural History*. 2006. № 5. P. 85-86.
2. Акрамова А. Т. Учение И. Берлина о политической свободе, либерализме и плюрализме: дис. ... канд. полит. наук. Уфа, 2009. 145 с.
3. Андрушко І. П. Особливості застосування категорії «інтерес» у конституційному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 19 с.
4. Баклан О. Громадський контроль і громадська думка у сфері підприємництва: теоретично-прикладні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 4. С. 58-60.
5. Бакумов О. С. Проблеми зловживання правами громадян у процесі реалізації форм безпосередньо. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 125-132.
6. Баликіна Л. І. Парламентаризм – система політичної організації держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 100-106.
7. Бедрій Р. Б. Об'єкти комунальної власності в Україні: конституційно-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 75-83.
8. Беха В. П. Громадські організації у дискусії демократизації суспільства: моногр. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с.
9. Белов Д. Реформування конституційного ладу: позитиви та негативи. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 101-104.
10. Борисова В. Релігійна організація – функціональний вид непідприємницьких організацій. *Право України*. 2014. № 2. С. 123-130.
11. Бутинський В. Я. Особливості цивільно-правового статусу релігійних організацій в Україні. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 75-79.
12. Василенко В. Юридична регламентація статусу офіційної (державної) мови у практиці європейських держав. *Право України*. 2016. № 3. С. 74-83.
13. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України. *Право України*. 1998. № 1. С. 34-38.
14. Веніславський Ф. Правове обмеження державної влади – необхідна передумова стабільності конституційного ладу. *Право України*. 2010. № 6. С. 108-116.
15. Вінцукевич К. В. Теоретико-правові основи організації та діяльності політичних партій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 15 с.
16. Власов А. Реалізація демократії як принципу конституціоналізму в Європейському Союзі. *Юридична Україна*. 2006. № 4. С. 26-29.
17. Войналович В. Релігійні чинники у процесах націє- та державотворення:

- досвід сучасної України: моногр. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 272 с.
18. Волянська Г. М. Народний суверенітет та форми його реалізації в Україні: конституційно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1995. 22 с.
  19. Гаєва Н. П. Закон України «Про громадські об'єднання»: деякі актуальні проблеми. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 97-104.
  20. Ганьба Б. Причини існування та засоби подолання елітарного правового нігілізму в умовах сучасних суспільств перехідного типу. *Юридична Україна*. 2011. № 5. С. 10-15.
  21. Гейда О.В. Теоретико-правові основи організації та діяльності політичних партій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 16 с.
  22. Георгіца А. Парламентарна форма державного правління: особливості та видові ознаки. *Право України*. 2009. № 10. С. 67-70.
  23. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу. *Право України*. 2011. № 5. С. 159-174.
  24. Головатий С. Україна – «соціальна» держава: що це? *Право України*. 2014. № 7. С. 199-233.
  25. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз: моногр. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2009. 392 с.
  26. Горбунова Л. М. Правові основи розвитку громадянського суспільства в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 6-11.
  27. Гудзь Т. І. Конституційне закріплення суспільного ладу: основні підходи. *Право і безпека*. 2015. № 3. С. 21-25.
  28. Дзевелюк М. Номенклатура функції сучасної держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 11. С. 171-176.
  29. Дикун І. М. Специфіка політичного плюралізму в умовах сучасної партійної системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 18 с.
  30. Длугопольський О. В. Сучасні соціально-економічні проблеми теорії та практики розвитку економічних систем: моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2016. 204 с.
  31. Дорошенко Ю. Політичний статус засобів масової інформації за системи поділу влади (На тлі посттоталітарних процесів). *Людина і політика*. 1999. № 2. С. 5-9.
  32. Дроботов С. Поняття ідеологічної функції права і специфіка її реалізації у демократичній державі. *Юридична Україна*. 2011. № 2. С. 10-17.
  33. Євдокимов В. Розвиток ідей правової держави в умовах тоталітаризму та переходу суспільства до демократії. *Право України*. 1997. № 7. С. 3-4.
  34. Журенок Т. В. Особливості правової процедури припинення громадських організацій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 107-114.

35. Загуменна Ю. О. Особливості реалізації правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України. *Європейські перспективи*. 2009. № 4. С. 187-194.
36. Залізнюк В. В. Деякі аспекти дефініції поняття «політична партія» в наукових працях та національному законодавстві України як відображення її функцій та ролі в суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 99-103.
37. Заславська О. Органи державної влади України як відкрита інформаційна система. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2009. Вип. 13. С. 190-194.
38. Захарова Т. Приватна власність у сучасному українському суспільстві: соціологічний вимір. *Вісник Кіровоградського національного технічного університету*. 2011. № 3. С. 117-128.
39. Захарчук А. Політична система сучасної України: становлення, розвиток та особливості трансформації. *Юридична Україна*. 2006. № 4. С. 26-30.
40. Зварич Р. Національна держава в контексті глобалізації. *Юридична Україна*. 2009. № 2. С. 8-11.
41. Зінченко Ю. Принцип пропорційності як складова верховенства права. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 14-17.
42. Зюзь Д. В. Сутність та чинники розвитку економічної системи. *Державне будівництво*. 2016. № 2. С. 1-12.
43. Ільницький М. С. Становлення конституційного ладу в Україні. *Право.ua*. 2017. № 3. С. 10-15.
44. Іщук С. І. Концептуальні засади реалізації права на свободу об'єднань в Україні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 2. С. 1-12.
45. Кабанець О. С. Демократія як явище правової дійсності (теоретико-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
46. Кашуба О. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 103-106.
47. Кельман М. Аспекти аналізу методологічних проблем співвідношення держави та права. *Право України*. 2009. № 2. С. 60-67.
48. Кельман М. Десять засад демократії. *Право України*. 1996. № 8. С. 7-10.
49. Кіндратець О. Традиційні і нетрадиційні форми взаємодопомоги у соціальній державі. *Людина і політика*. 2000. № 5. С. 82-86.
50. Кісель В. Й. Генезис уявлень про сутність права власності: історія та сучасність. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 115-118.
51. Клименко О. І. Поняття конституційного права громадян на мирні зібрання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 134-141.
52. Ковальчук В. Б., Панчук І. О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: моногр. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Остроз. акад.», 2016. 209 с.
53. Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 103-108.

54. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. *Право України*. 2014. № 4. С. 9-16.
55. Коломоєць О. В. Функції держави у сучасному державознавстві: теоретичні проблеми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С. 41-44.
56. Константинова Т. В. Плюралізм політичних груп як основа демократичного політичного вибору. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 47. С. 49-56.
57. Костицький В. Політичні партії в системі «громадянське суспільство і держава». *Право України*. 1995. № 12. С. 32-34.
58. Кохановська О. Інформаційно-правова основа громадянського суспільства. *Право України*. 2015. № 4. С. 35-42.
59. Краковська А. Є. Поняття соціальної функції держави в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 31. С. 14-19.
60. Кресіна І. О. Держава і громадянське суспільство: проблеми взаємодії. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 378-383.
61. Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2009. № 3. С. 365-372.
62. Кройтор А. В. Роль, місце та функції політичних партій у процесі формування паритетної демократії. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 47. С. 108-113.
63. Кротюк В. Конституційно-правове регулювання статусу Національного банку України і гарантії його незалежності. *Право України*. 1999. № 4. С. 21-26.
64. Крусян А. Громадянське суспільство в Україні як передумова сучасного українського конституціоналізму: поняття і тенденції розвитку. *Право України*. 2014. № 4. С. 17-25.
65. Кудрявцева О. Класифікація та систематизація конституційних прав і свобод дитини в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 47-52.
66. Куракін О. М. Співвідношення верховенства права та закону в розрізі соціологічної концепції право розуміння. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2. С. 33-36.
67. Куян І. До питання про абсолютність і обмеженість суверенітету держави. *Право України*. 2011. № 7. С. 148-155.
68. Лазор К. П. Релігійні об'єднання в Україні: організаційно-правові основи діяльності. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 282-287.
69. Литвиненко Н. І. Інституціональні чинники розвитку сучасної соціально-економічної системи: дис. ... д-ра економ. наук. Дніпропетровськ, 2016. 487 с.
70. Литвинов О. М. Республіканська форма правління як засада конституційного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
71. Лошихін О. М., Якубовський Д. Г., Янішевський А. В. Реформування місцевої влади як одна з засад і гарантій конституційного ладу України.

- Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 77-81.
72. Луцький Р. П. Соціально-економічне середовище як визначальний фактор формування та розвитку позитивного права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 6. С. 39-44.
  73. Макаренков О. Ознаки права відкритого суспільства: концептуальний підхід. *Юридична Україна*. 2012. № 11 С. 12-19.
  74. Макаренков О. Співвідношення генетичного і структурно-функціонального методів у дослідженні напрямів трансформації права відкритого суспільства. *Юридична Україна*. 2012. № 8 С. 12-19.
  75. Малкіна Я. Д. Економічний зміст податків, їх роль та сучасний стан податкової системи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. С. 854-858.
  76. Мацко А. Політика зайнятості та ринок праці в Україні крізь призму світового досвіду. *Розбудова держави*. 1995. № 3. С. 25-27.
  77. Менджул М. В. Цивільно-правовий статус громадських організацій: моногр. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2010. 200 с.
  78. Наливайко Л. Р. Верховенство права як принцип основ державного ладу України. *Актуальні проблеми політики*. 2006. Вип. 28. С. 117-122.
  79. Наливайко Л. Р. Гарантії державного ладу України: проблеми визначення поняття. *Науковий вісник юридичної академії міністерства внутрішніх справ*. 2005. № 4. С. 153-159.
  80. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 535 с.
  81. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
  82. Наливайко Л. Р. До питання про визначення поняття «механізм Української держави». *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 10. С. 92-96.
  83. Наливайко Л. Р. Історія становлення державного ладу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 31-35.
  84. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові засади та зміст екологічної функції Української держави. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2006. № 1. С. 181-185.
  85. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові основи економічної функції Української держави. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2007. Вип. XVIII. С. 29-34.
  86. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові основи механізму Української держави та його принципів. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 8-11.
  87. Наливайко Л. Р. Концепції і підходи до розуміння поняття «державний лад». *Юридичні і політичні науки*. 2005. Спецвипуск, т. 1. С. 176-181.
  88. Наливайко Л. Р. Нормативно-правові гарантії державного ладу України. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2009. № 1. С. 24-27.
  89. Наливайко Л. Р. Ознаки гарантій державного ладу України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1.

С. 7-14.

90. Наливайко Л. Р. Регулююча роль Української держави в економічній сфері. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2007. № 2. С. 3-9.
91. Наливайко Л. Р. Реформування механізму держави в контексті євроінтеграційної орієнтованості зовнішньої політики України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2007. № 2 (33). С. 48-53.
92. Наливайко Л. Р. Роль принципів державного ладу у розбудові демократичної, соціальної і правової держави Університетські наукові записки. *Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2008. № 1. С. 11-15.
93. Наливайко Л. Р. Система організаційно-правових гарантій державного ладу України. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. С. 3-12.
94. Наливайко Л. Р. Системний взаємозв'язок категорій «державний лад» та «суспільний лад». *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2007. Спецвипуск. С. 78-83.
95. Наливайко Л. Р. Системний взаємозв'язок категорій конституційний та державний лад: теоретико-методологічний підхід. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2006. № 4. С. 3-13.
96. Наливайко Л. Р. Современные политические процессы и развитие государственности в Украине. *Право: теория и практика [The law: theory & practice]*. 2006. № 5. С. 58-61.
97. Наливайко Л. Р. Содержание экологической функции современного государства: конституционно-правовые основы. *Российское право в Интернете*. 2006. № 2. URL: [http://rli.consultant.ru/magazine/2006/const\\_law](http://rli.consultant.ru/magazine/2006/const_law).
98. Наливайко Л. Р. Соціальна функція Української держави та її конституційно-правові основи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2006. № 2. С. 155-159.
99. Наливайко Л. Р. Співвідношення категорій «державний лад» і «політична система» в аспекті розробки загальної концепції розбудови Української держави. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2006. № 3. С. 17-24.
100. Наливайко Л. Р. Структурованість як невід'ємний атрибут конституційного механізму української держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 8. С. 5-15.
101. Наливайко Л. Р. Теорія соціальної функції сучасної Української держави в умовах політичних та економічних перетворень. Університетські наукові записки. *Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2007. № 1. С. 13-17.
102. Наливайко Л. Р. Форми здійснення політичної функції Української держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 8. С. 3-7.
103. Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Політична функція Української держави: теоретико-правові та конституційно-правові засади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 316 с.
104. Оніщенко Н. М. Нормотактика як складова державної правової політики.

- Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 37-42.
105. Опришко В. Державно-правова реформа в Україні: основні напрями. *Право України*. 1998. № 1. С. 11-15.
  106. Орзіх М. Президентська республіка – різновид республіканської форми правління. *Право України*. 2009. № 10. С. 72-75.
  107. Остапенко М. Політичний плюралізм: багатогранність змісту. *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 29-36.
  108. Палінчак М. М. Мережа релігійних організацій в Україні: стан та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 205-214.
  109. Панчук І. О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
  110. Пархоменко Н. Роль громадянського суспільства у захисті прав і свобод людини та громадянина. *Право України*. 2014. № 4. С. 116-125.
  111. Пацурківський Ю. П. Основні підходи до визначення поняття та природи власності в цивільних правовідносинах. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. № 628. С. 59-64.
  112. Пелих Н. Конституційний Суд – гарант конституційного ладу в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 3. С. 25-27.
  113. Перегуда Є. До проблеми законодавчої регламентації багатопартійності в Україні. *Право України*. 2001. № 4. С. 69-74.
  114. Петришин О. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 57-61.
  115. Погорілко В. Актуальні проблеми демократії управління і бюрократії в Україні. *Право України*. 2001. № 9. С. 124-125.
  116. Погорілко В. Нова Конституція України – втілення національної ідеології державотворення. *Право України*. 1997. № 1. С. 46-47.
  117. Прилуцький С. В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в умовах становлення правової держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 47-55.
  118. Примуш М. Порядок утворення і діяльності політичної партії. *Віче*. 2001. № 5. С. 143-154.
  119. Прієшкіна О. В. Конституційний лад України та його роль у становленні та розвитку місцевого самоврядування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2009. 40 с.
  120. Прієшкіна О. В. Конституційний лад України: актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку: моногр. Одеса: Фенікс, 2008. 280 с.
  121. Реньов Є. В. Цінності конституційного ладу України та їх правова регламентація: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
  122. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: моногр. Ужгород: Право, 2018. 440 с.
  123. Серьогін С. В. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та

- застосування: моногр. Дніпропетровськ: Середняк Т. К, 2014. 124 с.
124. Скрипнюк О. В. Соціально-правова держава в Україні: проблеми теорії та практики. До 10-річчя незалежності України: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
  125. Тацій В. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – основний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4. С. 3-8.
  126. Торяник В. М. Інформаційна безпека як складова національної безпеки держави. Роль ЗМІ в забезпеченні інформаційного суверенітету України. *Право і суспільство*. 2016. № 2 С. 151-156.
  127. Черничко В. В. Конституційне право на об'єднання у політичні партії в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 235 с.
  128. Шатіло В. Принципи діяльності державної влади і методи їх здійснення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 1. С. 66-70.
  129. Ярмиш О. Громадянське суспільство і злочинність. *Право України*. 2014. № 4. С. 134-140.

#### **Рекомендована література до Теми 9:**

##### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Про визначення порядку обчислення скликань Верховної Ради України: Закон України від 1 лютого 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 8. Ст. 52.
- ❖ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1997. № 107-108.
- ❖ Про Рахункову палату: Закон України від 11 липня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 43. Ст. 212.
- ❖ Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
- ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, № 16-17. Ст. 133.

### Спеціалізована література:

1. Александров О. А. Конституційно-правові засади статусу народного депутата України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
2. Алексєєв В. М. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в Україні: управлінський аспект: автореф. дис. ... д-ра наук. Київ, 2012. 36 с.
3. Ал-Зухайрі А. І. Сучасний парламентаризм як фактор становлення демократичної політичної системи: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2017. 20 с.
4. Анохін О. М. Проблеми підготовчої діяльності комітетів Верховної Ради України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 13. С. 60-63.
5. Антонова О. Р. Взаємодія Верховної Ради України з неурядовими організаціями: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2015. 20 с.
6. Бабенко К. Конституційне регулювання участі громадян у процесі реалізації парламентом контрольної функції: питання теорії і практики. *Юридична Україна*. 2009. № 6. С. 40-45.
7. Бабенко К. Конституційні підвалини генезису парламентаризму в Україні в контексті запровадження політичної реформи. *Юридична Україна*. 2007. № 4. С. 38-45.
8. Баликіна Л. І. Парламентаризм – система політичної організації держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 100-106.
9. Баликіна Л. Парламентаризм – система політичної організації держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 100-108.
10. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: моногр. Харків: Право, 2008. 220 с.
11. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 205 с.
12. Баргілевич М. І. Шляхи вдосконалення процедури імпідменту Президента в Україні крізь призму досвіду зарубіжних країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 36 (1). С. 37-41.
13. Барчук В. Роль і місце уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в юридичному механізмі закріплення прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 134-137.
14. Баскакова Ю. В. Правовий статус апарату Верховної ради України в умовах забезпечення фракційної стабільності законодавчого органу влади. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 12. С. 52-59.
15. Бері В. Регламент Верховної Ради України – процедурно-правова основа реалізація функції парламенту. *Право України*. 2005. № 11. С. 103-107.
16. Берназюк І. М. Реалізація актів стратегічної (програмної) правотворчості парламенту, глави держави та уряду як гарантія прямої демократії: моногр. Ужгород: Гельветика, 2017. 483 с.
17. Бисага Ю. М. Парламентська більшість (коаліція) та парламентська опозиція: теоретико-правове дослідження: моногр. Ужгород: УжНУ, 2013.

187 с.

18. Болдирев С. В. Проблеми правового регулювання парламентського розслідування в процесі застосування процедури імпічменту Президента України. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 118. С. 56-66.
19. Бондарчук О. В. Інститут недоторканності депутата парламенту в Україні та Російській Федерації: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 190 с.
20. Букач В. В. Верховна Рада та Президент України у механізмі забезпечення конституційних політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2008. № 42. С. 185-190.
21. Венгер В. М. Конституційно-правові засади впливу парламентських фракцій на здійснення представницького мандата: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
22. Верцімага І. В. Механізми здійснення парламентського контролю за реалізацією державної екологічної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
23. Волощук О. Т. Причини бікамералізму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 35-44.
24. Гев'юк У. Ю. Формування інституту парламентських виборів у процесі демократизації політичної системи України: дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2011. 217 с.
25. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 100-104.
26. Гербут Н. А. Гендерне представництво в парламентах: українські реалії та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2014. 18 с.
27. Гнатенко Н. Депутатська фракція у Верховній Раді України: елемент політичної структуризації парламенту чи інструмент лобізму. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 235-242.
28. Гончаренко В. Бікамералізм у контекст конституційної реформи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 67-77.
29. Гончаренко І. Б. Проблемні питання законодавчих пропозицій щодо легалізації приватної детективної діяльності в Україні. *Публічне право*. 2016. № 2. С. 196-203.
30. Григорук Н. Г. Конституційно-правовий статус народного депутата України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 216 с.
31. Грицай І. О. Загальнотеоретичний аналіз гендерного збалансування в національних парламентах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 3-7.
32. Гриценко А. П., Абасов Г. Г. Верховна Рада Автономної Республіки Крим: моногр. Сімферополь: ОДЪЖАК, 2008. 267 с.
33. Гриценко О. Сутність і призначення Рахункової палати: проблемні питання. *Право України*. 2004. № 10. С. 106-110.
34. Гусаров С. М. Законотворчість і законодавчий процес в Україні: моногр. / [за заг. ред. О. М. Бандурки]. Харків: Золота миля, 2014. 412 с.

35. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм в українському парламентаризмі: філософсько-правове осмислення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.
36. Звоздецька І. В. Правові ознаки парламентських процедур. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 35-38.
37. Зеленов Р. Ю. Законодательные процедуры Европейского Союза. Эволюция полномочий Европейского парламента. *Государство и право*. 2005. № 1. С. 97-103.
38. Зозуля О. І. Поняття та ознаки принципів діяльності комітетів і тимчасових комісій Верховної Ради України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38 (1). С. 46-50.
39. Зотова Т. Г. Питання удосконалення структури апарату верховної ради України у контексті світового досвіду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 16. С. 142-144.
40. Зубченко Н. І. Регіональне (не-європейське) співробітництво держав в сфері добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження. *Правова держава*. 2014. № 17. С. 102-106
41. Кадук Т. Д. Принципи парламентського контролю. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 58-66.
42. Койчева О. С. Рахункова палата як суб'єкт фінансового контролю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 24 с.
43. Кондратюк С. В. Традиція парламентаризму на західноукраїнських землях: історико-правове дослідження: моногр. Львів: Євросоціум, 2016. 623 с.
44. Косова Е. В. Рахункова палата України: еволюція правового статусу. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 243-246.
45. Кравченко Н. В. Становлення інституту вітчизняного омбудсмена з прав інвалідів: імплементація міжнародно-правових принципів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 153-158.
46. Кунець І. Ю. Конституційне регулювання правового статусу парламентських комітетів та/або комісій на прикладі України та зарубіжних країн. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 71-76.
47. Лєгін Л. М. Законодавчий процес в Україні: теоретико-правове дослідження: моногр. Івано-Франківськ; Дрогобич: Коло, 2015. 132 с.
48. Лемак В. Законодавство і практика люстрації: досвід Чеської Республіки. *Право України*. 2014. № 4. С. 126-133.
49. Лікарчук Д. С. Особливості парламентських конфліктів у сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2016. 18 с.
50. Любченко А. В. Політико-управлінські засади становлення інституту парламентаризму в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2014. 20 с.
51. Любченко А. В. Шляхи формування парламентської культури в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2016. № 4. С. 31-35.
52. Майданник О. Контрольна функція парламенту: сутність, зміст, призначення. *Право України*. 2013. № 5. С. 280-286.

53. Матейчук Р. І. Поняття й характерні ознаки методів організаційно-правових форм діяльності народних депутатів України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 14-17.
54. Медведчук В. Актуальні питання бікамералізму (двопалатної структури парламенту) в класичній європейській державно-правовій теорії. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 341-347.
55. Медведчук В. Двопалатний парламент: правова ретроспекція формування класичної доктрини і моделі. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 14-23.
56. Медвідь А. Особливості правопорядку обрання голови та заступника голови тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 131-133.
57. Мельничук О. Інститут омбудсмана в механізмі захисту права людини на освіту. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 7-10.
58. Мироненко В. П. Політико-правові засади формування і діяльності парламентської коаліції: зарубіжний досвід і Україна: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2016. 22 с.
59. Навора Ю. Роль верхньої палати в законодавчому процесі в двопалатних парламентах. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 32- 36.
60. Наливайко Л. Р. Роль фракцій у реалізації представницької функції Верховної Ради України в контексті конституційної реформи. *Влада. Людина. Закон*. 2003. № 10. С. 99-102.
61. Наливайко Л. Р. Теоретико-прикладні проблеми тлумачення Конституції та законів України Конституційним Судом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 68-75.
62. Наливайко Л. Р. Функції Верховної Ради України: критерії класифікації та види. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 11. С. 5-14.
63. Наливайко О. І. Порівняльно-правовий аналіз реалізації процедури імпічменту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 61-70.
64. Нестерович В. Лобіювання як конституційно-правовий механізм захисту прав і свобод людини та громадянина. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3 (62). С. 83-93.
65. Нестерович В. Ф. Етимологія та феномен поняття «лобіювання»: гносеологічний вимір. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 1 (99). С. 40-50.
66. Онищук І. Проблеми вдосконалення нормативно-правового регулювання вимог до юридичної техніки. *Юридична Україна*. 2011. № 6 (102). С. 22-27.
67. Панчак-Бялоблоцка Н. В. Порівняльний аналіз урядів меншості у європейських парламентських демократіях: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Львів, 2017. 38 с.
68. Пасальський М. Конституційна модель депутатського мандата парламентарія України. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 26-31.
69. Пацкан В. В. Роль парламентаризму в системі конституційно-правового

- механізму забезпечення прав і свобод людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
70. Пеньковська Н. К. Парламентські коаліції у процесі демократизації урядування в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2015. 20 с.
  71. Погорєлова А. І. Розвиток культури парламентаризму в Україні в контексті законотворчої діяльності парламенту: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2015. 32 с.
  72. Погорілко В. Концепція розвитку законодавства України. *Вісник Академії правових наук України*. 1993. № 5. С. 17-24.
  73. Погорілко В. Функції українського парламенту. Від номінального до реального. *Віче*. 2002. № 2. С. 17-21.
  74. Погребняк Н. Зарубіжний досвід організації та діяльності парламентського апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 10. С. 64-67.
  75. Погребняк Н. С. Конституційно-правовий статус апарату Верховної Ради України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 23 с.
  76. Погребняк Н. С. Методи діяльності Апарату Верховної Ради України (класифікація за призначенням). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 14-27.
  77. Погребняк Н. С. Форми діяльності апарату Верховної Ради України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 29. С. 43-53.
  78. Різник С. Про нез'ясоване питання конституційності актів парламенту, прийнятих в умовах Революції Гідності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 58-66.
  79. Рогач О. Я. Проблеми зловживання правом при використанні народними депутатами України депутатського імунітету. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 2. С. 21-27.
  80. Селіванов А. Законодавча влада і конституційне правосуддя в Україні. *Право України*. 2009. № 5. С. 23-27.
  81. Скакун О. Дослідження українського парламентаризму на сучасному етапі. *Право України*. 2001. № 9. С. 125-126.
  82. Словська І. Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 336 с.
  83. Словська І. Сесія – основна організаційно-правова форма діяльності Верховної Ради України. *Право України*. 2012. № 7. С. 134-140.
  84. Снігур І. Вплив парламенту України на визначення територіального устрою. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 4. С. 3-7.
  85. Совгиря О. В. Парламентські дебати в Україні: проблеми правового регулювання та перспективи імплементації світового досвіду. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 56-65.
  86. Сон С. Выборы в Европарламент и перспективы европейской интеграции Украины. *Юридический вестник*. 2005. № 1. С. 129-131.
  87. Станкевич О. І. Місце Комісії Європейського Союзу в законодавчому процесі: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 228 с.
  88. Становлення електронного парламенту в контексті євроінтеграції України: моногр. / І. Ф. Корж [та ін.]. Київ: ПанТот, 2015. 171 с.

89. Стопченко М. І. Конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
90. Супрун В. Ф. Деякі питання щодо вдосконалення взаємодії Міністерства юстиції з Верховною Радою України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 2-3. С. 134-142.
91. Федосюк А. В. Методологічні основи дослідження українського парламентаризму в умовах глобалізації. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 147-159.
92. Француз-Яковец Т. Основи питання організації діяльності двопалатних парламентів Європи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 32-38.
93. Христова Ю. В. Національний та зарубіжний досвід захисту прав людини у громаді муніципальним омбудсманом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 103-108.
94. Шаповал В. М. Основи теорії парламентаризму: моногр. Київ: Парламент. вид-во, 2015. 134 с.
95. Шварцева М. І. Парламентська (Консультативна) Асамблея Ради Європи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
96. Шведа О. Юридическая природа и содержание лоббистской деятельности в контексте опыта зарубежных стран. *Leges et Vita*. 2018. № 4, ч. 2. С. 173-177.
97. Ющенко О. О. Конституційно-правові засади участі громадян у законодавчому процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 22 с.
98. Яровой Т. С. Парламентаризм в умовах сучасного українського державотворення: питання теорії і практики: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2015. 17 с.

### **Рекомендована література до Теми 10:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Питання Адміністрації Президента України: Указ Президента України від 14 липня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 57. Стор. 10. Ст. 1546.
- ❖ Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 14. Ст. 81.
- ❖ Про Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню України: Указ Президента України від 24 червня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 49.
- ❖ Про забезпечення, обслуговування та охорону Президента України: Постанова Верховної Ради України від 4 січня 1992 року. *Бюлетень*

*законодавства і юридичної практики України*. 1999. № 8. С. 86.

- ❖ Про заснування поста Президента УРСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 33. Ст. 445.
- ❖ Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
- ❖ Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
- ❖ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Голос України*. 2018. № 122.
- ❖ Про Положення про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 2 квітня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 25. Ст. 978.
- ❖ Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: Указ Президента України від 15 листопада 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 47.
- ❖ Про Положення про Представника Президента України у Верховній Раді України: Указ Президента України від 15 лютого 2008 року. *Офіційний вісник України*. 2008 № 13. Ст. 323.
- ❖ Про Положення про Раду з питань розвідки: Указ Президента України від 11 березня 1999 року. *Офіційний вісник України*. 1999. № 10. Ст. 379.
- ❖ Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 2 березня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 21. Ст. 158.
- ❖ Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
- ❖ Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України: Указ Президента України від 9 квітня 1997 року. *Урядовий кур'єр*. 1997. № 69.
- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, №16-17. Ст. 133.

#### **Спеціалізована література:**

1. Агафонов С. Правовий статус Президента України. *Право України*. 2000. № 9. С. 24-26.
2. Багряк А. С. Конституційні засади права вето Президента України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 21 с.
3. Байрачна Т. О. Особливості президентського контролю за діяльністю національної гвардії України. *Право і Безпека*. 2016. № 4. С. 29-34.
4. Бак В. І. Конституційно-правові основи взаємовідносин Президента України та Верховної Ради України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
5. Барабаш Ю. Президент у змішаних республіках: деякі питання конституційно-правової теорії та практики. *Право України*. 2012. № 8. С. 93-100.

6. Батанов О. В., Стойко О. М., Ходаківський М. Д. Інавгурація. Історія та сучасність; за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2013. 112 с.
7. Батракова И. В. Институт президентства как субъект концептуальной власти в демократических политических системах: дис. ... канд. полит. наук. Севастополь, 2003. 197 с.
8. Белов Д. Роль главы держави в механізмі здійснення державної влади. *Юридична Україна*. 2005. № 5. С. 11-16.
9. Берзанюк Я. О. Конституційно-правова природа права вето Президента України та пропозицій до прийнятих Верховною Радою України законів *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 43-48.
10. Берназюк О. О. Правовий статус і законодавчі гарантії діяльності Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України та Секретаріату Кабінету Міністрів України: моногр. Ужгород: Гельветика, 2016. 215 с.
11. Берназюк Я. О. Конституційні основи правотворчості президента України: моногр. Херсон: Гельветика, 2013. 511 с.
12. Берназюк Я. О. Місце та роль доручень президента України у процесі реалізації його конституційних функцій. *Економіка і право*. 2012. Вип. 20. С. 147-154
13. Берназюк Я. О. Повноваження Президента України в бюджетному процесі. *Публічне право*. 2014. № 1. С. 19-27.
14. Берназюк Я. О. Поняття та ознаки рішення Президента України в формі доручення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 1. С. 16-22.
15. Берназюк Я. Особливості урядового контролю за нормотворчою діяльністю Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 41-48.
16. Белкіна Ю. Роль Президента України в забезпеченні культурних прав громадян. *Право України*. 2009. № 12. С. 161-167.
17. Василенко Л. П. Повноваження й компетенція центральних органів виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 1 (2). С. 101-108.
18. Вовк Ю. Розмежування сфери компетенції між Президентом і Прем'єр-міністром в Україні. *Право України*. 2009. № 5. С. 51-55.
19. Волинець В. Функція гарантування національної безпеки в контексті державно-правового розвитку сучасної України. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 9-16.
20. Георгієвський Ю. В. Баланс повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування як найважливіший принцип управління (конституційно-правовий аспект). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 3. С. 83-87.
21. Гетьман Є. А. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади: поняття, сутність, основні ознаки. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 42-47.
22. Головатенко В. Правові акти Президента України: юридична природа, статус, функції. *Право України*. 2004. № 3. С. 14-21.
23. Греченко В. А., Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус Адміністрації

- Президента України: моногр. Харків: Харків юридичний, 2014. 299 с.
24. Гриневич В. В. Інститут президентства та органи місцевого самоврядування в Україні: досвід і перспективи взаємодії. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 1. С. 178-186.
  25. Грінь А. А. Дискреція як особливий елемент повноважень органів виконавчої влади. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 97-100.
  26. Даниляк О. О. Конституційно-правові аспекти набуття чинності актів глави держави, що потребують контрасигнації членами уряду: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 5. С. 20-26.
  27. Даниляк О. О. Шляхи вдосконалення механізму контрасигнації в межах конституційної модернізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. Вип. 4. С. 51-54.
  28. Дегтев Г. В. Некоторые теоретические закономерности становления института президентства на современном этапе. *Государство и право*. 2005. № 2. С. 5-11.
  29. Задорожня Г. В. Джерела нормативної регламентації правового статусу глави держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 65-73.
  30. Задорожня Г. В. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: моногр. Київ: Правова єдність; Алерта, 2016. 551 с.
  31. Задорожня Г. В. Правосуб'єктність глави держави: конституційно-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7 С. 49-57.
  32. Задорожня Г. Нормативна регламентація правового статусу глави держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 31-37.
  33. Заяць Н. Теоретико-правові проблеми інституту президентства в механізмі реалізації державної влади в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 29-33.
  34. Зелінська М. Етапи трансформації інституту президентства в Україні. *Правовий менеджмент*. 2010. № 1. С. 68-75
  35. Зозуля О. І. Інститут президентства як об'єкт сучасної конституційної реформи в Україні. *Форум права*. 2010. № 1. С. 126-146.
  36. Зозуля О. І. Конституційне регулювання правового статусу президента України як глави держави. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1. С. 42-48
  37. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус Адміністрації Президента України: моногр. Харків: Харків юридичний, 2014. 300 с.
  38. Зозуля О. І. Шляхи вдосконалення організації та діяльності допоміжних органів Президента України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 116-125.
  39. Ильин А. Импичмент главы государства и историко-теоретический аспект *Правоведение*. 2004. № 5. С. 61-69.
  40. Іванець О. О. Порівняльний аналіз правового статусу президента у французькій республіці та Україні. *Часопис Київського університету права*.

2014. № 1. С. 355-359

41. Касинюк А. Інститут президентства і його сутність та становлення в Україні. *Науковий вісник юридичної академії МВС України*. 2005. № 1. С. 136-142.
42. Кіс Т. Інститут президентства в Україні. *Нова політика*. 2000. № 1. С. 20-24.
43. Клим М. В. Сучасні тенденції розвитку інституту президентства в Україні. *Політологічні записки*. 2013. № 2. С. 179-189.
44. Климюк О. Контроль Президента України за діяльністю Міністерства внутрішніх справ України. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 35-41.
45. Коваленко Р. О. Передвиборна агітація на виборах президентів України та США: конституційно-порівняльне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 21 с.
46. Коваль Н. В. Координаційні, консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби при Президентові України: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
47. Колисенко А. І. Інститут контрасигнування за сучасних умов конституційного реформування. *Право і суспільство*. 2016. № 4 (2). С. 33-40.
48. Колисенко А. І. Особливості інституту контрасигнування в монархічних державах. *Право і суспільство*. 2015. № 6 (2). С. 10-16.
49. Колюх В. Звуження через розширення: правовий статус Президента України в контексті конституційних змін. *Віче*. 2014. № 23. С. 9-12.
50. Колюх В. Інститут президентства в Україні як об'єкт конституційного процесу. *Віче*. 2012. № 11. С. 5-7.
51. Кононенко Н. Інститут президентства в Україні: трансформація напередодні виборів 1999 року. *Людина і політика*. 1999. № 3. С. 3-5.
52. Кохановський В. В. Інститут президентства та строк його повноважень в Україні та інших країнах світу: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 46-50.
53. Крейденко В. В. Інститут президентства в Україні: порівняльний аналіз 2004 – 2012 рр. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 30. С. 151-157
54. Крейденко В. В. Модернізація механізмів інституційної взаємодії між Президентом України і Кабінетом Міністрів України: автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2014. 20 с.
55. Крейденко В. Розподіл управлінських функцій між Президентом України та Кабінетом Міністрів України в контексті адміністративної реформи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 1. С. 235-241.
56. Кресіна І. О. Інститут імпідменту: порівняльний політико-правовий аналіз. Київ: Юридична думка, 2004. 173 с.
57. Кривенко Л. Конституційна відповідальність глави держави. *Віче*. 2001. № 10. С. 3-18.
58. Кудряченко А. Институт президентства на Украине: реалии конституционно-правового статуса. *Государство и право*. 1998. № 3. С. 99-106.
59. Кузнєцова М. Ю. Інформаційно-правовий статус органів виконавчої влади України як колективного суб'єкта інформаційного права. *Приватне та*

- публічне право*. 2017. № 2. С. 72-76.
60. Кухерний Є. Верховенство права в діяльності Президента України *Українське право*. 2006. № 1. С. 295-297.
  61. Лазаренко Л. А. Забезпечення Президентом України конституційного права громадян України на звернення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 23-30.
  62. Лашко О. Президентська вертикаль: так чи ні. *Розбудова держави*. 1995. № 5-6. С. 46-50.
  63. Лесько Н. В. Загальна характеристика правового статусу уповноваженого Президента України *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 827. С. 74-78.
  64. Літвінова О. В. Органи виконавчої влади як суб'єкти державного контролю та нагляду у сфері страхової діяльності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 147-155.
  65. Лузин В. В. Президентская модель разделения властей (на примере США) *Государство и право*. 1999. № 3. С. 82-90.
  66. Лялюк О. Ю. Територіальні органи центральних органів виконавчої влади в системі територіальної організації влади в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 28-39.
  67. Мазур Д. В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 188 с.
  68. Мазур Д. В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 20 с.
  69. Мазур Д. В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 20 с.
  70. Мазур Д. В. Актуальні питання співвідношення нормативно-правових указів Президента України та Законів України. *Право і безпека*. 2005. № 4. С. 30-36.
  71. Мазур Д. В. Особливості дії указів Президента України в часі, просторі та за колом осіб. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2005. № 1. С. 59-65.
  72. Майлыбаев Б. А. Понятие «институт президентства»: теоретико-правовой анализ. *Право и политика*. 2001. № 7. С. 4-10.
  73. Майлыбаев Б. А. Сроки президентства как политическая проблема. *Право и политика*. 2001. № 4. С. 34-39.
  74. Мартинюк Р. «Суперпрезидентська республіка»: конституційно-правова оцінка феномену та досвід пострадянських країн. *Право України*. 2013. № 7. С. 252-262.
  75. Мартинюк Р. Конституційні повноваження президента змішаної республіки та доктрина «прихованих» президентських повноважень. *Право України*. 2012. № 7. С. 141-150.
  76. Мартинюк Р. Проблеми визначення конституційно-правового статусу Президента України в умовах змішаної форми правління. *Право України*.

2009. № 5. С. 44-50.

77. Мартинюк Р. С. Конституційно-правовий статус Президента України та Кабінету Міністрів України: пошук оптимальної моделі компетенційних взаємозв'язків. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 66-75.
78. Марченко В. В. Значення органів виконавчої влади в регулюванні суспільних відносин у сучасних умовах. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2015. Вип. 2. С. 124-130.
79. Матвеева Л. О. Виконання контрольної функції в умовах президентсько-парламентської республіки: тенденції та ризики для української держави. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2013. № 1. С. 29-36.
80. Мельниченко В. Інститут президента в Україні: стан та перспективи розвитку. *Право України*. 2009. № 12. С. 18-29.
81. Михеєнко Р. Виконавча влада і конституційні статуси Президента України та Кабінету Міністрів України. *Право України*. 2000. № 8. С. 24-28.
82. Мудрицька К. О. Зовнішньополітична стратегія Франції за президентства Ніколя Саркозі: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2016. 20 с.
83. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів: зарубіжний та український досвід: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 40 с.
84. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади здійснення опосередкованого впливу громадськості на нормопроектну діяльність Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 52-58.
85. Окопник О. М. Органи внутрішніх справ в організаційно-правовому механізмі реалізації виконавчої влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2007. 178 с.
86. Окопник О. М. Органи внутрішніх справ в організаційно-правовому механізмі реалізації виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 21 с.
87. Олесків І. Становлення в Україні інституту президентства. *Юридична Україна*. 2006. № 3. С. 23-26.
88. Орзіх М. Президентська республіка – різновид республіканської форми правління. *Право України*. 2009. № 10. С. 72-76.
89. Павловська Н. Механізм процедури імпічменту (теоретичний та практичний досвід). *Право України*. 2010. № 3. С. 115-119.
90. Паска О. В. Інститут президентства як чинник державного управління суспільними змінами (досвід посткомуністичних країн): автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2017. 20 с.
91. Пащенко Ю. А. Технології формування іміджу політичного лідера в Україні (на прикладі президентських кампаній 2004 та 2010 рр.): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2016. 19 с.
92. Петрів І. М. Рада національної безпеки і оборони України: правові основи становлення та розвитку: моногр. Харків: Право, 2009. 159 с.
93. Плахотнюк Н. Г. Інститут президентства в Україні: становлення та розвиток: моногр. Київ: Максимус, 2004. 223 с.

94. Полякова Ю. О. Громадські ради як консультативно-дорадчі органи при Президенті України. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 136-144.
95. Процюк І. В. Місце і роль президента в президентській республіці. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 24. С. 379-391.
96. Рудик П. Конституційно-правовий статус Президента України в умовах парламентсько-президентської республіки. *Віче*. 2014. № 20. С. 7-15.
97. Сазонов В. Повноваження Президента України у сфері забезпечення державної безпеки. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 272-278
98. Серьогіна С. Оптимізація статусу президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 23-27.
99. Скакун О. Ф. Президентська гілка влади у системі розподілу влад (в контексті сучасного реформування). *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС*. 2004. Спецвипуск. С. 8-17.
100. Совгіря О. Інститут контрасигнування актів глави держави в Україні: правова природа та проблеми законодавчого регулювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. Вип. 85. С. 66-70.
101. Сухонос В. В. Інститут глави держави в конституційному праві: моногр. Суми: УАБС НБУ, 2011. 339 с.
102. Ткаченко О. Засади державної політики безпеки Президента України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 140-142.
103. Толстоног В. Центральні органи виконавчої влади в інституціональному механізмі державного управління захистом прав споживачів. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2015. Вип. 16. С. 235-250.
104. Удовик В. Інститут президентства в Україні й зарубіжних країнах як об'єкт сучасних науково-теоретичних досліджень. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 6. С. 47-48.
105. Фанін І. С. Військово-технічне співробітництво України в процесі розвитку євроатлантичної інтеграції: безпековий вимір: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2010. 20 с
106. Француз-Яковець Т. А. Двопалатний парламент і глава держави в зарубіжних практиках. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 2. С. 5-13.
107. Чиркин В. Е. Глава государства: сравнительно-правовое исследование: моногр. Москва: НОРМА, ИНФРА-М, 2014. 239 с.
108. Чорна О. О. Комунікативний імідж Президента: моногр. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 296 с.
109. Шатіло В. А. Інститут президентства в системі державної влади України: моногр. Київ. Укр. центр політ. менедж., 2004. 159 с.
110. Шелевер Н. В. Поняття та види імунітету в конституційному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.

### Рекомендована література до Теми 11:

#### Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 87.
- ❖ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
- ❖ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2010. № 94.
- ❖ Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 грудня 1999 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 1999. № 50.
- ❖ Про склад Кабінету Міністрів України: Указ Президента України від 15 грудня 1999 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1999. № 237.

#### Спеціалізована література:

1. Christopher M. Conservatives, the Supreme Court, and the Constitution: Judicial-Government Relations. *Osgoode Hall Law Journal*. 2016. Vol. 12, Issue 7. P. 3-35.
2. Drozd O. The rule of law as a principle of state service in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 60-65.
3. Glukhov A. The legal nature of relations in the civil service. *Sciences of Europe*. 2017. № 14, ч. 3. С. 55-64.
4. Jankurová A. Efektívna verejná správa. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 2. С. 7-12.
5. Țurcan O. Deontologia funcționarului public: de la normă morală spre conduită profesională. *Legea și Viata*. 2016. № 2. ч. 1, С. 13-18.
6. Авер'янов В. Б. «Подвійний» центр виконавчої влади: особливості взаємовідносин глави держави і уряду в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 21-32.

7. Авер'янов В. Б. Закон про Кабінет Міністрів України у світлі Конституції України. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 3-8.
8. Авер'янов В. Б. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту: моногр. Дніпро: Ліра, 2008. 585 с.
9. Авер'янов В. Організація виконавчої влади: необхідність усунення внутрішніх суперечностей. *Право України*. 2009. № 5. С. 30-34.
10. Авер'янов В. Принцип верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації. *Право України*. 2010. № 3. С. 72-75.
11. Алексеева О. Є. Новітні засади нормативно-правового регулювання державної служби в Україні. *Форум права*. 2016. № 1. С. 10-15.
12. Армаш Н. О. Адміністративно-правовий статус керівників органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 200 с.
13. Артеменко И. Органы местного самоуправления как участники административного судопроизводства в Украине: вопросы сегодняшнего дня. *Leges si Viata*. 2016. № 10, ч. 1. С. 3-7.
14. Артим І. І. Оцінка ефективності управління в органах державної виконавчої влади (на прикладі районних адміністрацій): дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2004. 231 с.
15. Безпалюк В. А. Відповідальність виконавчої влади в Україні (на прикладі Кабінету Міністрів України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1, Т. 2. С. 36-39.
16. Белей Є. Н. Правові основи правонаступництва центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 6 (2). С. 32-34.
17. Берназюк І. М. Державні цільові програми як стратегічні акти Кабінету Міністрів України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, Т. 2. С. 17-20.
18. Берназюк І. М. Реалізація актів стратегічної (програмної) правотворчості парламенту, глави держави та уряду як гарантія прямої демократії: моногр. Ужгород: Гельветика, 2017. 483 с.
19. Берназюк Я. О. Особливості урядового контролю за нормотворчою діяльністю Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 41-48.
20. Белкін Л. М. Забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади: адміністративно-правовий вимір: моногр. Ужгород: Бреза, 2014. 550 с.
21. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: моногр. Харків: Право, 2005. 303 с.
22. Бублик Г. Матеріальне та фінансове забезпечення реалізації делегованих повноважень місцевим органам влади відповідно до чинного законодавства України. *Юридична Україна*. 2004. № 11. С. 21-25.
23. Бурбика В. Понятие и особенности взаимодействия органов местного самоуправления с правоохранительными органами. *Leges si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 21-24.

24. Бялоблоский З. Стабільність та ефективність урядів у політичних системах країн Східної Європи: моногр. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 469 с.
25. Вавженчук С. Я. Конституційні основи розвитку виконавчої влади в Україні: моногр. Київ: Атіка, 2011. 216 с.
26. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
27. Гасимов Р. А. огли Електронне урядування як механізм публічного управління та адміністрування: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
28. Георгієвський Ю. В. Про визначення компетенції органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як правового явища. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 21. С. 34-36.
29. Гетьман Є. А. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади в Україні: правовий зміст і проблемні питання: моногр. Харків: Оберіг, 2014. 307 с.
30. Головка В. В. Громадські експертизи і залучення громадян до проведення експертиз органами виконавчої влади: проблеми адміністративно-правового забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 6 (2). С. 55-59.
31. Горбатенко В. Конституційні засади проведення адміністративної реформи в Україні та удосконалення системи органів виконавчої влади. *Юридична Україна*. 2003. № 3. С. 59-62.
32. Горбунова Л. М. Принцип законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 240 с.
33. Гудзь І. Г., Шамрук М. Ю. Особливості адміністративного правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. №5. С. 198-200.
34. Даниленко Ю. Теоретико-правовая характеристика оценивания результатов служебной деятельности государственных служащих. *Leges et Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 48-51.
35. Денисова А. В. Синергетика як сучасний методологічний підхід до дослідження адміністративного нагляду органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 62-66.
36. Дерещ В. І. Управлінські відносини в системі органів виконавчої влади та їх правове регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 190 с.
37. Дзюба І. І. Адміністративно-правові засади діяльності Міністерства внутрішніх справ як центрального органу виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 209 с.
38. Донченко О. Принципи законності в діяльності місцевого самоврядування. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2, ч. 2. С. 72-75.
39. Железняк Н. Міністерство юстиції України – провідний орган у забезпеченні реалізації державної правової політики. *Право України*. 2000. № 8. С. 38-41.

40. Журавльов Д. В. Теоретико-правові засади оптимізації функціонування центральних органів виконавчої влади України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 32 с.
41. Завадяк О. П. Структура механізму адміністративно-правового забезпечення законності та дисципліни в органах виконавчої влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 275-279.
42. Загорулько Є. О. Контроль та нагляд за застосуванням заходів адміністративного примусу органами державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 77-80.
43. Ільницький М. П. Адміністративно-правове регулювання електронного урядування у сфері публічного управління в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2017. 15 с.
44. Ісаєнко І. І. Механізм координації у системі органів виконавчої влади: дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2010. 241с.
45. Карабін Т. О. Оптимізація розподілу повноважень місцевих органів публічної адміністрації в контексті здійснення адміністративної реформи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 73-76.
46. Ківалов С. В. Адміністративно-правовий статус державної служби як центрального органу виконавчої влади: моногр. Одеса: Фенікс, 2015. 189 с.
47. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 32-36.
48. Кірмач А. Дисциплінарна відповідальність та службове розслідування щодо державних службовців. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12 (169). С. 37-41.
49. Ковальчук А. Ю. Місце і роль органів виконавчої влади у сфері забезпечення безпеки України. *Право.иа*. 2017. № 3. С. 47-52.
50. Коліушко І. Про запровадження у сферу виконавчої влади посад державних політичних діячів. *Право України*. 2000. № 2. С. 10-13.
51. Колобов Ю. В. Специфіка і визначальні параметри функціонування виконавчої гілки влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 4. С. 134-137.
52. Коломоєць Т. Методи контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування України при реалізації ними повноважень у сфері публічного управління: пошук оптимального варіанту. *Юридична Україна*. 2012. № 4. С. 20-24.
53. Коломоєць Т. Патріотизм та служіння українському народу – принцип державної служби: деякі теоретико-правові та нормативні аспекти. *Право України*. 2014. № 3. С. 198-205.
54. Кравцова Т. М. Виконавча влада і проблеми регуляторної політики в Україні: моногр. Суми: Мрія, 2007. 194 с.
55. Крупчан О. Д. Органи виконавчої влади: питання компетенції: моногр. Київ: КНЕУ, 2012. 255 с.
56. Кудрявцев О. Ю. Електронне урядування у сучасному політико-

- адміністративному просторі: моногр. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 184 с.
57. Кузнецова М. Ю. Органи виконавчої влади України як суб'єкт інформаційних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 23 с.
  58. Курусь Т. В. Стан дослідження проблеми нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 21-24.
  59. Ладиченко В. В., Ємельяненко К. О. Особливості правового регулювання місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, Т. 1. С. 32-34.
  60. Майданник О. Парламентський контроль за функціонуванням виконавчої влади в Україні: питання теорії. *Право України*. 2010. № 5. С. 102-108.
  61. Макаренко А. В. Державний комітет у системі органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 181 с.
  62. Макаренко О. Щодо співвідношення понять «орган виконавчої влади» та «орган державного управління». *Право України*. 2000. № 6. С. 23-26.
  63. Макарова З. С. Конституційно-правовий статус глави уряду: порівняльно-правовий аспект: моногр. Київ; Чернігів: Лозовий В. М., 2014. 231 с.
  64. Мартинюк Р. Компетенційний дуалізм виконавчої влади: державно-правовий досвід П'ятої Французької Республіки та України. *Право України*. 2011. № 1. С. 200-208.
  65. Марченко В. В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: адміністративно-правові засади: моногр. Харків: Панов, 2016. 443 с.
  66. Мельник Ю. В. Правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 187 с.
  67. Михеєнко Р. Виконавча влада і конституційні статуси Президента України та Кабінету Міністрів України. *Право України*. 2000. № 8. С. 24-28.
  68. Мостовой О. А. Адміністративно-правові та організаційні засади проваджень за зверненнями громадян до органів виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 201 с.
  69. Нижник Н. Р. Виконавча влада в Україні: реформування та перспективи: моногр. Полтава: ПУЕТ, 2012. 143 с.
  70. Нітченко А. Г. Органи місцевого самоврядування та виконавчої влади Тимчасового уряду (на матеріалах Чернігівської губернії): дис. ... канд. іст. наук. Чернігів, 2012. 314 с.
  71. Новак А. О. Конституційно-правове регулювання здійснення органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
  72. Новак А. Принципы делегирования органам местного самоуправления отдельных полномочий органов исполнительной власти в Украине. *Leges Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 120-124.
  73. Оргієць О. М. Стажування в органах виконавчої влади як інструмент накопичення передового досвіду управлінської діяльності. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 127-135.

74. Орлов М. М. Формування системи взаємодії регіональних органів виконавчої влади у сфері охорони правопорядку (теоретико-методологічні засади): моногр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 343 с.
75. Остропілець В. Р. Форми взаємодії органів досудового розслідування міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 110-114.
76. Павленко Р. Парламент і уряд. Як оптимізувати механізм відносин. *Віче*. 2002. № 4. С. 7-11.
77. Панчак-Бялоблоцка Н. В. Порівняльний аналіз урядів меншості у європейських парламентських демократіях: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Львів, 2017. 38 с.
78. Параниця С. П. Суть нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 65-71.
79. Перегуда Є. В. Виконавча влада України. Політико-правові аспекти модернізації: моногр. Київ: Логос, 2013. 405 с.
80. Петренко І. Є. Політико-дипломатична діяльність українських національних урядів у Чорноморському регіоні (1917-1920 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2016. 17 с.
81. Петришин О. Державна служба в Україні: особливості загальної теорії права. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 34-37.
82. Піонтковська О. О. Проблематика процесу децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 46. С. 207-216.
83. Побережний В. В. Становлення запобігання і протидії корупції в органах виконавчої влади України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2014. 20 с.
84. Польський О. Ю. Організаційна структура державних органів виконавчої влади (на прикладі Національної поліції України). *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 257-266.
85. Потіп М. М. Розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування: моногр. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. 186 с.
86. Присяжнюк А. Й. Організаційно-правові засади державного контролю у сфері виконавчої влади: моногр. Харків: Золота миля, 2012. 397 с.
87. Пылаева В. Система принципов деятельности органов исполнительной власти в Украине: проблемы правового закрепления. *Leges et Vita*. 2016. № 1, ч. 2. С. 87-91.
88. Романюк І. Щодо ролі правоохоронних органів України у забезпеченні права особи на безпеку. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 9-11.
89. Салієнко О. О. Запобігання та розв'язання конфліктів у процесі взаємодії законодавчої та виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2015. 20 с.

90. Сидоренко П. В. Кадрова політика в місцевих органах виконавчої влади України: сутність та тенденції розвитку: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2012. 248 с.
91. Совгіря О. В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.
92. Соколовська Н. І. Удосконалення механізмів взаємодії центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в забезпеченні енергетичної безпеки регіонів. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2017. № 4. С. 68-76.
93. Стадник Р. І. Реалізація норм права органами виконавчої влади України як розпорядниками публічної інформації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 21 с.
94. Стефанчук М. М. Органи виконавчої влади як сторона у справах адміністративної юрисдикції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 209 с.
95. Тарануха В. П. Звернення громадян як засіб забезпечення законності в діяльності місцевих органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 233 с.
96. Топольницький В. В. Питання реалізації представництва Міністерства Оборони України в судах після зміни до Конституції України (щодо правосуддя). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 19. С. 57-62.
97. Халішхов В. М. Державна виконавча служба: генезис організації та методики функціонування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 33-35.
98. Шаповал В. Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління. *Право України*. 2016. № 4. С. 72-88.
99. Шклярчук О. В., Шевкунов С. В. Особливості відповідальності державних службовців за вчинення адміністративних корупційних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 286-288.
100. Щербань В. Д. Адміністративно-правові засади публічно-сервісної діяльності органів виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.

### **Рекомендована література до Теми 12:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року.

*Голос України*. 2018. Ст. 107.

- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 2005. № 153-154.
- ❖ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.
- ❖ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
- ❖ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
- ❖ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

### **Спеціалізована література:**

1. Finnis J. Judicial power: past, present and future. *University of Oxford, Gray's Inn Hall*. 2015 October, 20. P. 2-28.
2. Liakh M. Features of judicial self-government functioning in foreign countries. *Leges si Viata*. 2018. № 2, ч. 2. С. 61-64.
3. Базов В. Актуальні питання забезпечення гласності судового процесу в адміністративному судочинстві України. *Право України*. 2014. № 3. С. 38-46.
4. Баронін Д. Б. Правовий статус суду в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 19 с.
5. Баронін Д. Суд в системі органів державної влади. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. № 4. С. 36-41.
6. Бачун О. Розгляд судами справ за скаргами громадян. *Право України*. 2001. № 4. С. 44-47.
7. Бевзенко В. Адміністративна юрисдикція та Кодекс адміністративного судочинства України у редакції 2017 р.: розв'язання проблеми по-новому чи неподолані виклики минулого? *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 11-25.
8. Белова О. Деякі проблемні питання, що виникають в адміністративному судочинстві при визначенні кола фізичних осіб-підприємців, які звільняються від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Право України*. 2014. № 3. С. 118-124.
9. Белявська С. Ю. Організаційно-правові засади впровадження інновацій у судовоє управління в умовах інформаційного суспільства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 21 с.
10. Білак М. Подвійні стандарти застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини судами України. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 170-184.
11. Білова О. В. Проблеми суддівського самоврядування в Україні: моногр. Харків: ІНЖЕК, 2009. 175 с.
12. Блажівська Н. Практичне значення практики Європейського суду з прав людини для вирішення податкових спорів адміністративними судами України. *Право України*. 2014. № 3. С. 110-117.

13. Богословська Ж. Судові органи в системі реалізації конституційного права людини та громадянина на соціальний захист в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 106-110.
14. Боняк В. Конституційно-правові основи взаємодії органів прокуратури України з суб'єктами громадянського суспільства. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 21-27.
15. Борисенко М. О. Організаційні та правові основи забезпечення єдності правозастосування судами України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
16. Бринцев В. Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: моногр. Харків: Право, 2010. 462 с.
17. Буайя Ф. Захист прав людини на національному та наднаціональному рівні. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 196-199.
18. Булкат М. С. Деякі питання теоретико-правової природи та сутності судової влади. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 97-108.
19. Бучик А. Впровадження принципу процесуальної регламентації в адміністративному судочинстві. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 39-53.
20. Валанчус В. Навіщо потрібна уніфікована судова практика. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 137-143.
21. Василевич М. В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 225 с.
22. Верба І. О. Право на доступ до правосуддя та його юридичне забезпечення: загальноправова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2016. 20 с.
23. Виноградова Л. Про вдосконалення порядку притягнення суддів до цивільно-правової, кримінально-правової, адміністративної відповідальності. *Юридична Україна*. 2005. № 4. С. 82-85.
24. Вільгушинський М. Й. Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2013. 32 с.
25. Гаврилюк О. О. Принцип гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Херсон, 2012. 20 с.
26. Гетманцев Д., Блажівська Н. Судові доктрини, що потребують перегляду з адміністративно-процесуального погляду. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 84-101.
27. Гладій С. В. Легітимність судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
28. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України: теоретико-прикладне дослідження: моногр. Чорнобай: Чорнобаївське КПП, 2015. 352 с.

29. Головій В. М. Механізми взаємодії влади та ЗМІ в контексті становлення громадянського суспільства в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Запоріжжя, 2009. 20 с.
30. Гончар В. П. Організаційно-правові аспекти реалізації конституційної засади гласності судового процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
31. Гончаренко О. Вища рада юстиції: питання статусу і повноважень. *Право України*. 2006. № 2. С. 17-21.
32. Гончарова Г. Присяга судді: потрібні чіткі ознаки її порушення для звільнення його з посади. *Право України*. 2016. № 3. С. 244-252.
33. Городовенко А. Конституционная модернизация судебной системы в условиях европейской межгосударственной интеграции: проблемы теории и практики. *Legea si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 31-34.
34. Городовенко В. В. Принципи судової влади : моногр. Харків: Право, 2012. 447 с.
35. Городовенко В. В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні: моногр. Київ: Фенікс, 2007. 224 с.
36. Дунюшкин П. А. Дисциплинарная ответственность судей (история и современность): моногр. Нижний Новгород: НА МВД России, 2013. 312 с.
37. Євграфова Є. Доступність правосуддя: можливості судової реформи. *Право України*. 2012. № 8. С. 279-287.
38. Єльцов В. О. Правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
39. Задорожня Г. Принцип рівного виборчого право громадян у рішеннях Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 42-49.
40. Запара С. Безпосередня участь народу у здійсненні правосуддя: імітація чи реальність? *Право України*. 2015. № 9. С. 114-119.
41. Захарова О. В. Умови та порядок перегляду справи Верховним Судом України на підставі рішення Європейського суду з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 13-16.
42. Захарова О. Єдність судової практику скрізь призму завдань цивільного судочинства. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 151-156.
43. Іванець О. М. Теоретичні та прикладні засади меж судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
44. Іванищук А. А. Адміністративно-правове регулювання діяльності судової гілки влади: теорія і практика: моногр. Київ: Ун-т «Україна», 2014. 356 с.
45. Іваночко І. Імплементация міжнародно-правових стандартів статусу суддів у конституційному праві України. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. № 4. С. 42-46.
46. Іванченко О. Ю. Адміністративно-правовий аспект надання судових послуг в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 15 с.
47. Кадикало О. Виникнення та становлення конституційного судочинства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 108-112.

48. Калашник О. А. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 24 с.
49. Кампо В. Система джерел права в актах органу конституційної юстиції: проблеми теорії. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 11-23.
50. Капустинський В. Взаємозв'язок понять «судова влада», «правосуддя» і «судочинство у контексті сучасного реформування». *Право України*. 2012. № 9. С. 363-368.
51. Ківалов С. Роль Верховних судів держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у подоланні структурних/системних недоліків національних правових систем. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 63-72.
52. Кобзюра М. Судова влада в Україні. *Право України*. 2009. № 12. С. 47-63.
53. Коваленко В. Концептуальні засади модернізації правоохоронної діяльності та вдосконалення системи органів охорони правопорядку в Україні. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 356-364.
54. Козюбра М. Система судів в Країні та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 15-28.
55. Колесниченко В. М. Роль судової влади у захисті виборчих прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2009. 20 с.
56. Коломоєць Т., Лютіков П. Оціночні поняття адміністративного судочинства України: наукові підходи до їх тлумачення у правовій доктрині. *Право України*. 2018. Вип. 2. ст. 54-70.
57. Колпаков В. Адміністративне судочинство: співвідношення з адміністративним процесом і предметом адміністративного права. *Право України*. 2018. Вип. 2. ст. 26-38.
58. Колпаков В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства. *Право України*. 2014. № 3. С. 47-56.
59. Комарова Т. Феномен судового активізму у практиці Суду Справедливості Європейського Союзу. *Право України*. 2018. № 2. С. 217-232.
60. Короленко В. Удосконалення процесуальних форм захисту трудових і соціальних прав у контексті ст. 6 Європейської конвенції з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 53-58.
61. Кравчик М. Б. Реформування судової системи як важлива складова європейської інтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
62. Кравчук В. Адміністративна юстиція в контексті конституційної реформи. *Право України*. 2016. № 2. С. 45-49.
63. Кравчук В. Забезпечення права на доступ до адміністративного суду осіб, які перебувають під вартою або в місцях позбавлення волі. *Право України*. 2014. № 3. С. 57-63.
64. Крупнова Л. Обов'язковість виконання судових рішень як принцип правової держави. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 8-14.
65. Кузнєцова Ю. Застосування міжнародних стандартів Конституційного Суду України: методологія та цільове призначення. *Юридичний журнал*. 2012.

- № 7-8 (121-122). С. 103-107.
66. Кулик С. В. Вплив міжнародних стандартів на конституційну реформу у сфері правосуддя в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 326-337.
  67. Культенко О. До проблеми визначення судової юрисдикції Євросоюзу (можливість алгоритмізації). *Право України*. 2016. № 2. С. 97-103.
  68. Лакабарат А. Роль касаційної інстанції у захисті прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 218-222.
  69. Леськів С. Р. Правовий статус суддівського самоврядування України в контексті забезпечення професійних прав суддів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 20 с.
  70. Лук'янець Д. Сміслові колізії у новій редакції Кодексу адміністративного судочинства України. *Право України*. 2018. Вип. 2. ст. 71-83.
  71. Лунін С. Поняття принципу змагальності у судовому процесі. *Право України*. 2010. № 3. С. 126-130.
  72. Луць Л. Уніфікація судової практики – важливий засіб забезпечення належного правосуддя. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 144-150.
  73. Маляренко В. Позитиви і негативи суду присяжних. *Право України*. 2000. № 3. С. 3-12.
  74. Маркерт Т. Роль Верховного Суду України в механізмі виконання зобов'язань держави у сфері захисту прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 207-211.
  75. Марцинкевич А. М. Удосконалення добору кадрів на суддівські посади – один із шляхів реформування судової системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 20 с.
  76. Меліхова Ю. А. Морально-професійна культура судді: історія і сучасність: моногр. Харків: Право, 2015. 217 с.
  77. Мілієнко О. А. Принципи адміністративного судочинства та їх класифікація. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 132-139.
  78. Мірошніченко С. С. Судова влада в Україні: проблеми протидії злочинним посяганням на правосуддя: моногр. Київ: Десна, 2013. 663 с.
  79. Мовчан В. В. До проблемних питань проявів судової влади у сферах правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 4. С. 16-23.
  80. Мовчан В. В. Межі здійснення судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
  81. Мозолєвська О. М. Правові засади інформаційних відносин у системі місцевих загальних судів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
  82. Москвич Л. М. Правовий статус носіїв судової влади в Україні (професійні судді, народні засідателі, суд присяжних): моногр. Харків: ФІНН, 2009. 488 с.
  83. Наливайко Л. Р. Судово-правова реформа в Україні: проблеми теорії та практики. *Влада. Людина. Закон*. 2002. № 2. С. 132-137.

84. Нелін О. Національна конституційна юстиція: тенденції та закономірності розвитку. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 11-16.
85. Нелін О. Проблема становлення та розвитку ювенальної юстиції в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 10. С. 4-8.
86. Ніколайчук М. Є. Адміністративно-правове забезпечення доступу до публічної інформації у судових органах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
87. Нікольська О. Захист Конституційним Судом України прав і свобод людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 79-82.
88. Овсяннікова О. О. Транспарентність судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
89. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження: моногр. Харків: Право, 2014. 576 с.
90. Огаренко Т. Стан соціально-правових відносин і правового захисту громадян за оцінкою населення. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 9-12.
91. Остафійчук Л. А. Юридична відповідальність за неповагу до суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 20 с.
92. П'янова Я. Судовий прецедент – шлях до справедливого вирішення спору. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 1. С. 193-198.
93. Пасенюк О. Розмежування конституційної та адміністративної юрисдикцій. *Право України*. 2016. № 2. С. 38-44.
94. Петров Р. Європеїзація української судової системи як складова євроінтеграційної політики України. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 300-306.
95. Прилуцький С. Концептуальні підходи до реформування судової влади України. *Право України*. 2015. № 11. С. 106-112.
96. Рємєскова Ю. О. Судова влада в системі поділу влади: моногр. Харків: Право, 2014. 191 с.
97. Саленко О. Міжнародні стандарти у сфері судоустрою та статусу суддів, їх зміст і класифікація. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. № 3. С. 263-269.
98. Селіванов А. «Письмова форма» розгляду справ конституційної юрисдикції: чи діє принцип доступу до правосуддя. *Право України*. 2014. № 7. С. 175-183.
99. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного суду України як джерела сучасного конституційного права України. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 404-410.
100. Смокович М. Вищий адміністративний суд України як суд першої інстанції: проблеми та перспективи. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 25-31.
101. Смокович М. Обмеження права суддів на судовий захист. *Право України*. 2018. № 2. С. 118-135.
102. Смокович М. Організаційно-правове забезпечення доступності правосуддя у виборчих спорах. *Право України*. 2016. № 4. С. 116-128.

103. Смокович М. Проблеми вирішення у судовому порядку спорів, пов'язаних із всеукраїнським референдумом. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 32-38.
104. Смокович М. Судовий контроль за виборами народних депутатів України. *Юридична Україна*. 2012. № 7 С. 4-11.
105. Тацій Л. Етика судді та особливості її нормативної регламентації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 75-85.
106. Тертишник В. Незалежне судочинство – отже, не маніпулятивне. *Віче*. 2006. № 5. С. 54-55.
107. Хлібороб Н. Запровадження електронного адміністративного судочинства в Україні: інновації та перспективи. *Право України*. 2018. Вип. 2. ст. 102-117.
108. Хотинська-Нор О. Судова реформа: закономірності й особливості реалізації. *Право України*. 2015. № 10. С. 181-188.
109. Шацька Б. Судовий прецедент в Україні: тенденції новітньої практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 1. С. 18-12.
110. Шевчук С. Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції. *Право України*. 2013. № 9. С. 306-326.

#### **Рекомендована література до Теми 13:**

##### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Регламент Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року. *Вісник Конституційного суду України*. 2018. № 2. Ст. 14.

##### **Спеціалізована література:**

1. Railean P. Aportul curții constituționale la asigurarea constituționalității în statul de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 10-15.
2. Railean P. Rolul și valoarea justiției constituționale în statul de drept. *Verhovnenstvo Prava*. 2016. № 1 (33). С. 5-12.
3. Spanu I., Lupu C. Esența și menirea justiției constituționale într-un stat de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 3, ч. 1. С. 18-23.
4. Авакьян С. А. Нормативное значение решений конституционных судов. *Вестник Московского университета*. 2004. № 46. С. 25-31.
5. Алавердян Л. В. Конституционно-правовой характер решений Конституционного Суда и проблемы их осуществления: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ереван, 2012. 30 с.
6. Бабак М. А. Індивідуалістичні форми захисту прав та свобод людини Конституційним Судом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 18-21.
7. Багрій О. І. Авторитетність Конституційного Суду України як індикатор

- рівня конституційної правосвідомості та правової культури й засіб їх підвищення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 52-55.
8. Багрій О. І. Доктрина верховенства Конституції України (за матеріалами практики Конституційного Суду України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 16 с.
  9. Бакірова І. О. Офіційне тлумачення Конституції та законів України як одна із форм забезпечення судового захисту прав людини і громадянина Конституційним Судом України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 52-63.
  10. Баулін Ю. Принцип верховенства права у рішеннях Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2017. № 1. С. 18-27.
  11. Бачинская О.-М. Применение принципа недискриминации в решениях Конституционного Суда Украины. *Leges et Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 11-14.
  12. Бірмонтієне Т. «Невидимі» поправки до Конституції: роль Конституційного суду. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 223-238.
  13. Бірюк Л. Науково-експертний висновок як засіб застосування доктринального тлумачення у рішеннях Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 1. С. 33-39.
  14. Богданевич Т. С. Тлумачення положень Європейської конвенції з прав людини та рішень Європейського суду з прав людини в діяльності Конституційного Суду України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 52-54.
  15. Бондарчук І. В. Рішення Конституційного Суду України у правовому регулюванні діяльності політичних партій і громадських організацій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 106-113.
  16. Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування: моногр. Харків: Право, 2013. 392 с.
  17. Валькова А. І. Правова природа конституційного контролю та його місце в державно-правовому механізмі. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 9-12.
  18. Василевич М. В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 225 с.
  19. Веніславський Ф. В. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 61-69.
  20. Гецько М. М. Інститут конституційної скарги як засіб захисту основних прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз: моногр. Ужгород: Гельветика, 2015. 227 с.
  21. Головін А. С. Права людини: інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: моногр. Київ: Логос, 2012. 368 с.
  22. Грабильніков А. В. Конституційна юстиція в Україні: до визначення поняття. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 1. С. 3-7.
  23. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до

- конституційного правосуддя: моногр. Харків: Право, 2013. 424 с.
24. Данко В. Й. Про дослідження природи та місця Конституційного Суду України в системі органів державної влади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 60-64.
  25. Денькович О. І. Тлумачення кримінально-правових норм у рішеннях Конституційного Суду України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 19 с.
  26. Дроздов О. В. Зупинення провадження у справі у зв'язку зі зверненням до Конституційного Суду України. *Право України*. 2001. № 2. С. 132-135.
  27. Евсеев А. П. Психология конституционного судопроизводства: моногр. Харьков: Юрайт, 2013. 232 с.
  28. Івановська А. М. Правові засади функціонування Конституційного Суду України: моногр. Хмельницький: ХУУП, 2013. 221 с.
  29. Кадикало О. І. Офіційне тлумачення норм Конституції і законів конституційними судами (на прикладі України та країн СНД): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 197 с.
  30. Карелова Г. А. Кримінальна відповідальність в правових позиціях Конституційного Суду України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
  31. Касмінін О. Актуальні питання захисту права на працю та права на соціальний захист громадян Конституційним Судом України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 123-131.
  32. Клименко О. М. Вплив конституційної юрисдикції на розвиток статусу адвоката в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 2. С. 62-68.
  33. Коваленко В. Конституційний Суд України як ключова інституція в механізмі гарантій прав і свобод людини в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 66-73.
  34. Кожевников А. Ю. Конституційно-правове регулювання імунітетів в Україні (на прикладі глави держави, народних депутатів та суддів України): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 219 с.
  35. Козюбра М. Теорія юридичної аргументації та її особливості в конституційному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 167-180.
  36. Колюх В. Окрема думка судді Конституційного Суду України як засіб уникнення політичної відповідальності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 2. С. 62-68.
  37. Корейба І. В. Конституційний Суд України в системі органів правової охорони Конституції України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 236 с.
  38. Кравец І. А. О правовой природе конституционной герменевтики. *Право и политика*. 2003. № 1. С. 15-20.
  39. Кравчук В. М. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 109-112.
  40. Кравчук К. Г. Акти Конституційного Суду України та їх правотворчий

- характер. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 51-54.
41. Кузнєцова Ю. Застосування міжнародних стандартів Конституційного Суду України: методологія та цільове призначення. *Юридичний журнал*. 2012. № 7-8 (121-122). С. 103-107.
  42. Кузьменко О. В. Про вплив Конституційного Суду України на процес законотворчості в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 132-134.
  43. Кузьменко О. В. Про правові позиції Конституційного Суду України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 6. С. 112-114.
  44. Куракін О. М. Методи контрольного процесу в органах внутрішніх справ України: питання теорії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 86-94.
  45. Лемак В. В. Проблеми інституційної незалежності Конституційного Суду України: уроки європейського досвіду. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 113-117.
  46. Малишев Б. В. Чи є рішення Конституційного Суду України судовими прецедентами? *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 73-78.
  47. Марцеляк О. В. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 118-121.
  48. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
  49. Мельник М., Різник С. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 149-159.
  50. Мироненко О. М. Конституційний Суд України: історія і сучасність, доктрина і практика: моногр. Київ: ІДП ім. В. М. Корецького, 2011. 910 с.
  51. Мішина Н. В. Проблеми доктринального супроводження розвитку конституційної юстиції в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 122-126.
  52. Моткова О. Право на життя у рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 1. С. 49-59.
  53. Мяловицька Н. А. Особливості законодавчого регулювання компетенції органів конституційного правосуддя в європейських державах. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 127-129.
  54. Нелін О. І. Національна конституційна юстиція: тенденції та закономірності розвитку. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 11-16.
  55. Нікольська О. В. Захист Конституційним Судом України прав і свобод людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 79-82.
  56. Овчаренко В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку в аспекті практики Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 74-93.

57. Омелян С. Гарантії реалізації принципу незалежності конституційного правосуддя у демократичних державах. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 2. С. 155-160.
58. Орзіх М. П. Міжнародна конференція з проблем конституціоналізму та конституційної юстиції. *Право України*. 2001. № 1. С. 21-28.
59. Остапенко В. В. Право власності у рішеннях Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 3. С. 186-193.
60. Пелих Н. А. Конституційний Суд – гарант конституційного ладу в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 3. С. 25-27.
61. Полховська І. К., Пахомова В. А. Проблемні аспекти виконання рішень Конституційного суду України. *Форум права*. 2016. № 3. С. 213-218.
62. Портнов А. В. Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні: моногр. Київ: Логос, 2008. 155 с.
63. Приходько Х. Роль правових позицій Конституційного Суду України у становленні та розвитку доктрини конституційного процесу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 43-54.
64. Різник С. В. Значення інституту окремої думки судді Конституційного Суду України для утвердження справедливого конституційного правосуддя. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 59-67.
65. Різник С. Реформа конституційного правосуддя в Україні: сучасний етап. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 1. С. 159-164.
66. Савчак А. В. Дія закону в часі: теорія та правові позиції Конституційного Суду України. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 64-67.
67. Савчин М. В. Конституційний Суд України і динаміка конституційного порядку. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 136-141.
68. Самсін І. Л. Про обрання голів Конституційного Суду України та Верховного Суду України. *Право України*. 2006. № 11. С. 3-4.
69. Селиванов А. А. Вопросы теории конституционного правосудия в Украине: моногр. Киев: Логос, 2010. 272 с.
70. Селіванов А. О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади: моногр. Київ: Ін Юре, 2008. 120 с.
71. Селіванов А. О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права. Доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті її модернізації та ефективного конституційного правосуддя: моногр. Київ: Логос, 2012. 152 с.
72. Селіванов А. О. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні. Актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя: моногр. Київ: Логос, 2010. 276 с.
73. Селіванов А. О. Ухвали Конституційного Суду України та їх юрисдикційне призначення. *Право України*. 2015. № 4. С. 157-163.
74. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України: моногр. Київ: Парламентське вид-во, 2018. 182 с.
75. Синицин П. Практика Європейського Суду з прав людини як нормативно-ціннісний орієнтир у діяльності Конституційних Судів. *Evropský politický and*

*law diskurz*. 2017. № 4, ч. 1. С. 54-59.

76. Синицин П. Практика конституційних судів щодо застосування рішень Європейського суду з прав людини: конкуренція правових позицій. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 3. С. 157-162.
77. Сліденко І. Політизація конституційних судів: причини та наслідки. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 211-213.
78. Стеценко С. Г. Конституційний Суд України як суб'єкт формування державної політики у сфері охорони здоров'я. *Право України*. 2013. № 5. С. 287-293.
79. Терлецький Д. С. Конституційний Суд України – Міністерство юстиції України: конфлікт повноважень у сфері забезпечення дії міжнародних договорів України. *Юридичний вісник*. 2006. № 4. С. 109-115.
80. Тесленко М. В. Взаємозв'язок права і політики в діяльності Конституційного Суду України. *Право України*. 1999. № 10. С. 11-13.
81. Тесленко М. В. Судебный конституционный контроль в Украине: моногр. Киев: ИГП им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2001. 344 с.
82. Тимченко І. А. Механізм конституційної юрисдикції в Україні: становлення і розвиток. *Право України*. 2010. № 6. С. 12-16.
83. Тихий В. П. Правова природа Конституційного Суду України, його повноваження, рішення та висновки. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 97-110.
84. Тищук Т. І. Конституційно-правовий аналіз форм реалізації рішень Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 1. С. 132-137.
85. Тищук Т. І. Процедура реалізації рішень Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 38-45.
86. Ткаченко Ю. В. Підстави і критерії визнання конституційності нормативно-правових актів. *Право України*. 2000. № 9. С. 26-29.
87. Ткачук А. П. Конституційний суд у механізмі захисту основних прав і свобод людини: модельний підхід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
88. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: моногр. Харків: Факт, 2001. 328 с.
89. Тупицький О. М. Еволюція індивідуального доступу до конституційного правосуддя: український досвід та загальноєвропейські тенденції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2017. № 2. С. 91-95.
90. Тупицький О. М. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 101-110.
91. Тупицький О. М. Конституційний і Верховний суди України та співвідношення їхніх правових позицій в аспекті здійснення інтерпретаційних функцій. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 2-3. С. 194-202.
92. Тупицький О. М. Повноваження Конституційного Суду України та ефективність національних засобів індивідуального доступу до

- конституційного правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 208-210.
93. Туркина И. Е. Место и роль конституционно-судебной ветви власти в демократическом политическом процессе: дис. ... канд. полит. наук. Севастополь, 2004. 221 с.
  94. Федик С. Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 20 с.
  95. Христова Г. О. Юридична природа актів Конституційного Суду України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 20 с.
  96. Чистякова Ю. В. Тлумачення норм права конституційним судом України в контексті досвіду інших правових систем. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 26-29.
  97. Шаповал В. М. Про генезу конституційного контролю: історико-правовий аспект проблеми. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 2. С. 104-108.
  98. Шаповал В. М. Суд як орган конституційного контролю (із зарубіжного досвіду). *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 6. С. 20-34.
  99. Шаптала Н. К. Викладення резолютивної частини рішення Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 202-213.
  100. Шаптала Н. К. Особливості національного конституціоналізму в питаннях захисту Конституційним Судом України прав і свобод громадян. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 6. С. 125-131.
  101. Швець Ю. Ю. Роль Конституційного суду в захисті права особи на охорону здоров'я. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 36-39.
  102. Шевчук С. В. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту. *Право України*. 2000. № 2. С. 45-48.
  103. Шемшученко Ю. С. Доктринальні проблеми забезпечення верховенства права в процесі конституційної й судово-правової реформи в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1 С. 46-52.

#### **Рекомендована література до Теми 14:**

##### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.

- ❖ Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 39. Ст. 1418.
- ❖ Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 року. *Офіційний вісник України*. 2006. № 50. Ст. 3381.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16 квітня 2009 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 38. Ст. 534.
- ❖ Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон від 05 лютого 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 91.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 87.
- ❖ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
- ❖ Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29 листопада 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 78.
- ❖ Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 254.
- ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.
- ❖ Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34 ст. 1167.
- ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.
- ❖ Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.
- ❖ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
- ❖ Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 року. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 10: Місцеве самоврядування в Україні. С. 193-195.
- ❖ Про День місцевого самоврядування: Указ Президента України від 25 листопада 2000 року. *Бюлетень законодавства і юридичної практики*

*України*. 2002. № 10: Місцеве самоврядування в Україні. С. 145.

- ❖ Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні: Указ Президента України від 30 серпня 2001 року (зі змінами і допов.). Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2002. № 10: Місцеве самоврядування в Україні. С. 86-87.

#### **Спеціалізована література:**

1. Kuzmenko N. Legal effects of unlawful local government acts. *Leges si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 81-86.
2. Алексєєв В. М. Власність територіальних громад в Україні: шляхи розвитку: моногр. Чернівці: Технодрук, 2007. 335 с.
3. Артеменко А. Г. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях: моногр. Київ: Рідна мова, 2016. 805 с.
4. Артеменко И. Органы местного самоуправления как участники административного судопроизводства в Украине: вопросы сегодняшнего дня. *Leges si Viata*. 2016. № 10, ч. 1. С. 3-7.
5. Артеменко І. А. Види адміністративно-процесуальних відносин за участю органів місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. С. 43-47.
6. Атаманчук Н. І. Місцеві податки і збори України: сучасний стан та перспективи реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 31. С. 102-105.
7. Баймуратов М. О. Європейські стандарти регіонального самоврядування: актуальні питання конституційно-правового забезпечення в Україні: моногр. Одеса: Фенікс, 2013. 215 с.
8. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: моногр. / Заг. ред. В. Ф. Погорілка. Київ: Ін Юре, 2003. 511 с.
9. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Київ: Юридична думка, 2010. 653 с.
10. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: моногр. Київ: ІДП ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.
11. Батанов О. В., Бесчастний В. М., Делія Ю. В. Правові акти місцевого самоврядування: нариси про юридичну природу: моногр. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 234 с.
12. Батанов О. Конституційне забезпечення організації місцевого самоврядування в Україні: проблеми формування та шляхи розвитку. *Право України*. 2016. № 6. С. 60-69.
13. Батечко А. І. Організація управління конфліктами в органах місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 30-33.
14. Бедний О. Адміністративно-правове регулювання створення посади та визначення посадових повноважень в органах місцевого самоврядування. *Evropský politický a law diskurz*. 2016. № 3, ч. 5. С. 57-62.
15. Беззубко Л. В., Стойка А. В. Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадськості: моногр. Донецьк: Норд-компьютер, 2006. 204 с.
16. Белец Ж. А. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в

- Україні: моногр. Київ: Рідна мова, 2016. 742 с.
17. Березовська С. В. Правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 24 с.
  18. Бідей О. Колізійність імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування в національне законодавство України. *Право України*. 2008. № 11. С. 103-108.
  19. Бодак Н. Местное управление и местное самоуправление в государствах Восточной Европы. *Legea si Viata*. 2016. № 4, ч. 2. С. 5-9.
  20. Борденюк В. Сільський, селищний, міський голова у механізмі здійснення місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти. *Право України*. 2011. № 2. С. 208-215.
  21. Бурбика В. О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2017. 20 с.
  22. Васильєв Є. О. Роль органів місцевого самоврядування України у створенні локальної системи зовнішньоекономічної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 21 с.
  23. Віліжінський В. М. Реформування системи місцевого самоврядування в Україні з урахуванням національних традицій врядування: моногр. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. 180 с.
  24. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
  25. Волошина Я. Нормативно-правовые акты местного самоуправления: понятие и особенности. *Legea si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 22-25.
  26. Георгиевский Ю. Нормативные способы и модели установления компетенции органов государственной власти и органов местного самоуправления. *Legea si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 30-33.
  27. Гілін Є. О. Адміністративно-правові основи впровадження інноваційних технологій управління в діяльність органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
  28. Гілін Є. Розвиток управління діяльністю органів місцевого самоврядування та запровадження у нього інноваційних технологій після набуття Україною статусу незалежної держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 1, ч. 1. С. 27-31.
  29. Гладій В. І. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Львів, 2016. 20 с.
  30. Горащенков О. М. Роль інституту глави держави у становленні та формуванні місцевого самоврядування в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
  31. Гришко Р. Ю. Реформування місцевого самоврядування в Україні у напрямку децентралізації управління: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.

- Запоріжжя, 2017. 20 с.
32. Грищенко І. М. Феномен лідерства в системі місцевого самоврядування: теорія, методологія, практика: моногр. Київ: НАДУ, 2016. 319 с.
  33. Гудзь І. Г., Шамрук М. Ю. Особливості адміністративного правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 198-200.
  34. Гулевська С. Ф. Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціальних прав громадян: дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2012. 215 с.
  35. Гуренко М. А. Інвестиційні договори за участю органів державної влади та органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
  36. Данількевич М. Статут територіальної громади міста – нове явище в праві України. *Право України*. 2002. № 4. С. 27-29.
  37. Дацко Ю. С. Участь органів місцевого самоврядування в цивільному процесі для захисту прав, свобод та інтересів інших осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
  38. Делія Ю. В., Погорілко В. Ф. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Донецьк: ДЮІ МВС при ДНУ, 2004. 277 с.
  39. Денчук Р. О. Органи місцевого самоуправління як суб'єкти управління комунального власністю. *Юридична Україна*. 2005. № 3. С. 64-68.
  40. Довбань І. М. Органи місцевого самоврядування як об'єкт адміністративного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Кривий Ріг, 2017. 18 с.
  41. Дорохін Д. В. Проблема визначення фінансової основи місцевого самоврядування в Європейській хартії місцевого самоврядування. *Юридична Україна*. 2007. № 1. С. 35-39.
  42. Дробуш І. В. Децентралізація та субсидіарність як необхідні умови реалізації соціальних прав територіальних громад на місцевому рівні. *Національний юридический журнал: теория и практика*. 2014. № 3. С. 50-55.
  43. Дробуш І. В. Соціальна функція місцевого самоврядування в Україні та конституційно-правові проблеми її реалізації: моногр. Рівне: Овід, 2015. 536 с.
  44. Дубняк М. В. Правове регулювання інформаційної взаємодії у місцевому самоврядуванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
  45. Емельяненко К. Сравнительный анализ полномочий органов местного самоуправления нижнего уровня Украины и Республики Казахстан. *Leges si Viata*. 2017. № 6, ч. 2. С. 40-44.
  46. Єлісеєва І. О. Конституційний дуалізм місцевого самоврядування в Україні. *Форум права*. 2017. № 2. С. 52-58.
  47. Ємельяненко К. О. Трансформація повноважень органів місцевого самоврядування в процесі їх реформування. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 269-283.
  48. Журавель Я. В. Класифікація органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 4. С. 61-65.

49. Журавель Я. В. Проблеми призначення виборів до органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 100-101.
50. Журавель Я. В. Щодо питання про участь негромадян у здійсненні місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2006. № 8. С. 75-78.
51. Загуменник В. І. Порівняльний аналіз законодавства про вибори народних депутатів до органів місцевого самоврядування. *Право України*. 2005. № 10. С. 7-11.
52. Записний Д. Ю. Надання адміністративних послуг в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Запоріжжя, 2016. 20 с.
53. Іванова А. М. Фіскальна консолідація в умовах децентралізації бюджетних повноважень: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль, 2018. 20 с.
54. Калиновська Т. О. Вимоги легітимності нормативно-правових актів місцевих рад. *Право України*. 2010. № 12. С. 283-287.
55. Калінкін А. С. Місцеве самоврядування як форма втілення конституційної децентралізації: проблеми визначення та інтерпретації. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 315-325.
56. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування (міжнародно-правові засади становлення, функціонування та розвитку): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 37 с.
57. Келемен М. І. Участь громадськості у проведенні екологічної експертизи. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 326-362.
58. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 32-36.
59. Коваль В. В. Щодо законодавчого врегулювання статусу сільських селищних міських голів. *Право України*. 2000. № 1. С. 44-46.
60. Ковріга О. Відповідальність органів місцевого самоврядування за неправомірні дії. *Право України*. 2001. № 2. С. 57-59.
61. Колтун В. С. Темпоральна парадигма діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2015. 36 с.
62. Комиссаров С. Международно-правовое обеспечение деятельности местной (муниципальной) полиции в Украине. *Legea si Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 94-98.
63. Кондратинский. Модель формирования гражданских компетентностей территориальных общин. *Legea si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 63-66.
64. Кондрацька Н. М. Місцеве самоврядування в Україні: конституційна модель системно-структурної організації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
65. Короед С. О. Договірне регулювання делегованих повноважень в динаміці правовідносин при здійсненні місцевої публічної влади. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 160-173.
66. Кошіль Н. М. Кодифікація в статутах актів місцевих рад із питання участі населення в здійсненні місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми*

- вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 16-19.
67. Кравченко Т. А. Формування системи місцевого самоврядування в сільській місцевості: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Запоріжжя, 2013. 40 с.
  68. Кравчук В. М. Громадський контроль у сфері місцевого самоврядування: проблеми ефективності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 16-20.
  69. Кравчук М. Ю. Правовий аналіз етапів становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 67-69.
  70. Крипак А. Правовое обеспечение реализации публичной политики формирования самодостаточных территориальных громад в Украине. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 76-79.
  71. Кузьменко Н. О. Рішення органів місцевого самоврядування в механізмі правового регулювання земельних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.
  72. Куйбіда В. С. Відповідальність представницьких органів місцевого самоврядування в Україні: реалії та перспективи: моногр. Київ: НАДУ, 2016. 323 с.
  73. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: моногр. Київ: МАУП, 2004. 432 с.
  74. Кулі-Іванченко К. К. Конституційно-правова характеристика предмета договору на соціальне замовлення органів місцевого самоврядування в Україні за колом осіб. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 57-60.
  75. Курусь Т. В. Стан дослідження проблеми нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 21-24.
  76. Курусь Т. В. Теоретико-правові засади нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у їх взаємодії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
  77. Курчин О. Г. Містобудівна діяльність як сфера муніципально-правового вимірювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 230-257.
  78. Куц Ю. О. Територіальна громада: управління розвитком: моногр. Харків: Константа, 2013. 540 с.
  79. Кушніренко О. Права іноземців на участь у місцевому самоврядуванні. *Віче*. 2003. № 4. С. 78-79.
  80. Ладиченко В. В. Особливості правового регулювання місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. С. 32-34.
  81. Лихачов С. В. Діяльність органів внутрішніх справ та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення громадської безпеки: теорія та практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2010. 38 с.
  82. Літвінова О. Судовий захист прав органів місцевого самоврядування як одна з найважливіших гарантій місцевого самоврядування. *Право України*. 2010. № 12. С. 272-278.

83. Луценко В. І. Податково-бюджетна політика місцевого розвитку за умов децентралізації фінансової системи України: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Краматорськ, 2017. 20 с.
84. Любченко П. Засоби масової інформації як структурний елемент громадянського суспільства та їх вплив на місцеве самоврядування. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 68-77.
85. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства: моногр. Харків: Одіссей, 2006. 352 с.
86. Марынин А. Коммуна как первичный территориальный коллектив в системе местного самоуправления Французской Республики. *Leges si Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 125-128.
87. Мельник А. Г. Компетенція органів місцевого самоврядування первинного рівня в сфері регулювання земельних відносин: конституційно-правовий аспект: моногр. Ужгород: Гельветика, 2016. 207 с.
88. Мокрицька Н. Виникнення трудових правовідносин із депутатом місцевої ради для праці у ній на постійній основі. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 68-72.
89. Молчанова Ю. Институт местного референдума: опыт зарубежных стран, перспективы для Украины. *Leges si Viata*. 2018. № 6, ч. 2. С. 62-65.
90. Мусієнко О. П. Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 22 с.
91. Нікулін В. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування з питань реклами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 18 с.
92. Новак А. О. Конституційно-правове регулювання здійснення органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
93. Овчаренко В. А. Місцеве самоврядування в Україні: історичні витоки, становлення та перспективи: моногр. Київ: Логос, 2014. 911 с.
94. Овчаренко В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку в аспекті практики Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 74-93.
95. Орзіх. М. Проект муніципального кодексу України. *Юридический вестник*. 2001. № 2. С. 105-109.
96. Петришин О. О. Правові засади місцевого самоврядування в зарубіжних країнах та Україні: теоретико-правовий та порівняльний аналіз: моногр. Харків: Право, 2014. 189 с.
97. Піонтковська О. О. Проблематика процесу децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 46. С. 207-216.
98. Полякова К. Органы местного самоуправления как участники имущественно-хозяйственных отношений. *Leges si Viata*. 2018. № 2, ч. 2. С. 81-84.

99. Полякова Ю. О. Громадські ради як консультативно-дорадчі органи при Президенті України. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 136-144.
100. Присяжнюк И. Электронное декларирование лицами, уполномоченными на исполнение функций государства или местного самоуправления, и право на приватность: проблемы соотношения. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 3. С. 142-146.
101. Рум'янцев Ю. В. Концептуально-методологічні засади протидії вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
102. Сидорчук Л. А. Розуміння сутності охорони громадського порядку органами місцевого самоврядування. *Правові системи*. 2016. № 1-2. С. 16-25.
103. Смоляр О. А. Державний та громадський контроль у сфері місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
104. Третяк С. М. Створення ефективних і прозорих органів місцевого самоврядування в процесі розбудови українського громадянського суспільства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 24-27.
105. Труфен А. О. Місцеві фінанси в сучасних умовах проведення бюджетної децентралізації в Україні: моногр. Запоріжжя: КПУ, 2016. 328 с.
106. Тулик І. І. Основні повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 85-87.
107. Тупіцин В. М. Організаційне забезпечення діяльності представницького органу місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2015. 20 с.
108. Упоров И. В., Грицай В. В. Полномочия депутата представительного органа муниципального образования: проблемы правового регулирования и реализации: моногр. Москва: Юрлитинформ, 2016. 199 с.
109. Утченко К. Ю. Актуальні зміни до Основного Закону України: в контексті децентралізації влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 72-80.
110. Хоменко В. О. Інструменти діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 18 с.
111. Чорнолуцький Р. В. Нормотворчість органів місцевого самоврядування: теологічні домінанти, що базуються на екзистенційних інтересах територіальної громади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 5. С. 46-52.
112. Шаталова О. М. Управління професійною адаптацією посадових осіб місцевого самоврядування України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2018. 20 с.
113. Шотурма Н. В. Комунікативна політика органів місцевого самоврядування (на прикладі України та Республіки Польща): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Львів, 2016. 20 с.
114. Шпак Ю. А. Нормотворчість органів місцевого самоврядування в Україні: теоретико-правовий вимір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-

Франківськ, 2016. 16 с.

### **Рекомендована література до Теми 15:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 15.
- ❖ Про Автономну Республіку Крим: Закон України від 17 березня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 11. Ст. 69.
- ❖ Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 29. Ст. 191.
- ❖ Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 грудня 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5-6. Ст. 43.
- ❖ Про столицю України місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 11. Ст. 79.
- ❖ Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 37-38. Ст. 366.

#### **Спеціалізована література:**

1. Адамович С. В. Спроби реформування адміністративно-територіального устрою в Україні (1990-2012 рр.). *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2013. № 3. С. 9-20.
2. Андрейцев В. И. Реализация принципа территориальности в формировании и становлении государственности: правовые проблемы. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2005. № 65-66. С. 62-67.
3. Ачімовіч Д. Т. Конституційно-правовий статус національних меншин (колективів) у державах-членах ЄС та державах, асоційованих з ЄС: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
4. Бакуменко В. Аналіз та оцінювання стану адміністративного реформування в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2004. № 4. С. 5-19.
5. Балдинюк В. М. Державне регулювання розвитку сільських територій адміністративного району: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2012. 212 с.
6. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні. моногр. Київ: Ін Юре, 2003. 512 с.
7. Батанов О. В. Територіальна громада - основа місцевого самоврядування в Україні: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН

- України, 2001. 260 с.
8. Батанов О. Конституційно-правові проблеми територіального устрою України: доктринальні та прикладні аспекти. *Право України*. 2014. № 9. С. 11-21.
  9. Безсмертний Р. Держава як будівля починається з фундаменту. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 75. С. 1-5.
  10. Богатир В. В. Сутність форми державного устрою як соціально-правового явища. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 3 (101). С. 12-18.
  11. Бондар М. Територія як конституційна цінність: поєднання публічно-владних та приватно-особистісних засад. *Право України*. 2014. № 9. С. 22-31.
  12. Борденюк В. Територіальна автономія як форма децентралізації державної влади: конституційно-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2004. № 11. С. 8-20.
  13. Бровко О. В. Необхідність трансформації адміністративно-територіального устрою в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*. 2015. № 3. С. 283-284.
  14. Верещук І. А. Адміністративно-територіальний устрій України як територіальна основа місцевого самоврядування. *Економіка та держава*. 2010. № 8. С. 77-79.
  15. Верменич Я. В., Андрощук О. Зміни адміністративно-територіального устрою України ХХ-ХХІ ст.: моногр. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2014. 181 с.
  16. Власюк О. С. Стан і проблеми реформування адміністративно-територіального устрою України. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 16-23.
  17. Вовк Ю. Ідея федералізму в Україні у контексті посилення впливу регіонів. *Право України*. 2004. № 10. С. 19-21.
  18. Вовканович С., Цапок С. Територіальний поділ України: чинники інноваційного розвитку та євроінтеграції. *Вісник Національної академії наук України*. 2007. № 3. С. 3-13.
  19. Возняк Г. В. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2018. 40 с.
  20. Вюртенбергер Т. Визначення пріоритетів здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні: науково-практичні коментарі. *Законодавство України*. 2006. № 7. С. 66-71.
  21. Гетьман А. Б. Конституційно-правові основи адміністративно-територіального устрою України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2008. № 2. С. 175-180.
  22. Голубева Н. Становление территориальной автономии в Украине. *Юридический вестник*. 2002. № 2. С. 113-117.
  23. Гончаренко В. Статус Української СРР за першою Конституцією Союзу РСР. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 57-65.

24. Гречко О. Територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут: сутність, структура і зміст. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 17-23.
25. Грицак В. М. Політико-територіальний та адміністративно-територіальний устрій держави: проблема співвідношення понять. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 4. С. 47-50.
26. Губань Р. Питання адміністративно-територіального устрою України в рішеннях Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 4. С. 80-90.
27. Дармостук И. Пришествие старост. Административно-территориальная реформа полностью разрушит существующую вертикаль власти. *Деловая столица*. 2005. № 25. С. 1-26.
28. Дейч Б. Модель влади в автономії концептуально відрізняється від встановленої в державі. 2006. № 1. С. 49-51.
29. Дністрянський М. Адміністративно-територіальний устрій України: політико-географічні проблеми функціонування та можливості оптимізації. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Географічні науки. 2013. № 6. С. 138-143.
30. Домашній М., Шевчук Л. Деякі підходи до розв'язання проблем удосконалення адміністративно-територіального устрою України. *Економіка України*. 2006. № 11. С. 4-11.
31. Жук П. В. Актуальні завдання та шляхи реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 1. С. 20-25.
32. Журавський В. Щодо реформування адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2005. № 8. С. 16-18.
33. Заблодська І. В., Гуджан О. В. Особливості адміністративно-територіального устрою України: організаційний аспект. *Економіка та держава*. 2012. № 7. С. 9-12.
34. Задорожна М. Я. Раціоналізація адміністративно-територіального устрою України як необхідна передумова децентралізації та деконцентрації. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 316-321.
35. Заставецька Л. Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: моногр. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. 331 с.
36. Заяць Д. Д. Статут територіальної громади: теоретико-правові аспекти: моногр. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2014. 100 с.
37. Заяць І. Місцеве самоврядування: генеза законодавства та політики. Влада в Україні: шляхи до ефективності. *Право України*. 2010. С. 589-600.
38. Заяць І. Область: становлення сучасної регіональної політики в Україні. *Право України*. 1997. № 6. С. 20-24.
39. Ісаєнко А. В. Конституційно-правовий статус державних органів зовнішніх зносин України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
40. Іщенко О. П. Конституційно-правові основи адміністративно-

- територіального устрою України: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 223 с.
41. Іщенко О. Принципи адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2011. № 4. С. 238-244.
  42. Калюжний Р. Наукова праця з проблеми державного устрою. *Право України*. 2000. № 8. С. 133-137.
  43. Колісник В. Ідея федералізації в Україні у контексті національно-етнічного чинника: історичний досвід та сучасні виклики. *Право України*. 2014. № 9. С. 53-63.
  44. Колісник В. Форми використання національно-етнічного чинника в системі територіальної організації держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4. С. 34-38.
  45. Копиленко О. Готовність чи безпорадність (чи здатне українське законодавство розв'язувати гострі проблеми АР Крим). *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 2. С. 35-46.
  46. Копиленко О. До проблеми правового статусу АРК. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 1. С. 41-45.
  47. Корнієнко М. Територіальна організація влади в Україні: якою вона має бути? *Право України*. 2010. № 4. С. 39-44.
  48. Коршун В. Ф. Зміст принципів адміністративно-територіального устрою. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 147-153.
  49. Кравчук Л. Управління територіями в умовах розбудови демократичної правової держави. *Право України*. 1993. № 5-6. С. 3-8.
  50. Красноносова О. М. Передумови розвитку територіального устрою України. *Моделювання регіональної економіки*. 2012. № 1. С. 241-249.
  51. Кресіна І. О. Правові засади модернізації адміністративно-територіального устрою України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2011. Вип. 6. С. 6-12.
  52. Кресіна І. О., Грицяк Д. І., Коваленко А. А. та ін. Правові засади оптимізації адміністративно-територіального устрою: моногр. Київ: Юридична думка, 2013. 327 с.
  53. Кресіна І., Стойко О. Еволюція унітаризму в Україні: між консолідацією та консервацією. *Право України*. 2014. № 9. С. 45-52.
  54. Крусян А. Р. Адміністративно-територіальний устрій України як основа системи органів публічної влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 26. С. 64-69.
  55. Куйбіда В. С. та ін. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи: моногр. Київ: Геопринт, 2009. 615 с.
  56. Куйбіда В. С., Заяць І. Я. Адміністративно-територіальний устрій України: конституційно-правове регулювання: моногр. Київ: АМУ. 2008. 336 с.
  57. Кучабський О. Проблеми та перспективи реорганізації адміністративно-територіального устрою України на обласному рівні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 158-165.
  58. Лисенков С. Л. Теоретичні та конституційно-правові засади автономії в

- Україні. Науково-практичні коментарі. *Законодавство України*. 2004. № 12. С. 3-8.
59. Литвин В. М. Адміністративно-територіальний устрій України: ретроспективне бачення і перспективи реформування. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 8. С. 58-70.
  60. Лоза Р. Р. Зарубіжний досвід організації адміністративно-територіального устрою: уроки для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 11. С. 74-78.
  61. Любченко П. Реформа територіального устрою як чинник розвитку місцевого самоврядування в країні. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4 (43). С. 187-198.
  62. Магновський І. Й. Конституційно-правові основи середніх елементів системи адміністративно-територіального устрою України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С. 37-43.
  63. Магновський І. Й. Територіальний устрій України: моногр. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2011. 474 с.
  64. Магновський І. Й. Удосконалення територіального устрою України: питання сучасності. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010. Вип. 23. С. 86-94
  65. Магновський І. Особливості конституційно-правового статусу Автономної Республіки Крим. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 21-24.
  66. Мануїлова К. В. Традиція децентралізації публічної влади України: від розпізнавання до конструювання: моногр. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2018. 331 с.
  67. Мартиненко П. Децентралізація державної влади як конституційний принцип в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 6. С. 38-56.
  68. Матвиєнко А. В Криму порядок указами Президента не наведешь, здесь особая территория. *Бизнес*. 2005. № 32. С. 31-33.
  69. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
  70. Мяловицька Н. А. Сучасні тенденції видозмін державного устрою як структурного елемента форми держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 59-64.
  71. Нагорна Л. Федеративна ідея в Україні: традиції, сучасне бачення, перспективи. *Історичний журнал*. 2006. № 5. С. 3-11.
  72. Неделько О. О. Основні напрямки взаємовідносин органів влади АР Крим з органами місцевого самоврядування. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 4. С. 125-130.
  73. Новик В. П. Адміністративно-територіальний устрій: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 232 с.
  74. Нудельман В. Як нам реформувати адміністративно-територіальний устрій. *Право України*. 2014. № 9. С. 107-115.
  75. Овдієнко Я. Система органів влади Автономної Республіки Крим. *Право*

- України*. 2009. № 6. С. 106-109.
76. Олексюк Б. Федералізація чи все ж децентралізація? *Самостійна Україна*. 2004. № 50-51. С. 7-11.
  77. Олуйко В. Центром адміністративно-територіальної реформи має бути людина. *Голос України*. 2005. 23 квітня (№ 75). С. 8-13.
  78. Орзих М. Государственное устройство Украины в условиях государственно-правовой реформы. *Юридический вестник*. 1999. № 2. С. 92-95.
  79. Орзіх М. Інноваційна реконструкція адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2005. № 7. С. 11-15.
  80. Павлович-Сенета Я. П. Адміністративно-правове регулювання територіального устрою в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 241 с.
  81. Павлович-Сенета Я. П. Місто у системі територіального устрою України: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 2. С. 205-216.
  82. Павлюк Н. В. Організаційно-правовий механізм розвитку публічного управління у контексті децентралізації влади в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2018. 20 с.
  83. Панов А. В. Територіальний устрій Франції та Італії – уроки для України: моногр. Ужгород: АУТДОР-ШАРК, 2015. 126 с.
  84. Приполова Л. І. Територіальний устрій України та європейських унітарних держав: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 218 с.
  85. Приходько А. Актуальні проблеми державного устрою в Україні. *Право України*. 2014. № 9. С. 64-73.
  86. Пухтинський М. Концептуальні, конституційні, політико-правові засади територіальної організації публічної влади. *Право України*. 2014. № 9. С. 88-93.
  87. Пухтинський М. Проблеми трансформації територіальної організації влади та місцевого самоврядування в контексті розвитку конституційного процесу в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 68-77.
  88. Пушкіна О. Пріоритетні проблеми конституційно-правового регулювання основ конституційного ладу і форм територіального устрою України. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 31-36.
  89. Римаренко Ю., Волошин Ю. Конституційно-правові засади національно-культурної автономії національних меншин в Україні: проблеми теорії та практики. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 42-47.
  90. Римаренко Ю., Волошин Ю. Концептуальні засади законопроекту «Про національно-культурну автономію в Україні». *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3. С. 47-55.
  91. Рисич Й. Л. Конституція Автономної Республіки Крим: Політико-правовий аспект інституту територіального устрою України. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 7 (1). С. 123-125.
  92. Скрипнюк О. Адміністративно-територіальна реформа та проблеми

вдосконалення державного управління в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 11-12. С. 136-141.

93. Телешун С. О. Державний устрій України: проблеми політики теорії і практики: моногр. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 344 с.
94. Тесленко М. В. Проблеми співвідношення національних і територіальних чинників в організації держави. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 1. С. 138-142.
95. Федоренко В. Система адміністративно-територіального устрою України: проблеми конституційної теорії та практики. *Право України*. 2014. № 9. С. 94-106.

### **Рекомендована література до Теми 16:**

#### **Нормативні акти:**

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532).
- ❖ Конвенція про кіберзлочинність 23 листопада 2001 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Стор. 107. Ст. 2535.
- ❖ Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 188.
- ❖ Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
- ❖ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Голос України*. 2018. № 122.
- ❖ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
- ❖ Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.
- ❖ Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
- ❖ Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.
- ❖ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 24 вересня 2015 року. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 178.

#### **Спеціалізована література:**

1. Аванесова Н. Е. Економічна безпека підприємств оборонно-промислового комплексу України в системі національної безпеки держави: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Харків, 2017. 38 с.

2. Андрусишин Б. Юридичні та фактичні підстави незалежності української держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 114-122.
3. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: моногр. Київ: Талком, 2017. 575 с.
4. Антонов В. О. Суспільство як об'єкт національної безпеки Української держави. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 79-84.
5. Антонов В. Політика національної безпеки України в сучасних умовах: проблеми та реалії. *Право України*. 2014. № 5. С. 106-114.
6. Балюк Г. Правові аспекти понять ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки. *Право України*. 1999. № 12. С. 62-66.
7. Барабаш Ю. Конституційний вимір української демократії (історико-теоретичні нотатки) *Право України*. 2014. № 7. С. 137-145.
8. Баранов О. П. Механізм управління Державною спеціальною службою транспорту в системі забезпечення національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
9. Барчук В. Права людини як головний об'єкт національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 4. С. 81-84.
10. Беззубов Д. О. До поняття юридичної безпеки фізичних осіб як суб'єктів права України (адміністративно-правовий аспект). *Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 99-106.
11. Белевцева В. Проблеми законодавчого регулювання у сфері державної безпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 2. С. 60-64.
12. Богма О. С. Державне регулювання інституціональних змін в сфері забезпечення бюджетної складової економічної безпеки національної економіки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2017. 40 с.
13. Ведерніков Ю. А., Кучук А.М. Теорія національної держави: атавізм чи потреба сьогодення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 3-8.
14. Виговська О., Белоусова Н. Інформаційна складова національної безпеки України: кол. моногр. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 166 с.
15. Вовк О. О. Поняття та зміст зовнішньої безпеки: теоретико-правовий аналіз. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 11-18.
16. Волинець В. Правові аспекти реалізації оборонної функції сучасної держави. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 4-10.
17. Волинець В. Роль правоохоронної функції держави у державотворчому і правотворчому процесах в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 7. С. 4-11.
18. Волинець В. Функція гарантування національної безпеки в контексті державно-правового розвитку сучасної України. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 9-16.
19. Гараджаев Д. Я. Гарантии защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина при обеспечении национальной безопасности государства. *Юридический вестник*. 2006. № 34. С. 115-119.

20. Гараджаев Д. Я. Национальная безопасность и пределы ограничения прав человека. *Юридический вестник*. 2006. № 2. С. 78-82.
21. Гладенко О. М. Міжнародно-правове співробітництво України з Європейським Союзом у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 233 с.
22. Гребенюк М. Державно-правове регулювання забезпечення продовольчої безпеки. *Право України*. 2009. № 5. С. 92-96.
23. Денисов А. І. Господарсько-правове забезпечення технологічної безпеки держави: моногр. Харків: Юрайт, 2017. 202 с.
24. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: методологія дослідження та забезпечення: моногр. Харків: Константа, 2006. 440 с.
25. Долинний А. В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2017. 23 с.
26. Євенко Д. В. Конституційно-правове забезпечення оборонної функції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
27. Єзеров А. А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 2. С. 60-67.
28. Єфименко Т. І. Фіскальна та монетарна безпека національної економіки: моногр. Київ: ДННУ «Акад. фінанс. упр.», 2016. 444 с.
29. Забарський В. В. адміністративно-правові межі використання військово-службовцями Збройних Сил України права на об'єднання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 109-115.
30. Завидняк І. І. Поняття та структура національної безпеки України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 48. С. 183-189.
31. Задорожня Г. В. Правовий механізм введення в Україні надзвичайного стану: проблеми теорії і практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 2. С. 31-37.
32. Заржицький О. Екологічна безпека та безпека праці у системі правового механізму національної безпеки. *Право України*. 1999. № 9. С. 66-68.
33. Ключєва Є. Правові засади функціонування міжнародних транспортних коридорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 18-20.
34. Коваленко В. В. Модернізація конституційних засад національної безпеки і оборони України - пріоритет діяльності Конституційної Асамблеї. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 39-46.
35. Коваль А. Менеджмент как целостная система управления в кадровых аспектах безопасности государства. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 53-58.
36. Ковальський В. Формування інформаційного права як комплексної галузі та перспективи кодифікації інформаційного законодавства. *Юридична Україна*. 2012. № 5. С. 102-104.
37. Корж І. Політична корупція та правова безпека України. *Право України*. 2009. № 6. С. 55-59.

38. Косеецов В. О., Бінько І. Ф. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів: моногр. Київ: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 1996. 61 с.
39. Костенко О. Правова культура та економічна безпека. *Право України*. 1999. № 3. С. 85-86.
40. Костицький В. Конституційне регулювання охорони довкілля: український та світовий досвід. *Право України*. 2003. № 10. С. 49-55.
41. Коцюба Р. О. Конституційно-правові гарантії ядерної безпеки: міжнародний та національний аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 40 с.
42. Кравець Є. Національна безпека України: механізм дії права в умовах надзвичайних ситуацій. *Право України*. 1998. № 8. С. 67-74.
43. Краснова М., Позняк Е. Правове забезпечення екологічної безпеки: роль науково-правового фактора. *Право України*. 2000. № 5. С. 49-51.
44. Кременовська І. В. Правові та організаційні засади діяльності суб'єктів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2010. 210 с.
45. Кремень В. Т., Бінько І. Ф., Головащенко С. І. Політична безпека України: концептуальні засади та система забезпечення: моногр. Київ: МАУП, 1998. 92 с.
46. Кулінська А. В. Державне управління фінансовою складовою економічної безпеки національної економіки України: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Одеса, 2017. 42 с.
47. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 206 с.
48. Лекарь С. І. Економічна безпека держави та суб'єкти її забезпечення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 75-82.
49. Лисенко Ю. Г. Модернізація системи управління економічною безпекою національної економіки: методологія, індикатори та інструменти: моногр. Полтава: [б. в.], 2018. 260 с.
50. Лисицин Е. М. Воєнна політика як складова частина політики національної безпеки України. *Наука і оборона*. 1999. № 2. С. 23-29.
51. Литвиненко О. Інформаційна еліта пострадянської країни та національна безпека. *Нова політика*. 1999. № 5. С. 22-27.
52. Лихачов С. Національна безпека України як об'єкт державного управління. *Право України*. 2009. № 10. С. 182-189.
53. Ліпкан В. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України у сфері національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12. С. 4-8.
54. Ліпкан В., Максименко Ю. Націобезпекознавство: проблеми формування категорійно-понятійного апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 8. С. 7-11.

55. Максименко Ю. Інформаційне правопорушення: поняття й ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 63-65.
56. Манжул І. Визначення змісту поняття «безпека ядерного-енергетичного комплексу» *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 68-71.
57. Маркіна І. Управління безпекою туризму в умовах глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 61-65.
58. Марченко Ю. В. Антитерористична діяльність як складова національної безпеки (політологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2005. 20 с.
59. Мунтіян В. І. Механізм забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і оборона*. 2000. № 1. С. 12-15.
60. Муравых А. И. Национальная безопасность и устойчивое развитие. моногр. Москва: Макс Пресс, 2014. 134 с.
61. Мурза В. В. Історико-правова характеристика становлення та розвитку наглядової функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 83-89.
62. Наливайко Л. Р. Інформаційна безпека та інформаційна політика в Україні: конституційно-правовий аспект. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. № 1. С. 60-65.
63. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими у сфері національної безпеки та протидії тероризму: моногр. Київ: НКЦ «Ін-т операт. діяльн. та держ. безпеки», 2008. 245 с.
64. Нікітін Ю. В. Теоретико-правовий підхід до визначення загроз як детермінуючих чинників впливу на національну безпеку України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2008. Вип. 41. С. 502-508.
65. Олійник О. Інформаційний простір як основа соціально-економічного, політичного і культурного забезпечення інформаційної безпеки України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 98-104.
66. Омельчук В. А. Теоретико-правові аспекти систематизації прав і свобод людини в історичному контексті забезпечення безпеки суспільства й держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 3-9.
67. Осауленко О. Г. Офіційна статистика в системі національної інформаційної безпеки: моногр. Київ: Август Трейд, 2017. 367 с.
68. Панова О. Принципы административно-правового обеспечения публичной безопасности. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 118-121.
69. Папаяні С. В. Конституційно-правовий механізм реалізації зовнішньої політики України в умовах європейської міждержавної інтеграції: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
70. Пашинский В. Гражданское общество как субъект обеспечения обороны государства: современный опыт украины. *Leges si Viata*. 2018. № 6, ч. 2. С. 71-75.

71. Пелих А. О. Воєнно-політичні моделі держав в управлінні національною безпекою євроатлантичних і пострадянських країн: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
72. Петрів І. М. Конституційно-правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 19 с.
73. Пилипчук В. Г., Дзьобань О. П., Настюк В. Я. Система і компетенція державних органів зі спеціальним статусом у сфері національної безпеки України: моногр. Харків: Право, 2009. 200 с.
74. Поляков С. Місце Збройних Сил України в системі органів державної влади. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 310-316.
75. Поляков С. Перспективні напрями реформування законодавства України щодо забезпечення законності та правопорядку у збройних силах України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 131-134.
76. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади: моногр. Харків: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. 448 с.
77. Потапенко Є. Методи і способи міждержавної правової інтеграції. *Право України*. 2014. № 6. С. 120-130.
78. Романюк І. Щодо ролі правоохоронних органів України у забезпеченні права особи на безпеку. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 9-11.
79. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2004. 429 с.
80. Сітарський С. М. Інституціоналізація діяльності органів державної влади щодо врегулювання політичних конфліктів у контексті національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
81. Сіцінська М. В. Державне управління у сфері демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2014. 36 с.
82. Скорик Я. Забезпечення екологічної безпеки в природо ресурсних правовідносинах. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12 (169). С. 108-111.
83. Смирнова К. Екстериторіальна дія права Європейського Союзу: досвід для України. *Право України*. 2014. № 4. С. 153-159.
84. Сопілко І. Роль стратегії національної безпеки України в правовому регулюванні державної інформаційної політики України. *Юридична Україна*. 2014. № 6. С. 8-14.
85. Співак В. М. Національна безпека України в контексті стратегії глобалізаційного розвитку. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2009. Вип. 45. С. 604-612.
86. Строяновський В. В. Інституціоналізація стратегічного аналізу в процесі державного управління у сфері національної безпеки: моногр. Київ: НАДУ, 2018. 691 с.

87. Тимошенко О. В. Регуляторні засади забезпечення економічної безпеки національної економіки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2016. 40 с.
88. Ткаченко О. Співвідношення функцій охорони та безпеки в діяльності управління державної охорони України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 1. С. 92-95.
89. Ткачук Т. Политика информационной безопасности НАТО. *Leges et Vita*. 2018. № 5, ч. 2. С. 187-190.
90. Федоренко В. Л. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 32-39.
91. Цевельов О. Є. Державне реагування на загрози національній безпеці у сфері безпеки державного кордону України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Хмельницький, 2017. 20 с.
92. Шахов В., Мадіссон В. Національний інтерес і національна безпека в геостратегії України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 2. С. 44-56
93. Шестаков В. Захист іноземних інвестицій в Україні: теорія та практика. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 21-25.

## ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Основні етапи розвитку конституційного процесу в Україні.
2. Конституція Пилипа Орлика 1710 року та Конституція України 1996 року: порівняльно-правовий аналіз.
3. Загальна характеристика радянського періоду конституційного процесу в Україні.
4. Зміст сучасної конституційної реформи в Україні: концептуальні засади.
5. Конституційно-правове забезпечення політичної реформи в Україні. Удосконалення конституційно-правового статусу суб'єктів політичної системи України.
6. Поняття конституційного права України. Місце конституційного права в системі національного права України.
7. Предмет, метод конституційного права України як галузі права та їх специфіка.
8. Система конституційного права України: поняття, елементи та їх характеристика.
9. Конституційно-правові норми: поняття, структура, класифікація.
10. Конституційно-правові інститути: поняття, специфіка, види.
11. Принципи конституційного права: поняття та види.
12. Конституційно-правові відносини: поняття, ознаки та види. Умови виникнення, зміни та припинення конституційно-правових відносин.
13. Конституційно-правові норми та конституційно-правові відносини: їх співвідношення.
14. Джерела (форми) конституційного права України: поняття та види.
15. Предмет, методологія, завдання та джерела науки конституційного права України. Зв'язок науки конституційного права з іншими суспільними та галузевими юридичними науками.
16. Конституційне право України як навчальна дисципліна: поняття, система, функції.
17. Поняття, ознаки та сутність Конституції України.
18. Конституція та держава: їх співвідношення.
19. Функції Конституції України та її характеристика.
20. Класифікація конституцій: мета та критерії класифікації.
21. Об'єкти конституційного регулювання. Дія Конституції України.
22. Форма та структура Конституції України.
23. Чинники ефективності дії Конституції України. Спеціально-юридичні чинники.
24. Порядок внесення змін до Конституції України (Розділ XIII Конституції України). Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 158 та статті 159 Конституції України.
25. Поняття, структура, особливості, ознаки конституційного ладу України.
26. Демократична, правова, світська держава – конституційно-правова характеристика.
27. Політичний плюралізм та ідеологічне розмаїття (порівняльний аналіз: Україна та країни СНД).

28. Система гарантій конституційного ладу України: поняття та види гарантій.
29. Поняття, принципи, ознаки державного ладу України.
30. Система органів державної влади в Україні.
31. Поняття, ознаки, принципи суспільного ладу України.
32. Структура суспільного ладу України: поняття та загальна характеристика.
33. Політична система України: поняття та характеристика елементів.
34. Економічна система та соціальна система України: конституційно-правові засади.
35. Духовно-культурна система України: конституційно-правові засади.
36. Місце прокуратури в системі органів державної влади.
37. Система та структура прокуратури.
38. Функції та повноваження прокуратури.
39. Акти органів прокуратури: види, зміст.
40. Поняття та конституційні принципи правового статусу людини та громадянина в Україні (та країнах СНД).
41. Система гарантій конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні.
42. Конституційно-правові засади статусу іноземних громадян, осіб без громадянства та біженців в Україні.
43. Роль міжнародних актів в регулюванні конституційних прав, свобод та обов'язків в Україні.
44. Громадянство України: законодавство, міжнародні акти, зміст права на громадянство, документи, які підтверджують громадянство України. Принципи набуття громадянства України. Територія держави. Умови прийняття до громадянства України (порядок розгляду заяв громадян з питань громадянства України).
45. Втрата громадянства України. Зміна громадянства України.
46. Необмеженість конституційних прав і свобод людини і громадянина.
47. Право приватної власності: конституційно-правовий аспект.
48. Статус мови в Україні.
49. Право громадян на звернення (Закон України «Про звернення громадян»).
50. Право на правову допомогу (Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).
51. Право на звернення до міжнародних установ (Закон України «Про ратифікацію конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»).
52. Право на повагу до гідності, невтручання в особисте і сімейне життя, таємницю листування, недоторканість життя (ст. 163 КК України, ст. 126 КК України, ст.ст. 289, 297, 301, 306 ЦК України).
53. Поняття конституційно-правової відповідальності: характеристика підходів. Співвідношення конституційно-правової відповідальності з конституційною, державно-правовою відповідальністю. Місце конституційно-правової відповідальності в системі соціальної відповідальності.
54. Ознаки конституційно-правової відповідальності (2 групи): їх характеристика.
55. Функції конституційно-правової відповідальності: поняття та види.
56. Конституційно-правова відповідальність та конституційний контроль, їх

співвідношення.

57. Класифікація конституційно-правової відповідальності: критерії класифікації та види.
58. Конституційне правопорушення (делікт): поняття, склад (характеристика елементів), класифікація.
59. Поняття, ознаки та принципи виборів в Україні.
60. Класифікація виборів в Україні.
61. Виборча система в Україні.
62. Виборчий процес в Україні: конституційно-правова характеристика.
63. Законодавче закріплення референдумів в Україні: поняття, принципи, види. Передумови виникнення референдумів.
64. Референдний процес. Предмет всеукраїнського референдуму, учасники та їх конституційно-правовий статус. Відповідальність за порушення порядку проведення референдуму.
65. Місцеві референдуми в Україні: поняття, види, основні засади організації та проведення.
66. Ідея парламентаризму та її реалізація в Україні.
67. Основні напрями парламентської реформи в контексті внесення змін до Конституції України.
68. Поняття та ознаки Верховної Ради України як органу законодавчої влади.
69. Функції Верховної Ради України: поняття, види, зміст.
70. Статус народного депутата України: конституційно-правові засади.
71. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: конституційно-правовий статус.
72. Рахункова палата: поняття, завдання, функції повноваження, структура.
73. Депутатські фракції, комітети, спеціальні тимчасові комісії Верховної Ради України: конституційно-правовий статус.
74. Повноваження Верховної Ради України.
75. Засідання Верховної Ради України: ведення пленарних засідань; прийняття рішень; порядок надання слова; організація розгляду питань; протокол; стенографічний бюлетень; стенографічний звіт; розробка проектів законів; розгляд законодавчих пропозицій, законопроектів, поправок; розгляд законопроектів у першому читанні; розгляд законопроектів у другому читанні; розгляд законопроектів у третьому читанні.
76. Застосування процедури імпічменту: конституційно-правові засади та практика застосування.
77. Апарат Верховної Ради України: конституційно-правовий статус та структура.
78. Зовнішньополітична діяльність Верховної Ради України і міжпарламентські зв'язки. Засади зовнішньої політики України. Законодавство з питань зовнішньої політики України.
79. Ратифікація та денонсація міжнародних договорів, приєднання до міжнародних договорів.
80. Співробітництво України з Організацією Об'єднаних Націй.
81. Європейське регіональне співробітництво.
82. Співробітництво Верховної Ради України з парламентами інших країн.
83. Становлення інституту президентства в Україні.
84. Проблеми президентської влади на сучасному етапі розвитку України.

85. Функції Президента України: поняття, види, зміст.
86. Повноваження Президента України.
87. Адміністрація Президента України: конституційно-правова регламентація, структура, функції та основні завдання.
88. Консультативні та дорадчі органи Президента України: конституційно-правові засади.
89. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки та оборони при Президентові України.
90. Організація взаємодії Президента України з Кабінетом Міністрів України, з законодавчою владою, судовою владою, органами місцевого самоврядування.
91. Органи виконавчої влади та інші державні органи, підпорядковані Президентові України.
92. Виконавча влада як відносна самостійна форма єдиної державної влади. Особливості організації виконавчої влади в Україні. Система органів виконавчої влади.
93. Кабінет Міністрів України – вищий орган в системі органів виконавчої влади: склад, основні функції, повноваження.
94. Центральні органи виконавчої влади: міністерства; державні комітети (державні служби); центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом;
95. Місцеві державні адміністрації: завдання, функції та повноваження. Дострокове припинення повноважень.
96. Акти органів виконавчої влади: поняття, види, зміст.
97. Взаємодія органів виконавчої влади з іншими державними органами.
98. Адміністративна реформа в Україні: концептуальні засади.
99. Міжнародно-правова регламентація питань організації місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування.
100. Сучасні моделі місцевого самоврядування. Конституційне закріплення моделі місцевого самоврядування в Україні.
101. Поняття та суть місцевого самоврядування. Правові основи та система місцевого самоврядування.
102. Повноваження місцевого самоврядування.
103. Матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування.
104. Гарантії місцевого самоврядування.
105. Рішення органів місцевого самоврядування: порядок прийняття та юридична сила. Припинення дії та відміна актів органів місцевого самоврядування.
106. Судовий захист прав місцевого самоврядування. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в рамках проведення адміністративної реформи.
107. Поняття, соціальна функція та значення судової влади.
108. Конституційні принципи правосуддя.
109. Статус суддів на законодавчому рівні. Гарантії незалежності суддів.
110. Порядок призначення та обрання суддів. Підстави, за яких припиняються повноваження суддів.
111. Система судової влади в Україні.
112. Правові засади діяльності органів суддівського самоврядування в Україні.
113. Вища рада правосуддя: порядок формування, склад, основні функції,

повноваження.

114. Порядок формування Конституційного Суду України, його чисельний склад, структура, вимоги до суддів.
115. Статус суддів Конституційного Суду України та гарантії їх діяльності.
116. Законодавчі засади організації та діяльності Конституційного Суду України: функції та повноваження. Регламент Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року.
117. Конституційне провадження. Форми звернення до Конституційного Суду України.
118. Акти Конституційного Суду України: характерні риси та проблеми реалізації.
119. Поняття, принципи та система територіального устрою України.
120. Конституційне закріплення форми державного устрою України як відносно децентралізованої унітарної держави.
121. Система адміністративно-територіального устрою. Види адміністративно-територіальних одиниць.
122. Автономія: поняття та види: територіальна; екстериторіальна.
123. Національна безпека України: поняття та сутність.
124. Принципи національної безпеки України.
125. Об'єкти національної безпеки: поняття та види.
126. Суб'єкти національної безпеки: поняття та види.
127. Система забезпечення національної безпеки України.
128. Гарантування прав, свобод та обов'язків громадян України при забезпеченні національної безпеки.
129. Система національної безпеки України: поняття та характеристика елементів.
130. Політична безпека України: поняття, нормативно-правова регламентація, зміст.
131. Економічна безпека України: поняття, сутність та нормативно-правова регламентація.
132. Воєнна безпека України. Організація оборони України. Воєнна політика.
133. Теоретичні аспекти воєнної доктрини України.
134. Конституційно-правовий статус Збройних Сил України.
135. Екологічна безпека України як складова національної безпеки України.
136. Інформаційна безпека України: конституційно-правові засади.
137. Демографічна безпека України: поняття, юридичний зміст та нормативно-правова регламентація.
138. Міжнародна безпека України.
139. Міжнародні відносини України в контексті національної безпеки. Місце України в геополітичному просторі Європи.
140. Правова безпека України: конституційний аспект.